

POLGÁRI
VÍZIÓ 2016

TARTALOMJEGYZÉK

6	Alapértékeink
9	Gazdaságpolitika
15	Fenntartható vidék
22	Alkotmányos rend
31	Jogállamiság
43	Szlovákiai magyar nemzetpolitikai stratégia
51	Mélyszegénységi- és romapolitika
61	Ruszin nemzetpolitikai stratégia
66	Oktatáspolitika
73	Egészségügy
77	Szerzőink

Köszöntöm a kedves Olvasót!

Köszönöm érdeklődését a Híd átfogó stratégiai dokumentuma, a Polgári Vízión 2016 iránt. Egy némileg rendhagyó anyagról van szó, amely nem csak hosszú távú, stratégiai perspektívát ad pártunknak 2016-ig és azon túl, de egyben az általa kitűzött célok megvalósításához rövid távú, konkrét lépések egész sorát ajánlja. Az anyag így egyrészt politikai programnak is tekinthető, amely legfontosabb célkitűzéseinket tartalmazza az elkövetkezendő években, másrészt olyan iránytűnek is, amely az általunk vallott alapelvek felsorolásával segít eligazodni azokban a kérdésekben is, amelyekkel az anyag konkrétan nem foglalkozik. A dokumentum szakértők és szakpolitikusok széles körének bevonásával, egyeztetések és ötletbörzék egész sora után készült el. Nehéz, de egyben inspiráló folyamaton vagyunk túl, és én személy szerint nagyon büszke vagyok a végeredményre.

Az alkotói folyamat számos tanulsága közül két olyat emelnék ki, amely minden egyes fejezet esetében megállja a helyét. Az első az, hogy a hatékony politikai cselekvés csak a helyes, átfogó vízió követése és az abból következő kis lépések következetes végrehajtása által valósulhat meg. Ezt tükrözi alapelvünk, a kis lépések politikája, amely a radikális változások helyett a fokozatosságot, a mérsékelt hozzáállást és a helyi jelenlétet ajánlja pártunk tagjainak. A második tanulság pedig ennél is általánosabb érvényű: legyen szó bármely témáról, valós előrelépés csak kitartó és becsületos munkával érhető el. Ezek az alapvetések és a munkafolyamat további tanulságai képezik a Polgári Vízión 2016 ajánlásainak alapját. A dokumentum iránymutatást ad a párt vezetésének és tagságának a következő időszak prioritásaival kapcsolatban, és politikai partnereinknek is információval szolgál pártunk célkitűzéseiről. Biztos vagyok benne, hogy ha a következő időszakban a fenti tanulságokra odafigyelve vízióink lehető legtöbb elemét kitartó munkával, kis lépésenként megvalósítjuk, az nem csak Szlovákia polgárai számára jelent majd pozitívumot, de általa egyben a Híd is a szlovákiai politikai élet megkerülhetetlen fontosságú szereplőjévé válik.

Bugár Béla

Alapértékeink

1. Polgári párt

1A. **A Híd polgári párt.** Alapelvei a polgári egyenlőség és az együttműködés. Ezekon alapuló alternatívát nyújt mindazoknak, akik békében és biztonságban akarnak élni, dolgozni és vállalkozni. Hiszünk abban, hogy a nyitottság, tisztesség, szolidaritás, felelősség és tolerancia azok az alapelvek, amik lehetővé teszik az együttműködést és a közösen vállalt célok elérését. A Híd a társadalmi ellentétek enyhítésére törekszik, és nem próbál újabbakat létrehozni.

1B. **A Híd világnézete két forrásból táplálkozik: az egyén szabadságából és a közösség erejéből.** Ez a két forrás korántsem ellentétes, sőt egymást erősítő: a közösség ereje az egyének szabad, önkéntes munkájára, összetartására épül, az egyén szabadságát pedig csak egy erős és szolidáris közösség képes biztosítani.

1C. **Azért dolgozunk, hogy Szlovákia olyan országgá váljon, ahol a lehető legtöbb állampolgár él jólétben, és minden állampolgár egyenlő esélyekkel rendelkezik** nemzetiségétől, nemétől, korától, felekezeti hovatartozásától, a lakóhelye fekvésétől és méretétől, szexuális irányultságától és testi fogyatékoságaitól függetlenül. Az egyén szabadsága ugyanis csak akkor érvényesül igazán, ha a körülötte élők is hasonlóan szabadabbá válnak. A Híd éppen ezért mindent meg fog tenni alapvető emberi jogainak védelméért.

1D. **Arra törekszünk, hogy azok a természetes közösségek, amelyek országunk életének magját adják, fennmaradhassanak és kiteljesedhessenek,** legyen szó családokról, kulturális, etnikai, vallási, világnézeti közösségekről,

településekről, régiókról. Valamennyiünk közös érdeke, hogy megőrizzük és továbbfejlesszük pótolhatatlan, sokrétű közös örökségünket. A társadalmi összetartás alapját a sokszínűségünk elismerése kell, hogy képezze.

1E. **Kiemelt figyelmet fordítunk a magyarok, szlovákok, romák, ruszinok, ukránok és egyéb nemzeti közösségek együttműködésének és kölcsönös toleranciájának megteremtére.** A 20. század története a nemzetek közti viaskodás és ellenségesség története is: ez a század már nem szólhat erről. A Híd egyik fő célkitűzése stabil, virágzó és a szlovákiai társadalomba integrált nemzetiségi közösségek létrejöttének támogatása, és a multietnikus településeken lakók értékes együttélésének biztosítása a kulturális és oktatási önkormányzatiság által. Alapelvünk az egység a sokféleségben. Egy sokszínű országban élünk, és a Híd azt gondolja, hogy Szlovákia csak akkor lehet erős, ha minden állampolgára otthon érezheti magát benne.

2. Demokratikus alapelvek

2A. **Sziklaszilárdan hiszünk abban, hogy a demokrácia az egyetlen út előre.** Csak a demokrácia képes garantálni mindnyájunk szabadságát és biztonságát, alapvető jogainkat, még akkor is, ha működése láthatóan elmarad az ideálistól. Szerintünk nem azon kell gondolkoznunk, hogy mire cseréljük le a demokráciát, hanem hogy hogyan csináljuk jobban. Arra fogunk törekedni, hogy a lehető legrugalmasabban reagáljunk azokra a kihívásokra, amelyeket a mára megváltozott politikai környezet jelent.

2B. **A politikának vissza kell fordulnia és újra utat kell találnia a helyi közösségekhez.**

Akár mennyire is nagy megterhelést jelent az országos politika, szükséges, hogy a pártok – és így a Híd is – újult érzékenységgel figyeljen a helyi közösségek egyéni problémáira. A politikának ez a kettős feladata: országos szinten a sokakért, helyi szinten a kevesekért kell megtenni mindent, amit lehet.

2C. Alapelvünk a kis lépések politikája: az, hogy a jó megoldásokhoz ésszerű kompromisszumokon és higgadt cselekvésen át vezet az út. Pártunk egyik erőssége éppen az, hogy képesek vagyunk olyan együttműködések kiépítésére és fenntartására, amelyek hosszú távon mindkét fél számára előnyösek, és amelyek segítenek céljaink elérésében. Ehhez azonban természetesen mindig két fél kell.

2D. A jogvédelem mellett hangsúlyt helyezünk a jogtudatosságra is. Minden jog csak annyit ér, amennyire azzal élni tudnak. Az önálló és tudatos állampolgári cselekvés, valamint egy erős és aktív civil szféra teszi lehetővé azt, hogy a politikai eredmények ne maradjanak csupán beváltatlan ígéretek. A jogtudat növelése, a lakosság informálása fontos előfeltétele annak, hogy a rendelkezésre álló jogokból kihozzuk a lehető legtöbbet.

2E. Három alapelvünk: az állampolgári elv, azaz hogy minden ember egyenlő a törvény előtt; **a jogállamiság elve,** azaz hogy az állam alanya is, nem csak betartatója a jognak; és **a polgárbarát állam elve,** azaz hogy az állam van a polgárért és nem fordítva. A fenti alapelveket érvényesíteni kívánjuk mind a hatalomgyakorlás, mind a közszolgáltatások terén.

2F. A társadalmat minden szinten átszövő korrupció és klientelizmus súlyos problémát jelent, és alapjaiban kérdőjelezi meg a demokrácia működését. Bár a korrupció nem fog varázsütésre megszűnni, tenni szeretnénk nyomásának enyhítéséért a pártfinanszírozás új keretek közé szorításával, a közbeszerzések átláthatóságának növelésével és a hatósági személyek szorosabb ellenőrzésével.

3. Európa és a világ

3A. A Híd európai párt, és hiszünk abban, hogy a közös polgári Európáé a jövő. Szlovákia csatlakozása az Európai Unióhoz és az eurozónához az ország újkori történelmének egyik legpozitívabb vívmánya. Részt szeretnénk venni közös európai értékeink védelmében és fejlesztésében, és szeretnénk hallatni a hangunkat az EU gazdasági integrációjának kapcsán is.

3B. A Híd egyben közép-európai párt is. Lehetőségeinkhez mérten dolgozni fogunk a térségi együttműködés előremozdításáért, a Visegrádi Négyek keretein belül és azt meghaladva egyaránt. Közös múltbeli tapasztalataink és jelen helyzetünk egyaránt természetes partnerré teszi a régió országait. Kiemelkedően fontosnak tartjuk a jó kapcsolatok ápolását és a konfliktusok kerülését Magyarországgal, amely nem Szlovákia történelmi ellensége, hanem természetes szövetségese kell, hogy legyen.

3C. Környezetünk megóvása napról napra fontosabbá válik. Ahhoz, hogy bolygónk élhető maradjon, már ma meg kell tennünk mindent a klímaváltozás ellensúlyozására. A megújuló energiaforrások kihasználása, a jobb hulladékgazdálkodás és a gazdaságosabb fogyasztás immár nem alternatíva, hanem az egyetlen lehetőség, amely központi szerepet kell, hogy kapjon gondolkodásunkban annak érdekében, hogy a következő generációk számára is élhető Földet hagyjunk hátra magunk után.

4. Felelős gazdaságpolitika

4A. Tapasztalatunk szerint az állam és a piac csak közösen képes a maximumot kihozni országunk gazdaságából. Törekedni fogunk arra, hogy az állam a lehető legkevesebb helyen szóljon bele életünkbe, a szükséges helyeken viszont erélyesen irányítsa a gazdasági folyamatokat. Az állam és a szabad

piac egyensúlyának megkeresése az egyik legfontosabb közös gazdasági feladatunk.

4B. A közös jövőnk egyik kulcsa a munka.

Csak azok az országok képesek javítani saját sorsukon, amelyek megfelelő mennyiségű munkalehetőséget tudnak teremteni állampolgáraik számára. Azt szeretnénk, ha a lehető legtöbb ember találna képességeinek megfelelő munkát lakóhelyétől, életkorától, nemétől és nemzetiségétől függetlenül. Az állam egyik legfontosabb feladatának éppen azt tartjuk, hogy tevékenyen vegyen részt a munkahelyek létrehozásában és fenntartásában. Az államnak aktív vidékfejlesztési politikát kell folytatnia, figyelembe véve a tartósan fennálló regionális különbségeket.

4C. A vállalkozások a gazdaság teljesítőképességének szempontjából kulcsfontosságúak,

ezért összpontosítanunk kell működésük támogatására. A tenni akarást, az egyéni és közösségi kreativitást támogatni kell, és teret kell adni az innovációnak. A magánvállalkozók, kis- és középvállalatok egy rugalmas és versenyképes gazdaság legfőbb motorját jelentik, éppen ezért elengedhetetlen egy vállalkozóbarát törvényi környezet megteremtése és fenntartása.

4D. Az esélyegyenlőség elvének a munkaerőpiacon is érvényesülnie kell.

Következően ki fogunk állni a nők, az idősek és a pályakezdők, a fejletlenebb régiókban élők, az etnikai kisebbségek és ezen belül kiemelten a romák munkaerőpiaci hátrányainak felszámolása mellett. Szeretnénk, ha mindenki munkához jutna, aki dolgozni akar, és fizettségét nem személye, hanem csak az elvégzett munka befolyásolná.

4E. Szakítanunk kell azzal a nézettel, hogy a hatékonyság elve mindent felülír.

Közös értékeinkért, hagyományainkért, kultúránkért minden helyzetben ki kell állnunk, még ha a hideg számítások látszólag mást diktálnak is, mert ezek tesznek bennünket azzá, akik vagyunk.

5. Társadalmi szolidaritás

5A. A társadalmi szolidaritás az a kötőanyag, amely egyben tartja közösségeinket.

Bár nehéz időket élünk, a szolidaritás nem csupán kötelességünk, hanem egyik legfontosabb közös értékünk is. A Híd kiáll mindazok mellett, akik túl gyengék ahhoz, hogy érvényt szerezzenek igazuknak. Törekedni fogunk a szociális biztonság megteremtésére Szlovákia minden állampolgára számára, legyen szó bármely hátrányos helyzetű régióról vagy csoportról. Szeretnénk az országban fennálló életszínvonalbeli különbségeket hatékony szociálpolitika segítségével csökkenteni. A szolidaritás legfontosabb eszköze az adófizetők esetében a pénzügyi hozzájárulás, a legszegényebb rétegek esetében a munkavállalás.

5B. A közös jövőnk másik kulcsa az oktatás.

Olyan iskolaügyre van szükség, amely a legjobbakat csábítja tanári pályára, hiszen a jövő generációinak kinevelését csakis társadalmunk legtehetségesebbjeire bízhatjuk rá. Ehhez egyaránt szükség van a tanári fizetések jelentős megemelésére – akármennyire is nehéz feladat ez – és az iskoláink rugalmasabbá és alkalmazkodóbbá tételére egyaránt.

5C. A vidék támogatása egyben a szociális és regionális különbségek csökkentését jelenti.

Élhető és életképes vidékre van szükség, nem csak a mezőgazdasági termelés fontossága, hanem a vidéki életmód megőrzésének szempontjából is. Szeretnénk, ha jobban ki tudnánk használni az ország természeti adottságait és nagyobb hangsúlyt fektetnénk az élelmiszerek előállítására. A hazai termékeket versenyképessé kell tenni, a minőségi termékek érvényesülését pedig támogatni kell a rendelkezésre álló eszközökkel.

Gazdaságpolitika

1. Gazdasági helyzet

Szlovákia mai gazdasági helyzete rossz: aránytalanul magas a munkanélküliség, magas és gyors ütemben növekvő az eladósodottság, miközben a lassú gazdasági növekedés következtében kevés az új munkahely. Az államadósság növekedése meghaladja a gazdaság teljesítőképességét, Szlovákia eladósodik, az adósság GDP-hez viszonyított aránya egyre nő. Ezt a kedvezőtlen helyzetet különböző tényezők okozzák, ezek némelyikére a kormánynak nincs, vagy csak minimális a ráhatása, más tényezők viszont épp a kormány rossz gazdaságpolitikájának következményei.

Demográfiai helyzet. Szlovákia népessége gyorsan öregszik, a nyugdíjasok adó- és járulékfizető aktív dolgozókhöz viszonyított aránya egyre romlik és várhatóan a jövőben is romlani fog. Az elöregedés következtében szüntelenül emelkednek az állam nyugdíj- és egészségügyi kiadásai.

Az eurozóna válsága. Az Európai Unió és tagállamai várhatóan még évekig küzdenek majd a magas államadóssággal, az alacsony gazdasági növekedéssel és a magas munkanélküliséggel. Szlovákia erősen függő helyzetben van a külső (elsősorban az EU-s) gazdasági környezettől, hiszen termelésünk több mint 80%-át az export teszi ki. Így Európa kedvezőtlen gazdasági helyzete a mi gazdasági növekedésünket is fékezi.

A közfinanszírozási konszolidáció helytelen módja. Míg az első Fico-kormányt az ország rekordszintű eladósítása jellemezte, a másodikat már a körülmények a költségvetés konszolidációjára kényszerítették. Gondot okoz azonban, hogy a hiánycsökkentés üteme továbbra is lassú, a konszolidáció struktúrája pedig nem megfelelő. A közkiadások

csökkentése helyett a bevételek növelését irányozták elő, mégpedig főként oly módon, hogy – magasabb adók és járulékok formájában, vagy új adók bevezetésével – még több terhet róttak a dolgozókra és a munkahelyteremtő vállalatokra. Ez igencsak negatívan hatott a foglalkoztatottságra. A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy azok a konszolidációk voltak eredményesek, amelyek épp ellenkező irányból közelítették meg a problémát: többségében a kiadásokat faragták le, és nem a dolgozók és vállalatok terheit növelték.

Vállalkozási környezet és korrupció.

A kormány politikája egyrészt rontja az általános vállalkozási környezetet és Szlovákia versenyképességét, másrészt egyes csoportok és vállalatok szelektív segítésére törekszik, így igyekezvén enyhíteni saját rossz döntéseinek következményeit. Ez azonban csak a többiek rovására történhet, és gyakran nem mentes a korrupciótól. Ennél is rosszabb, hogy minden szinten az állam szisztematikus szétrablása folyik: fejőstehénként szolgál a szponzorok, oligarchák, pénzügyi csoportok és a kormánypárt tagjai számára. A kormány az állami intézményekbe és vállalatokba történő politikai jelölésekkel jutalmazza őket, valamint főként azzal, hogy drágán vásárol tőlük és olcsón ad el számukra, amivel az adófizetőket évente százmilliókkal rövidítik meg.

A népszerűtlen intézkedések elkerülésére való törekvés.

A kormány csak populistá intézkedésekre törekszik, noha tudjuk, hogy sok gazdasági reform – bár gyakran fájdalmas és népszerűtlen, mégis – elkerülhetetlen. A Smer azonban soha nem azt teszi, ami jó az ország számára (a fenntartható növekedés és jólét elérése a lehető legszélesebb néprétegek számára), hanem azt, ami neki előnyös a népszerűsége megőrzése szempontjából. Az

értelmes gazdaságpolitika így gyakran áldozatul esik a politikai számításoknak. A populizmus győzedelmeskedik a józan ész felett.

1. Általános elvek – az állam feladata a gazdaság terén

1A. Az államnak a közfeladatok (honvédelem, biztonság, jog és közrend), valamint egyes közszolgáltatások (elsősorban az oktatás) és az alapvető infrastruktúra egy részének (autópályák, közutak, vasút) fenntartására kell összpontosítania, nem pedig a vállalkozó szerepét játszania.

1B. Az állam nem lehet döntéshozó és piaci szereplő egyszerre, mert ezzel érdekütközésbe kerül. A döntési feladatokat a független szabályozó szervekre kell bízni, a piaci résztvevő szerepét pedig meg kell hagynia a magánvállalkozóknak. Az állam feladata tehát, hogy biztosítsa a feltételeket az **erős és valóban független szabályozó szervek** számára, kialakítva számukra azokat a jogszabályi kereteket, amelyek között felügyelhetik a játékszabályok egyenlő betartását minden piaci résztvevő részéről. A szabályozási és ellenőrzési hivatalokban biztosítani kell a valós függetlenséget és a lehető legteljesebb politikamentességet, valamint megakadályozni, hogy a kormány az egész hivatala saját jelöltjeivel töltsen fel (pl. a tanácsok tagjainak fokozatos megválasztásával, az átfedések elkerülésével az elnökök, alelnökök és tagok megbízatási időszakán belül, a további dolgozók szakmai – és nem politikai – szempontú kiválasztásával). Az államnak nem szabadna vállalkozói szerepet játszania, ennek megfelelően javasoljuk a privatizáció folytatását.

1C. **A lehető legkevesebb szabályra van szükség**, és azoknak a lehető legkönnyebb betarthatóság érdekében világosnak, logikusnak kell lenniük. Meg kell szabadulnunk attól a rossz beidegződéstől, hogy mindent részletekbe menően – törvényekbe és végrehajtási rendeletekbe foglalva –

szabályozni, majd ezt követően ellenőrizni, értékelni és – hivatalok és intézmények százainak áttekinthetetlen hálózatán keresztül – szüntelenül módosítani akarunk.

1D. Az államnak **a jó gazda mintapéldájának** kell lennie. Ez azt jelenti, hogy a gazdasági növekedés idején nem szabadna többet költenie, mint amennyi a jövedelme. Ez minden – eladósodást kerülő és értelmesen gazdálkodó – család működési alapelve.

1E. Az államnak – az általa folytatott szociálpolitikán és gazdaságpolitikán keresztül – **munkára, értékkeremtésre és felelős viselkedésre kellene ösztönöznie a társadalom tagjait**. Támogatnia kellene a polgárait abban, hogy mindenekelőtt önmagukról tudjanak gondoskodni. A mai szociális rendszerben meghatározó szerepet töltenek be az univerzális elosztás elvén alapuló juttatások és szolgáltatások (amit mindenki egyformán igényelhet), miközben vannak példák célzott és megszolgáltatási alapon folyósított szociális juttatásokra is. Támogatjuk a célzott szociális juttatások kibővítését, és az újraelosztás terén további lehetőséget látunk az univerzális elosztás elvének korlátozására, miközben azonban az esélyegyenlőség megteremtésével szeretnénk megőrizni az alapvető szolidaritás elvét (egyenlő indulási feltételek és a diszkrimináció felszámolása).

1F. Szeretnénk **kiküszöbölni a szociális és gazdasági rendszer jelenlegi deformációját**, amely demotiválóan hat mind a kereslet, mind a kínálat terén: főként a kis jövedelmű csoportok esetében gyakran nem éri meg sem munkahelyet létrehozni, sem munkát vállalni. A vállalkozókat támogatni kell a munkahelyteremtésben, a támogatás azonban nem lehet szelektív, átfogónak kell lennie – mindenki számára egyformán javítani kell a vállalkozási környezetet.

1G. Az államot **professzionálisan kell irányítani, a magánszektor módszereinek**

alkalmazásával. Az állami kézben maradó intézményekben is véget kell vetni a politikai jelöléseknek. A vezető pozíciókra pályázatokat kell kiírni, ezáltal biztosítva azt, hogy az intézmények élén olyan emberek álljanak, akik a legjobb pályázati anyagot nyújtották be, és a korábbiakban már bizonyítottak (például menedzserként a magánszektorban). Szabad kezlet kell kapniuk a személyzeti politika terén, és jelentős függetlenséget a különböző intézmények mindennapi irányításában.

2. A rossz döntések korrigálása

Probléma: Az első, de legfőképp a második Fico-kormány destruktív gazdaságpolitikája tönkretette a sikeres gazdasági modellt („tátrai tigris”), amely egyedülként biztosította a gyors és kiegyensúlyozott gazdasági növekedést és a fejlett államok színvonalának megközelítését. A legalapvetőbb feladat tehát, hogy fel kell számolni a kialakult deformációkat. Ezért a következőket javasoljuk:

2A. Visszatérés az egykulcsos adóhoz.

Egy adókulcs újbóli bevezetése a jogi és természetes személyek jövedelemadója terén.

2B. A II. nyugdíjpillért meg kell erősíteni, hasonló szintre emelve azt, mint volt a durva beavatkozás előtt. A második pillérbe irányított járulékok mértékének a korábbihoz hasonlóan kell lennie (körülbelül a járulékok 9%-a a régi rendszer szerint).

2C. Le kell oldani a kötelet a munkáltatók kezéről. A Munka Törvénykönyvében korlátozni kell a szakszervezetek privilégiumait, újra be kell vezetni a reprezentativitás feltételét a szakszervezetek számára, meg kell szüntetni a felmondási idő és a végkielégítés párhuzamosságát. A magasabb szintű kollektív szerződések ne vonatkozzanak azokra a cégekre, amelyek azokkal nem értenek egyet.

2D. Meg kell szüntetni egyes felesleges törvényeket és szabályokat, amelyek csak

bonyolítják a vállalkozók életét, valós eredményt azonban nem hoznak, sőt ellentétes hatást érnek el (pl. a nem megfelelő körülményekre, az árajánlatok betérjesztésére és a szelektív adókra és járulékokra vonatkozóan).

Ezek a lépések képezik az alapját annak, hogy visszaszerezzük és növelni tudjuk az elveszített versenyképességet és beindítsuk a fenntartható növekedést, önmagukban azonban már ezek sem elegendők, a magasabb foglalkoztatottság és életszínvonal csak további reformokkal együtt érhető el.

3. Jobb vállalkozási környezettel a magasabb foglalkoztatottságért

Probléma: magas a munkára kirótt adó- és járulékteher, bonyolult és túlbürokratizált az adó- és járulérendszer, jelentősek az adminisztratív terhek és gyenge a motiváltság az új munkahelyek kialakítására. Mindez oda vezet, hogy a foglalkoztatottság alacsony szinten stagnál. Ezért a következőket javasoljuk:

3A. Járulékreform – az adók és járulékok egységes beszedése, egyetlen (adó- és járulék-) bevallás, egy kapcsolattartó hely, egy közös kivetési alap. Egykulcsos adó, egy szociális és egy egészségügyi járulék (alacsonyabb járulékkulcs az egyéni vállalkozók és a munkavégzésről szóló megállapodás alapján dolgozók számára).

3B. Adóalap-csökkentő/adómentes tétel bevezetése a járulék- vagy a közös adó- és járulékfizetés terén, hogy – főleg az alacsony jövedelmű csoportoknak – csökkenjenek a járulékterhei. Ezáltal növekedne a nettó bevételük, ill. csökkennének a munkáltatók ráfordításai, azaz megérné dolgozni és/vagy munkavállalókat alkalmazni.

3C. Egyszerű adórendszer, egy adóalap-csökkentő tétel az adófizetőre vonatkozóan, eltartott gyermek után járó adókedvezmény, ahogy eddig, és az adófelajánlás lehetőségének

megerősítése a természetes személyek jövedelemadóijából.

3D. **Stabil adórendszer**, ahol a kormányok már nem növelhetik tovább az adóterheket és nem vezethetnek be új adókat (az adók jelenlegi száma és jelenlegi mértéke lenne a felső határ). Ezért **alkotmánytörvény szabta kötelezettségként be kellene vezetni, hogy az adóterhek nem növelhetők.**

E lépések segítségével újra beindítható a gazdasági aktivitás és a foglalkoztatottság növekedése, és lefékezhetők a népesség előregedésének negatív gazdasági következményei. A dolgozók, vállalkozók és fogyasztók egyaránt garanciát kapnának arra, hogy az állam nem fogja növelni adóterheiket.

4. A görög út helyett az állam, mint jó gazda

Probléma: Szlovákia gyors ütemben eladósodik, a nagy szociális elosztórendszerek (nyugdíjrendszer, egészségügy) nem fenntarthatók, az állam pedig folyamatosan hiánygazdálkodást folytat, mintha mi sem volna természetesebb, mint hogy többet költünk, mint amennyi a jövedelmünk. Ezért a következőket javasoljuk:

4A. Ahhoz az eszményképhez szeretnénk közelíteni, ahol az állam **kiegyensúlyozottan gazdálkodik** (közsféra), ill. a gazdasági növekedés éveit költségvetési többletet termel. Csökkenteni kell az államadósságot (az lenne az ideális, ha teljesen ki lehetne iktatni és tartalékokat lehetne képezni, amelyeket csak válságok idején volna szabad igénybe venni).

4B. A szociális rendszerben javasoljuk a **célzott szociális juttatások kibővítését és az univerzális elosztás elvének korlátozását**. A célzott szociális juttatások azt jelentik, hogy korlátozni kell a juttatások kifizetését a legmagasabb jövedelemmel rendelkező

háztartások számára (pl. családi pótlék, gyermek születésekor járó támogatás és pótlék, lakástakarékossági támogatás, jelzáloghitel-támogatás). További lehetőséget látunk az univerzális elosztás elvének korlátozására a nagyobb motiváltság biztosításában, hogy a lakosság inkább a munkát fogadja el, mintsem a juttatásokat (korlátozni kell némely juttatásokat – pl. a gyermekgondozási segélyt – azok számára, akik korábban nem dolgoztak, vagy éppen nem dolgoznak/nem akarják elfogadni a felkínált munkát).

4C. A nyugdíjrendszerben a **második pillérhez való visszatérést támogatjuk, az eredeti mérték szerint**. A nyugdíjrendszernek áttekinthetőnek kell lennie, ami a bevételeket és kiadásokat illeti, ezeknek egyensúlyban kell lenniük. A második pillér miatti kiesést a folytatódó privatizáció bevételeiből lehetne fedezni.

4D. Tudatosítani kell, hogy Szlovákia egyszerűen **nincs abban a helyzetben, hogy olyan megalomán beruházásokat hajtson végre**, mint például a Jaslovské Bohunice-i atomerőmű további 2 blokkja, a széles nyomtávú vasút vagy a futballstadionok. Közforrásból nem adnánk pénzt ilyen célokra. Természetesen nem gátolnánk senkit abban, hogy magánvállalkozóként ilyen beruházásokat valósítson meg.

Csak az ilyen felelős fiskális politika képes megállítani a növekvő eladósodottságot és megmenteni Szlovákiát attól, hogy a görög útra lépjen, illetve megmenteni az országot az államcsőd veszélyétől. Azt is meggátolja, hogy az adófizetők pénzéből hatalmas összegeket fektessünk olyan állandóan dráguló és elhúzódó építkezésekbe, amelyek megtérülése igen kérdéses, vagy amelynek megtérülésre egyáltalán nincs esély.

5. Az állam ne vállalkozzon, korlátozni kell a feladatait

Probléma: Az állam nem tud a fő feladataira összpontosítani, mert túl sok olyan dologgal foglalkozik, amivel nem kellene, és amelyekhez a magánszektor sokkal jobban ért. A kiterjedt állami tulajdon politikai jelölésekhez vezet, a korrupció és a kliensrendszer, valamint a veszteségek és adósságok melegágya, amit az adófizetőknek kell megfizetniük. Ezért a következőket javasoljuk:

5A. Az állam ne vállalkozzon, hanem teremtsen jó vállalkozási környezetet. Ezért el kell végezni **az állami aktívák (eszközök) következetes átvilágítását**, a természetes monopóliumokon kívül (a Szlovák Villamoshálózati Rendszer / SEPS/, vasútvonalak, részesedés az Eustream és a Transpetrol vállalatokban) meg kell vizsgálni a többi részesedés eladásának lehetőségeit. Az állami tulajdon magánkézbe juttatásának a lehető legáttekinthetőbb módon kell lezajlania, a győztesekről nemzetközi pályázat keretében kell dönteni a legjobb ajánlat alapján. A privatizációból befolyó bevételeket az államadósság csökkentésére kell fordítani és annak a kiesésnek a pótlására, amely a Szociális Biztosítóban a második pillér kapcsán keletkezik.

5B. **Be kell rekeszteni a szelektív beruházási támogatásokat.** Vagy ne adjon az állam támogatást senkinek, vagy mindenkinek egyformán és csak adókedvezmény formájában (például minden újonnan kialakított munkahelyért). A beruházókat az általánosan kedvező vállalkozási környezetnek kell idevonzania, nem pedig a többi vállalat adóiból finanszírozott dotációknak.

5C. Meg kell valósítani a **közintézmények kiterjedt átvilágítását** azzal a céllal, hogy hatékonyabbá váljon a hivatalok és szervezetek működése, meg kell szüntetni a felesleges intézményeket és a bürokratikus akadályokat,

valamint felszámolni a párhuzamosan folytatott azonos tevékenységeket.

A privatizáció megállítja az állami vállalatok szétrablását. Az adófizetőknek már nem kell állandóan ezeknek a cégeknek a veszteségeit fizetniük. Az eladással az állam olyan forráshoz jut, amelyet az államadósság csökkentésére és a második nyugdíjpillér működtetésére fordíthat. Az értékesített vállalatok nagyobb nyereséget fognak képezni, ezért nagyobb adókat is fizetnek a költségvetésbe. Nem lehet majd fejőstehénként használni ezeket a vállalatokat, ahol olcsón adnak el és drágán vásárolnak, és politikai jelölteket foglalkoztatnak. Ezáltal szűkül a tér a korrupció és a kliensrendszer számára is.

6. Utakkal a jobb közlekedésért és infrastruktúráért

Probléma: Az autópálya-építés és a vasút korszerűsítése a Vág-mentére és a Zsolnai kerületre összpontosult, az ország déli illetve keleti része – de paradox módon a főváros környéke is – mellőzött maradt, gyakorlatilag nagyobb befektetések nélkül. Így a legigényesebb és legköltségesebb autópályák épülnek meg, miközben a nyugati és keleti országrész közötti autópálya megépítése a végtelenségig kitolódik. A vasúttársaságok nagy veszteséggel működnek és eladósodnak, magukon viselik az állami tulajdon minden negatívumát. Szolgáltatásaik gyakran jelentősen elmaradnak a nemzetközi színvonaltól. Ezért a következőket javasoljuk:

6A. A fő prioritást számunkra **elsősorban az R7-es és R2-es gyorsforgalmi utak megépítése** jelenti, amelyek könnyebb és olcsóbb összeköttetést biztosítanak a keleti és nyugati országrész között.

6B. A vasút esetében a vasútvonalakon kívül a szállítóvállalatokat is privatizálni kell (a teher- és személyszállítást egyaránt). A regionális vonalakon pályázatot kell kiírni a személyszállítás

működtetőjének kiválasztására a RegioJet mintájára. A főbb vonalakon több társaság is működtethetne gyorsvonalat, ami egészséges versenyt eredményezne. Állami irányítás alatt működő céget (alapos mérlegelés után) csak azokon a területeken tudunk elképzelni, ahol nincs érdeklődő a regionális szállítás biztosítására.

6C. Jelentősen magasabb **beruházást igényel a kerékpárút-hálózat** (amely nem része a közutaknak), akár az autópályák rovására is. A bicikliutak sokkal olcsóbbak, jelentős fejlődés érhető el pár év alatt, viszonylag alacsony beruházás mellett (az autópályákkal összevetve). Elsősorban az elmaradottabb keleti és déli régiókban lehetne pozitív hatásuk a vidéki turizmusra, és ezáltal a regionális foglalkoztatottságra és fejlődésre, miközben egy biztonságosabb, környezetkímélőbb és egészségesebb közlekedési formát jelentenének a helyiek számára is.

A javasolt lépések biztosítanák a keleti és nyugati régió gyorsabb és olcsóbb közúti összeköttetését, miközben a beruházásokat átirányítanák a legelmaradottabb régiókba, illetve (a főváros környékén) a sűrűbb közlekedést bonyolító területekre. Emelkedne a vasúti közlekedés színvonala, miközben az adófizetőknek már nem kellene az állami vállalatok magas adósságait fizetniük. A kerékpárutak viszonylag kis pénzből, rövid idő alatt elősegítenék az elmaradott (de turisztikai szempontból gyakran nem kevésbé érdekes) régiók fejlődését.

Fenntartható vidék

A regionális- és vidékfejlesztés hosszú távon is a politika egyik legproblémásabb területének számít: miközben teljesen nyilvánvaló, hogy átgondolt, hosszú távú, stratégiai tervezésre lenne szükség, a téma gyakran válik a helyi érdekek foglyává, elaprózottá és átgondolatlanná. Mindez különösen azért problémás, mert Szlovákia lakosságának csaknem fele falvakban él; 60%-uk pedig 20 ezer főnél kisebb településeken. Az országot egyben regionális egyenlőtlenségek is jellemzik: a térségünkben “szokásos” – de ettől még nem természetes és elfogadható – kelet-nyugat törésvonal mellett az észak-déli is figyelmet igényel. A hatékony közpolitikát a nem kielégítő közigazgatási beosztás teszi még nehezebbé.

A következőkben arra vállalkozunk, hogy a Polgári Vízió 2016 célkitűzéseivel összhangban egy olyan régiófejlesztési politikát vázoljunk fel, amely egyszerre épít a helyi tapasztalatokra és képes megtartani a stratégiai szemléletet is. Anyagunk azokra a területekre koncentrál, amelyek nem csak a jelen, de a jövő Szlovákiájának szempontjából is fontosak: a közigazgatásra, a mezőgazdaságra, a vidékfejlesztésre, a környezetvédelemre és a turisztikára. Csak ezen témák átgondolt, közös kezelése ad lehetőséget arra, hogy valós változást érvényesítsünk a vidék jövőképében.

1. Régiófejlesztés

A régiófejlesztés egyik fő akadálya napjainkban az, hogy nem léteznek olyan organikus régiók, amelyeket egyáltalán fejleszteni lehetne. A valódi természetes régiók elrejtésre kerültek a nagy megyéken belül, rosszabb esetben pedig felosztották őket az egyes megyék és járások között. Éppen ezért egyértelmű, hogy a hatékony régiófejlesztés egyedül a közigazgatási beosztás újragondolásával érhető el. Egy új és jobb felosztás pedig lehetővé tenné a regionális

erőforrás-elosztás hatásfokának növelését és azon régiók célzott támogatását, amelyek arra a leginkább rászorulnak. A reformok alapelve egy **olcsóbb rendszer létrehozása, amely közelebb áll a polgárokhoz.**

1A. Elkerülhetetlen a **megyerendszer reformja**. A helyi viszonyokat és a regionális identitásokat figyelembe kívülről hagyó jelenlegi megyerendszer alkalmatlan funkcióinak ellátására. Ezt a megyéken belül kialakuló egyenlőtlenségek és a választópolgároknak a megyei választások iránti alacsony érdeklődése is nyilvánvalóvá teszi. Olyan megyékre van szükség, amelyek egyrészt gazdasági szempontból logikusak, másrészt pedig a polgárok számára is érthetőek és szerethetőek. A Híd egy olyan új felosztást szorgalmaz, amely az állampolgárokhoz közelebb álló, egyben hatékonyabb közigazgatási egységeket hozna létre. E felosztás létrehozásakor elsősorban a **természetes régiókra** kell támaszkodnunk – azaz azokra az egységekre, amelyek összetartozása organikus –, figyelembe véve a történelmi régiók hagyományait is.

1B. Ezzel egyidejűleg és összhangban szükség van a **járási beosztás teljes felülvizsgálata** is. A mai járások aránytalanok, nem veszik figyelembe a valós gazdasági és társadalmi kötődéseket, és eltéveszthetetlen örökösei a Mečiar-korszaknak. Olyan járásokra van szükség, amelyek az ún. mikrorégiók határait követik: ezek azok a területi egységek, amelyek a lakosság valós mozgása – hivatalok, kórházak, kereskedelem – meghatározhatóak. A mikrorégiók határai a Dzurinda-kormányok idején, 2005-ben elkészített hatástanulmányban már definiálásra kerültek.

1C. Az önkormányzati beosztás szintjén **naogyobb rugalmasságra** van igény: arra, hogy a települések és településrészek lakói saját maguk dönthessenek közösségük jövőjéről. A

tapasztalatok alapján felül kell vizsgálni a **helyi népszavazások** rendszerét; biztosítani kell, hogy a kormány ne tudja elszabotálni a lakosság döntéseit, legyen szó a települések összekapcsolódásáról és szétválásáról, illetve megnevezéséről. Természetesen az ilyen nagy hatású döntések esetében szigorú kritériumrendszer szabná meg a helyi közösségek mozgásterét, de egyúttal arra is lehetőséget teremt, hogy a jog adta kereteken belül a lakosság autonóm módon dönthessen.

1D. A közigazgatási beosztás reformjával egyidejűleg időszerű a **helyi képviselő szervezetek felülvizsgálata**. A mai rendszer – választott tisztségviselők nélküli járásek, nyilvánosságot alig kapó megyei testületek – helyett egy újat ajánlunk, amelyben csak a megye elnökét választanák közvetlenül. A megyei választás így összevonhatóvá válna az önkormányzati választással. Ha a három önkormányzati választás egy napon zajlana, ciklusonként több mint 14 millió eurót lehetne megspórolni az államkassza számára.

1E. Szükséges lépés a **kompetenciák szintek közötti újraelosztása**. Ez a folyamat, amelynek fontos része az aktív polgármesterekkel való konzultáció az önkormányzati kompetenciák hosszú távú meghatározásáról, két elven kell, hogy alapuljon. Az első a szubszidiaritás, ami azt írja elő, hogy a kompetenciák azon a szinten kell, hogy maradjanak, ahol a leghatékonyabban működtethetőek – azaz, hogy a felsőbb közigazgatási szintek azzal foglalkoznak, amit helyben nehezebb megoldani. A második elv a képviselőtiségé – azaz, hogy a lehető legtöbb kompetencia maradjon választott, és a lehető legkevesebb kinevezett tisztségviselő kezében.

1F. Fontos lépés az **infrastrukturális fejlesztési pénzek leosztásának újraszervezése**. Ennek során több alapelv egyidejű érvényesítésére van szükség. Az első ezek közül az, hogy az erőforrások elosztása **kizárólag gazdasági**, és nem egyéb – például földrajzi – ténye-

zökön alapuljon. Ilyen objektív tényezőkkel az állam ma is rendelkezik, a foglalkoztatási eredményektől az adóbevételekig. A legtöbb pénzt azokba a régiókba kell juttatni, ahol azokra a leginkább szükség van. A második alapelv az **ellenőrizhetőség** – az állam által támogatott projekteknek olyan ellenőrzési pontokkal kell rendelkeznie, amelyek lehetővé teszik a támogatási pénzek felhasználásának objektív követését (mérőszámok, benchmarking, kimeneti célok ellenőrzése).

1G. Abszolút mértékű prioritást kell élveznie az **ország közlekedési hálózata kiegészítésének**. Ennek legfontosabb elemei a D1 sztráda befejezése, illetve az R2 és R7 gyorsforgalmi utak kiépítése, amelyek nem tűrnek halasztást. Jó inspirációt jelent Németország, ahol a gazdasági fejlődés alapját a közutak minősége és a gyorsforgalmi utak mennyisége alapozza meg. Ugyanilyen fontossággal bír a **vasúthálózat fejlesztése** is, különösen az ország déli régiójában.

1H. Az úthálózat ma Szlovákia több régiójában is nagyon rossz állapotban van. Az egyenlőtlenségek csökkentése érdekében szükséges lépés az **útfenntartásra szánt erőforrások egyenlő elosztása** a megyék között. Azokban a megyékben, ahol autópályák épülnek, ezek a források azok befejezését és fenntartását szolgálnák, ott pedig, ahol nem zajlik ilyen építkezés, az alacsonyabb szintű utak fenntartására használnák fel őket. Ezáltal az I. és II. osztályú utak fenntartása is támogatást kapna.

1I. Rendezésre vár a ma kaotikus **útkezelési szabályozás**. A modell, amelyben az utak különböző osztályait más-más szintű önkormányzati szervek kezelik, nem állta ki a gyakorlat próbáját, ennek eredményeképpen inkonzisztens és hibákkal teli úthálózattal terheljük a gazdaságot és a mindennapi életet egyaránt. A mai rendszerben erre a célra a megyék kevesebb erőforrást kapnak, mint amennyivel a kompetenciák újrafelosztása előtt az állam rendelkezett. Hatékonyabb koordinációra és a

kompetenciák összevonására van szükség. Ez egyébként nem erőforrás-kérdés: a ma is az útfenntartásra fordított pénzek hatékonyabb felhasználásával (lásd Ausztria) is jelentős javulást lehetne elérni.

2. Vidékfejlesztés

Afelől nincs kétség, hogy annak ellenére, hogy Szlovákia jelentős része ma is vidéki jellegű, a vidéki életforma visszaszorulóban van. Ennek oka részben a mezőgazdasági termelés csökkenése, részben a munkahelyek hiánya, részben pedig a fejlesztési pénzek nem hatékony beosztása. Emellett azonban ki kell mondani azt is, hogy Szlovákiában ma nem létezik állami szintű koncepció arról, hogyan nyújthat a vidék perspektivikus alternatívát a lakosság számára. A következőkben ennek felvázolására teszünk kísérletet, egy fenntartható és a kor kihívásaira válaszolni tudó vidék képének megrajzolásával.

2A. A Híd központi célkitűzései között szerepel, hogy a jövőben Szlovákia minden településéről **30 perc alatt elérhető legyen az autópálya-hálózat**. Azok a lyukak, amelyek ma a közlekedési hálózatban tátonganak, általában éppen a leginkább vidékies jellegű régiókat érintik negatívan. A helyi gazdaság és a befektetések szempontjából központi szerepe van a **vidék elérhetőségének**.

2B. A jövő vidékének központi kérdése a **mezőgazdasági, erdei és az azon kívüli termelés egyidejű fenntartása**. Olyan regionális fejlesztési programokra van szükség, amelyek egyszerre tudják kezelni a fenntartható mezőgazdaság és erdőgazdálkodás kérdését, illetve az azon kívüli munkahelyek létrehozását. A vidék legtöbb településén éppen a mezőgazdasági termelés és az erdőgazdálkodás az a terület, amiben kihasználatlan potenciál van a munkahelyteremtésre. A programok fontos pontját képezhetné a jó minőségű vidéki mezőgazdasági munkaerő kinevelése és a munkahelyteremtés támogatása ezen ágazatokban.

2C. A leszakadó régiókban különösen nagy szükség van **konkrét térségi fejlesztési programokra**. Ezekben a vidékfejlesztést össze kell kapcsolni a szociálpolitikával, és megfelelő tanácsadókkal, mentorálással kell a programokat elindítani annak érdekében, hogy az akár generációk óta munkanélküli, vagy alkalmi munkából élő embereket is hozzásegítsük a feladatok elvégzéséhez, és hogy mindehhez biztosítsuk a megfelelő szaktudást is. A Híd párt által kidolgozott **vidéki foglalkoztatási program** beindításával számításaink szerint 15 ezer munkahely megteremtésére nyílna lehetőség.

2D. A vidék jövőjének szempontjából meghatározó lehet a **vidéki turizmus** lehetőségeinek felismerése és kiaknázása. Vidéki turizmus ugyanis nem csak a Szlovákia szempontjából ikonikus magashegységekben lehetséges, hanem az egyéb területeken is. Ebben az esetben is komplex tervezésre van szükség: arra, hogy a beérkező vendégek egy adott régióban a lehető legtöbb opció közül választhassanak. Nem csak természeti vagy kulturális nevezetésekről van szó (ezek egyébként is jelen vannak), hanem éttermekről, múzeumokról, emlékházakról, rendezvényekről, szálláshelyekről, sportolási és bevásárlási lehetőségekről is.

2E. Kiemelendő az ún. **slow food** („lassú étel“) mozgalomban rejlő lehetőség; a helyi alapanyagokból, helyi szokások szerint elkészített ételek virágzásukat élik Európa-szerte, és Szlovákiának megvannak az adottságai ahhoz, hogy ezt ki tudja használni. Ezt a mozgalmat az állam leginkább szakmai tanácsadással (pl. higiéniai képzés, engedélyeztetés) és az egyes kezdeményezések közös megjelenítésével (pl. tematikus napok) tudja segíteni.

2F. Az egyes **mikrorégiók imázsépítése** (branding) sokat tehet mind a turisztika felélesztéséért, mind a helyiek motiválásáért. Ma a legtöbb mikrorégió nem rendelkezik professzionális imázzsal: amelyek azonban igen, azok viszont jelentősen tudnak profitálni ebből. Hasznos intézkedésnek tűnik a régiók önkép-kialakítá-

sának állami támogatása tematikus támogatási programokkal, külföldi propagációval, minőségi standardok létrehozásával és ezeknek a köztudatba való bevitelével, vagy pedig a már létező vidékfejlesztési tudásanyag terjesztésével.

2G. Az állam az általa támogatott vidékfejlesztési projekteknél hangsúlyt fektethetne arra is, hogy **előnybe helyezze az érintett helyi közösségeket**. Ez többek között a helyieknek nyújtott árkedvezmények kialakításával, a kiépülő helyi infrastruktúra (utak, járdák) általános elérhetőségének biztosításával, a nyitvatartási idők helyieknek megfelelő kialakításával is lehetséges.

2H. Fontos szempont a **versenyképes regionális termékek jelentősebb támogatása**. Ez többek között egy olyan kampánnyal is elősegíthető, amely arra irányul, hogy növekedjen a regionális termékek részaránya a szlovákiai boltok pultjain.

2I. A **mezőgazdasági és erdőterületek tulajdonjogának** kérdését társadalmi egyeztetés után rendezni kell. Ehhez az „**egy kataszter, egy tulajdonos, egy tulajdoni lap**” elv alkalmazását ajánljuk, mely egyszerűbbé és átláthatóbbá tenné a tulajdonjogi nyilvántartás vezetését.

3. Fenntartható vidék

A hosszú távon ökológiailag is fenntartható vidéket az olyan mezőgazdasági és azon kívüli gazdálkodás jelenti, amely a táj adottságaira épít, azokkal összhangban, és nem azokkal állandó küzdelemben termel. Ez a rövid távú profit tekintetében kétségtelenül nem veheti fel a versenyt az ellenőrzés nélküli iparosítással, viszont a természeti erőforrások fenntartható használata, az egészséges környezet, a közösség számára nyújtott haszon terén messze lekörözi azt. A fenntartható mezőgazdaságnak és az egészséges élelmiszerek előállításának szintén fontos módja az ökológiai gazdálkodás. Éppen ezért ma a zöld szempont legalább olyan súlyal

kell, hogy bírjon, mint a gazdasági szempontok.

3A. Elkötelezettek vagyunk az erre alkalmas térségek esetében **tájgazdálkodási projektek** indítása mellett. Térségi tájgazdálkodási terveket kell készíteni a tájhasználatban érintettek bevonásával. Lényeges eleme az ilyen programoknak a közösségi fejlesztés, amely a helyi szereplők (önkormányzat, civil szervezetek, lakosság) aktív részvételén, a közösségnek, az érintetteknek már a tervezés folyamatába való aktív bevonásán alapul. A közösségi gazdálkodás, a kommunikáció segíti a közösségi tudat megerősödését, csökkenti a munkanélküliséget.

3B. A vidék szempontjából kulcsfontosságú európai uniós forrásokat úgy kell felhasználni, hogy a **fenntartható gazdálkodási előírások önkéntes vállalásáért és teljesítéséért** ösztönző hatású kifizetéseket, kompenzációt biztosítsunk a gazdálkodók számára.

3C. **Víz** nélkül nincs jól működő mezőgazdaság, és a vízkészletek használatának a klímaváltozás szempontjából is nagy jelentősége van. **Átfogó stratégiára** van szükség az árvizek-belvizek-aszályok váltakozásának kiegyensúlyozására, és az ezek ellen való állandó védekezés kényszeréből való kilépésre. Ehhez a tájhasználat megváltoztatására is szükség van, leginkább az ártereken, folyóvölgyekben, domboldalakon (erdősávok, pufferzónák vagy egyéves szántóföldi kultúrák helyett a folyamatos növényborítás biztosítása). A vízmegtartó gazdálkodást az árvizek bizonyos fokú szétterítésére és a belvizek visszatartására, a csapadék talajba szivárogtatásának elősegítésére kell tehát építeni, ehhez **mozaikos tájszerkezetre** és a táji adottságokhoz illeszkedő gazdálkodásra van szükség.

3D. A meglévő **csatorna- és öntözőrendszerek** alig vagy egyáltalán nem szolgálják azt a célt, amire létrehozták őket. Ezért kezelésüket a község, a vállalkozók és vízügyi vállalatok **közös nonprofit társaságainak kívánjuk átadni**, mivel az egyes rendszerek éppen az így

bevonott szereplőknek, a falvaknak és a helyi vállalkozóknak fontosak. Az ő bevonásukkal látjuk hosszú távon fenntarthatónak ezen berendezések üzemeltetését.

3E. Szlovákia komoly **vízterheléssel** rendelkezik, ami amellel, hogy a jövőben komoly gazdasági potenciált biztosíthat a számára, már ma is kihasználható lehetőséget jelent. A termásvíz turisztikai felhasználása mellett energetikai jelentőséggel is bír, az erre építő, fenntartható vállalkozások támogatása éppen ezért hosszú távú stratégiai cél lehet.

3F. Szlovákia hegyvidékei hatalmas **erdőterületekkel** rendelkeznek, ugyanakkor a 2004-es viharkár és az azóta jelentős szúinvázió komoly károkat okozott. Érdemes lenne áttekinteni az erdők szerkezetét, az **erdőgazdálkodás szemléletét**. Cél a gazdálkodás és az erdő, mint életközösség és ökoszisztéma természetes, dinamikus folyamatainak összehangolása, optimális kihasználása.

3G. Az olcsó energiaellátás jó eséllyel ott lesz a 21. század legnagyobb kihívásai között. Éppen ezért különösen nagy hiba, hogy Szlovákiában nincsenek eléggé kihasználva a **rendelkezésre álló megújuló energiaforrások**. A legnagyobb potenciállal a vízerőművek rendelkeznek, és ezeket követi a geotermikus energia, a napenergia, a hulladékgazdálkodás, a biológiai üzemanyagok, és a szélenergia. Szlovákia energetikai önellátásának biztosítására szükséges az ún. energetikai mix stratégiai struktúrájának kialakítása, melynek részét kell, hogy képezzék a mezőgazdasági és erdészeti tevékenységből származó újrahasznosítható források is. Ezek részaránya azonban csak korlátozott keretek között, az ország élelmiszerbiztonságát nem veszélyeztető módon növelhető. Emellett a bioenergetikai forrásokat a környezetvédelmi szempontok maximális figyelembe vételével kell kialakítani és kezelni.

3H. Vidéken többnyire jó adottságok vannak a decentralizált, megújuló forrásokra (nap-, hő-

energiára) építő, kisebb kapacitású, a **helyi igényeket kiszolgáló energiaellátás** kialakításához, amelyeket a helyi térségfejlesztési programokba kell integrálni. Helyi keletkezés és felhasználás esetében a biomassza alapú energiatermelés is kifizetődő és fenntartható lehet, ha nem vesz igénybe élelmiszer és takarmány előállítására is alkalmas jelentős mezőgazdasági területet. Természetesen itt sem feledkezhetünk meg az energiahatékonyságról, vagyis elsődleges az energiaigény csökkentése. Érdemes áttekinteni a konkrét, már működő jó példákat.

3I. A szlovák gazdaság energiaigénye jelentősen magasabb, mint az EU-átlag, ami felesleges pazarlást és környezetszennyezést jelent. Éppen ezért az **energiaigény csökkentése** vízióink egyik célkitűzése.

3J. A Híd párt hosszú ideje szorgalmazza, hogy Szlovákia vezesse be a fel nem használt **emissions kvóták átlátható kezelési rendszerét** azért, hogy a jövőben hátrányos szerződések ne okozhassanak kárt az ország gazdaságának és/vagy környezetének.

3K. A kormány jelenlegi gyakorlatával szemben, amely a „zöldmezős” beruházásokat, új ipari zónák építését támogatja, a **Híd párt a „barnamezős” megoldás híve**. Ez a beruházók által elhagyott ipari vállalatok, gyárak vagy mezőgazdasági szövetkezetek telephelyeinek revitalizálását, újrahasznosítását jelenti. Ennek egyik kiemelt előnye, hogy így megkímélhetők a termőterületek a beépítéstől.

3L. A környezet védelme, valamint a természet és a vidék további szennyezésének elkerülése érdekében át kell alakítani a **hulladékgazdálkodási és újrafelhasználási rendszert**. A mai rendszer nem képes az egyes hulladékfajták hatékony kezelésére és felhasználására. Fontos, hogy ezen hiányosságok kellő figyelmet kapjanak, és hogy olyan megoldásokat találjunk, amelyekkel tökéletesíthető lenne a rendszer működése.

4. Mezőgazdaság

A mezőgazdaság területén Szlovákiának hasonló problémákkal kell szembenéznie, mint a régió többi országának. A mezőgazdasági termelés nagyrészt a tömegtermelésre helyezi a hangsúlyt, amely bár jó minőségű alapanyagot termel, de mást nem, és azt többnyire a külföldi feldolgozóipar számára teszi. Nagyon sok külföldről importált élelmiszert idehaza is elő tudnánk állítani, amellyel ráadásul mintegy 15 ezer új munkahelyet létesíthetnénk. A hosszú távú fenntarthatóság szempontjából meg kell értenünk, hogy a föld nem pusztán egy termelési tényező a sok közül, hanem pótolhatatlan természeti erőforrás, környezeti elem, élőhely, lakókörnyezet, közösségteremtő és -megtartó erő is. A tervezésben éppen ezért a szűken értelmezett gazdasági érdekek mellett a természeti környezet védelmének, a fenntartható erőforrás-gazdálkodásnak és a foglalkoztatás, az életminőség szempontjainak is egyenrangú szerepet kell kapniuk.

4A. **Ma az EU területén a mezőgazdasági politika a Közös Agrárpolitika (KAP) keretein belül zajlik.** Mivel azonban a tagállamok a saját költségvetésükből is támogathatják a gazdákat, ezért ez a rendszer nem képes egyenlő feltételeket biztosítani az unió területén tevékenykedő valamennyi mezőgazdásznak. A Hid hosszú távon arra törekszik, hogy a **közös agrárpolitika ne csak közös, de kizárólagos is legyen.** Arra törekszünk, hogy a szlovákiai gazdák ne legyenek hátrányosan megkülönböztetve az Unión belül.

4B. A jövő szlovákiai mezőgazdaságában vízióink szerint **az árut egy régióon belül kellene megtermelni, feldolgozni és értékesíteni.** Ezért kiemelt figyelmet fordítanánk az olyan fejlesztési beruházások támogatására, amelyek a végső termék előállítását, illetve közvetlen értékesítését szorgalmazzák. Mottónk: termelés, feldolgozás és értékesítés – egy régióon belül. Ennek megvalósulása jelentősen csökkentené

a nagy üzletláncoktól való függőséget.

4C. Támogatjuk a **közvetlen értékesítési rendszerek kiépítését**, mivel ez a rendszer elősegítheti a helyi gazdaság fejlődését, hiszen számos szereplőt hoz helyzetbe: a termelőt, a kisfeldolgozót, helyi kiskereskedőket, éttermet, helyi közösségeket és természetesen a fogyasztókat. A termelő árujának értékéből így jóval nagyobb arányban részesül. A fogyasztók és termelők közti kapcsolat helyreállítására, a közösség által támogatott mezőgazdaság formáira számos követendő példa létezik, amelyeket a konkrét helyi viszonyokhoz lehet igazítani. Fontos továbbá az együttműködés az önkormányzatokkal és a civil szervezetekkel.

4D. Az **állattenyésztés, valamint a zöldség- és gyümölcsstermesztés** a legtöbb kétkezi munkát igénylő ágazatok a mezőgazdasági termelésen belül, és ezeket prioritásként kívánjuk kezelni. A projektátogatásokat elsősorban a felsoroltak részére tennék lehetővé, ezzel is ösztönözve ezen ágazatok fellendülését. Az intézkedéstől a haszonállatok, valamint a gyümölcs- és zöldségtermesztés mennyiségi növekedésének beindulását várjuk, ami pedig a munkahelyek létrejöttét is elősegíti. Ezek a termelési ágak ráadásul nem csupán magát a termelést szolgálják, de pénzben közvetlenül nem kifejezhető természet- és tájvédelmi, környezetalakító, a vidéket és az ott lakó közösségeket megőrző, azaz ökológiai, kulturális és szociális funkciókkal is bírnak.

4E. Az **állattenyésztés** a mezőgazdasági termelés azon része, amely az év 365 napjában munkát igényel, de képes is biztosítani ezt a munkát. Munkahely-teremtési kapacitása leginkább akkor érvényesülhet, ha sikerül elegendően nagy számú kisgazdaságot létrehozunk. Meggyőződésünk, hogy azok a nagybefektetők, akik koncentrált, csúcstechnológiát és magas tőkebefektetést – de éppen ezért kevesebb emberi munkát – igénylő nagybirtokokat működtetnek, képesek saját tőkéből finanszírozni működésüket. Éppen ezért sokkal

hasznosabb az extenzív tartástechnológiájú, az emberi munka szempontjából igényesebb kis- és középgazdaságok támogatása. Az állami beavatkozás elsősorban a kisgazdaságok, a háztáji tenyészetek fellendítésére lennének hivatottak.

4F. A volt szocialista országokra jellemző a kisebb gazdálkodók gyenge érdekérvényesítő képessége. Alapvető fontosságú hatékonyan elősegíteni a **kisebb, családi gazdálkodók, egyéni gazdák szövetkezését**. Enélkül a jelen gazdasági környezetben a kisebb gazdaságok nem lehetnek életképesek, nagyon kiszolgáltatottá válnak a beszállítóknak, a kereskedőknek, felvásárlóknak. Ez úgyszólván a kulcsa a kisebb gazdaságokra alapozott, fenntartható mezőgazdaságnak.

4G. Szintén fontos a **hatékony tanácsadói hálózat és a demokratikus gazdálkodói érdekképviselők létrehozása**, segítése. A nagy agrár-üzletemberek, agrárcégek képviselői könnyen lobbiznak a politika irányába, de a fenntartható mezőgazdaságot célul kitűző politikusok felelőssége az is, hogy a kisebb gazdálkodóknak is biztosítsanak hathatós, önálló szakmai érdekképviselést, vagy segítsék annak működését.

4H. Fontos célunk az, hogy megteremtjük annak a feltételeit, hogy a gazdaságok az általuk termelt alapanyagokat (tej, tojás, alma) **minél magasabb feldolgozottsági szinten**, minél magasabb hozzáadott értékkel tudják értékesíteni. Ez közvetlen pozitív hatással lenne a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségére, a helyi gazdaságok működőképességére és a vidéki munkahelyteremtésre.

4I. Jelenleg a projektalapú támogatások odaítélése szubjektív, egyéni vélemény alapján történik, és ez visszaélésekre ad lehetőséget. Véleményünk szerint a jövőben a projektalapú támogatásokat egy **objektív és a kérvényezők számára átlátható pontozási rendszer** alapján kell megítélni.

4J. Fontos cél az élelmiszerlánc lerövidítése, amelynek része lehet egy akcióterv kidolgozása a **közvetlen értékesítés elterjesztésére**. Hasznos lépés lenne az EU-s támogatások átcsoportosítása a kis kapacitású helyi feldolgozás, csomagolás és értékesítés irányába. Az ilyen támogatások esetében azt szeretnénk elérni, hogy az önrész 50%-ra csökkenjen.

4K. A **háztáji termelés fellendítését** is fontosnak tartjuk, mivel ma nagyon sok kihasználatlan kert van a falvainkban. Ez elsősorban a nagy mértékben túlbürokratizált engedélyezési rendszer miatt alakult így. A falvainkban a „háztájizás”, fóliázás már eltűnni látszik, mert a kertben megtermelt áru arra kevés, hogy a termelő vállalkozást építhessen rá. Azért, hogy a falusi gazdaságot fellendítsük, lehetővé kívánjuk tenni azt, hogy adó, engedély és felesleges bürokrácia nélkül piacra lehessen vinni azt az árut, amely egy maximum fél hektárnyi (5000 m²) méretű kertben előállítható (3000 euro/év). Ez a könnyített értékesítési lehetőség a termények saját előállítás régiójában lenne adott.

4L. Az elmúlt évek tapasztalata alapján is elmondhatjuk, hogy az üzletláncokban az **élelmiszerbiztonság** nem javult. Továbbra is gyakran láthatunk a polcokon lejárt szavatosságú terméket vagy romlott árut. Mára bebizonyosodott, hogy a magas pénzbírság sem akadályozza meg, hogy ilyen silány minőségű portékával szembesüljünk. Ezért úgy véljük, hogy a legjobb megoldás az, ha átfogó, valós idejű és helyszíni tájékoztatást adunk a vásárlóknak a lefolytatott élelmiszerbiztonsági ellenőrzések eredményeiről.

Alkotmányos rend

A Szlovák Köztársaság Alkotmányát 1992. szeptember 1-jén fogadták el. Eddig 12 esetben került sor alkotmánymódosításra, s ezek a törvények az alkotmány eredeti struktúráját többféle módon befolyásolták. Tanúi voltunk olyan alkotmánymódosításoknak, amelyekre a politikai helyzet alakulásának függvényeként, társadalmi megrendelés alapján került sor - a közvetlen elnökválasztás törvénybe foglalása (1999), az igazságszolgáltatás helyzetét revideáló átfogó alkotmánymódosítás, amely kiiktatta a törvényhozás és a végrehajtó hatalom kapcsolatának egyes hiányosságait és lehetővé tette Szlovákia számára az EU-ba és a NATO-ba való belépést (2001); alkotmánymódosításnak, amely lehetőséget adott az emberi jogi biztosnak, hogy az alkotmánybírósághoz forduljon a törvények alkotmányossága kérdésében (2006), de olyan alkotmánymódosításoknak is, amelyek, mindamelllett, hogy szükségszerűek sem voltak, rendszeridegen módon avatkoztak be a Szlovák Köztársaság alkotmányos mechanizmusába (pl. 2004, 2011, 2014). Az alkotmány szövegének viszonylag gyakori változásai nem feltétlenül az elmúlt húsz év dinamikus társadalmi fejlődésének következményei, és nemcsak arról van szó, hogy az 1992-ben elfogadott szöveg nem kellő körültekintéssel készült, hanem az is szerepet játszik, hogy a Szlovák Köztársaság Alkotmánya viszonylag könnyen módosítható, hiszen az alkotmány módosításának feltétele a Nemzeti Tanács képviselőinek 3/5-ös minősített többsége a szavazásnál.

A helyzet részben azért ilyen, mert a Szlovák Köztársaság törvényhozása egykamaras (nincs tere az alkotmánymódosítás más szemszögből való megítélésének, miközben a képviselők szemléletmódját politikai hovatartozásuk jelentős mértékben befolyásolja), valamint azért is, mert miután megszületik a politikai megegyezés a képviselői támogatás kérdésében, az alkotmánymódosítás folyamata nagyon gyors lehet, anélkül, hogy tere lenne a tárgyilagos

és szakmai vitának, vagy a polgárok hangot adhatnának véleményüknek az adott kérdéssel kapcsolatban.

Ennek eredménye az a helyzet, amelyben egyre gyakrabban vagyunk tanúi olyan (esetenként sajnos sikeres) próbálkozásoknak, amelyek csak részlegesen és önérdékből módosítják az alkotmányt, s bár ezek a módosítások tükrözik az alkotmányos többség (egyes politikai pártok) elképzelését az adott kérdéssel kapcsolatban, gyakran mégis politikai „üzletkötés” eredményei. Az alkotmány tartalma így a politikai pártok tűszává lesz, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy az ország alaptörvényéről van szó, és főként azt, hogy mint ilyen, a társadalmi megegyezést fejezi ki. A jelen helyzet, véleményünk szerint, megérett arra, hogy egyrészt elutasítsuk a fennálló gyakorlatot, másrészt bemutassuk saját víziókat és azokat a szükséges lépéseket, amely elősegítenék, hogy Szlovákiának modern, demokratikus és stabil alkotmányos rendszere legyen.

Az alkotmány szövegének minőségi változását érintő javaslatok

Olyan parlamenti pártként, amely szem előtt tartja Szlovákia valamennyi polgárának érdekeit, nemcsak az alkotmány részleges és (ön)érdekkövető módosításainak kritikája a célunk, hanem az is, hogy szerepet vállaljunk a hosszú ideje megoldatlan, tényleges problémák orvoslásában, és főként az, hogy bemutassuk a Szlovák Köztársaság további alkotmányos fejlődésével kapcsolatos saját víziókat. Igyekeztünk néhány fontos cél elérésre irányul. Szeretnénk elérni, hogy:

A) értelmet kapjon a gyakorlatban az alkotmány 2. cikkelye, mely szerint az államhatalom a polgároktól ered, akik ezt választott képviselők útján vagy közvetlenül gyakorolják,

B) az egyes alkotmányos szervek hatékonyan működjenek a polgárok jóléte érdekében, biztosítva az alapvető emberi jogokat és szabadságjogokat,

C) az alkotmányos mechanizmusok hatékonyan és problémamentesen működjenek, a társadalmat ne traumatizálják felesleges értelmezési és kompetenciaviták.

Állandó politikai céljaink közé tartozik, hogy rámutassunk a Szlovák Köztársaság alkotmányos mechanizmusainak technikai jellegű és a rendszer működéséből fakadó hiányosságaira, és javaslatokat tegyünk azok kiküszöbölésére. Ezért nemcsak arra törekszünk, hogy ne kerüljön sor alkotmánymódosításra (ön)érdekkövető célok alapján, hanem arra is, hogy végre vita induljon a Szlovák Köztársaság Alkotmányának olyan módosításairól, amelyek hozzájárulnak az alkotmányos mechanizmusok stabilizálásához és demokratikussá tételéhez, megerősítik a polgárok szerepét, az állampolgároknak az igazságszolgáltatásba vetett hitét, és olyan képet közvetítenek az államról, amelyben az nemcsak a polgár adójának feleslegesnek tűnő címzettje/kedvezményezettje és elköltője, hanem őszinte védelmezője és szolgálója a polgár érdekeinek, jólétének.

1. A polgári Szlovákia alkotmánya

Az állampolgárság mint olyan, a Szlovák Köztársaság megalakulása óta a szlovák nemzet és a Szlovák Köztársaság területén élő valamennyi nemzeti kisebbség és etnikai csoport összefogó eleme. Bár az alkotmány preambuluma nem normatív igényű, meggyőződésünk, hogy a 21. századi modern, demokratikus állam alapja nem a nemzet, hanem a polgár, és ennek az alkotmány bevezetésében is meg kell jelennie. Az alkotmányt tartalmát tekintve is közelebb kell hoznunk a polgárokhoz. A szlovák jogrendszerből például hiányzik a helyi népszavazásokról szóló törvény. Ennek következményei az egyes települések, megyék önkormányzati rendeletei közötti eltérések, amelyek következtében más-

más módon érvényesülnek a közvetlen, demokratikus hatalomgyakorlás elvei.

A természetes és jogi személyek alapvető emberi jogainak és szabadságjogainak gyakorlása/érvényesítése elválaszthatatlan a bírói és más törvényi védelemhez való joguktól (a Szlovák Köztársaság Alkotmánya, 45-50. cikkely). Még akkor is, ha ezt a jogot általában (helytelenül) főként a bíróságok döntéshozatali tevékenységével hozzák összefüggésbe, tudjuk, hogy jogaink érvényesítése ennél sokkal nagyobb mértékben függ a közigazgatási szervek mindennapi gyakorlatától (ingatlan-nyilvántartások, építésügyi hivatalok, területi önkormányzati szervek, Szociális Biztosító, adóhivatalok, vállalkozói hivatalok, stb.). Ezek döntéshozatali eljárásait ugyanakkor általános érvényű rendeletek (közigazgatási eljárási törvény) vagy egy sor egyéb – a közigazgatási szerv létrehozatalakor lefektetett – külön előírás szabályozza. A polgárok gyakorlatilag napi kapcsolatban vannak ezekkel a közigazgatási szervekkel, melyek eljárásai során gyakran sérülnek alapvető emberi jogaik és szabadságjogaik. Nem ritka az olyan eset, mikor annak vagyunk tanúi, hogy a közigazgatási szervek nem a megkívánt módon viselkednek a polgárokkal szemben, zaklatják őket, vagy nem hoznak döntést a törvény által megszabott határidőn belül, vagy előfordul, hogy a meghozott döntés nem pártatlan. Javasoljuk e tarthatatlan helyzet alkotmányos eszközökkel való megoldását.

1A. A fentiekkel kapcsolatban ismételtlen felhívjuk a figyelmet **a polgári princípiumhoz való visszatérés** szükségességére, amelyet már az **alkotmány preambuluma is tartalmaznia kell**. Ez az igény teljes mértékben összhangban van a szlovák alkotmány 2. cikkelyének 1. bekezdésével, mely szerint az államhatalom eredője a polgár és nem „a szlovák nemzet... együtt a Szlovák Köztársaság területén élő nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok tagjaival”.

1B. Az alkotmány 2. cikkelye 1. bekezdésének

tartalmával van összefüggésben a népszavazás, a közvetlen hatalomgyakorlás demokratikus eszközének alkotmányos szinten nem kielégítően tisztázott kérdése is a Szlovák Köztársaság alkotmányos mechanizmusain belül. Az alkotmány szövegének nem egyértelmű megfogalmazása, melynek értelmében a népszavazás pusztán konzultatív jelleggel bír, nem áll összhangban a kinyilvánított szándékkal, amely az államhatalmat a polgártól eredezteti, aki ezt a hatalmat választott képviselői útján vagy közvetlenül gyakorolja. Ugyanez konstatálható az önkormányzatok hatáskörében megtartott népszavazásokkal kapcsolatban is (helyi, megyei önkormányzatok). Éppen ezért szükségesnek tartjuk az alkotmány V. része második fejezetének (Népszavazás) olyan módosítását, amely meghatározott esetekben **rögzíti a népszavazás végeredményének jogilag kötelező érvényét**, annak érdekében, hogy a polgárok a népszavazás során kinyilvánított akaratának valós súlya legyen. Az alkotmány IV. részének (Területi önkormányzat) vonatkozó cikkelyeiben szükségesnek tartjuk annak rögzítését, hogy az érintett szubjektumok kötelesek a helyi népszavazás eredményeit meghatározott időn belül végrehajtani, míg jelenleg csupán az eredményt kötelesek kihirdetni.

1C. A demokratikus alkotmányos rendszer stabilitása érdekében fontos az **alkotmány magjának az alkotmányban rögzített meghatározása**. Ez a mag védi az alkotmányos rendszert és az alkotmányt az alkotmányos szervek önkényével szemben, és biztosítja az alapvető alkotmányos elvek állandóságának. Az alkotmány szövege mindaddig nem rendelkezik egyértelműen arról, hogy ezek az alapvető alkotmányos elvek érinthetetlenek. Tekintettel arra, hogy az alkotmány szövege viszonylag egyszerűen módosítható, elengedhetetlennek tartjuk, hogy ezek az alapelvek és értékek sem alkotmánymódosítással, sem a törvények esetleges értelmezése során ne változhassanak. Meggyőződésünk, az említett okokból kifolyólag, hogy az alkotmány szövege kiegészítésre szorul, konstatálandó, hogy a politikai dönté-

sek alapja a többségi, szabad választói akarat eredménye, hogy a többség döntései tiszteletben tartják a kisebbségek védelmét, hogy a demokratikus jogállam lényegi elemeinek megváltoztatása elfogadhatatlan, és hogy elfogadhatatlan a jogi normák olyan értelmezése, amely a demokratikus jogállam lényegi elemeinek változását eredményezné, illetve vonná maga után.

1D. Meggyőződésünk, hogy az alapvető emberi jogok és szabadságjogok a Szlovák Köztársaság Alkotmányában rögzített része kell, hogy legyen **„a jó közigazgatáshoz” való jog**. A jó közigazgatáshoz való joghoz tartozna például, hogy a közigazgatási szervek az ügyintézés során az emberi méltóságot tiszteletben tartva, pártatlanul, igazságosan és megadott határidőn belül járjanak el; hogy a közigazgatási szervek az eljárások résztvevőinek és mindazoknak, akiket az eljárás érint, segítséget és felvilágosítást nyújtsanak, hogy ezek a személyek a jogi normák ismeretének hiányában ne szenvedjenek kárt az eljárás során; hogy mindenki számára, aki érintett az eljárás során, biztosított legyen a meghallgatáshoz való jog, bármely olyan egyéni döntés meghozatala előtt, amelynek az egyén számára kedvezőtlen következményei lehetnének, hogy jogaikat és érdekeiket hatékonyan védelmezhesék az érintettek, hogy véleményt nyilváníthassanak a döntés/határozat alapját képező dokumentumokkal/iratokkal kapcsolatban, hogy érvényesíthessék javaslataikat; hogy az eljárás valamennyi résztvevőjének jogában álljon betekinteni a közigazgatási szerv vonatkozó eljárással kapcsolatos irataiba; hogy a közigazgatási szerv döntésének alapja a körültekintően rögzített és megindokolt tényállás legyen.

1E. A Vízión 2016 – Jogállam részében javasoljuk, hogy a természetes és jogi személyek alapvető jogait érintő kérdések az emberi jogi biztos hatáskörébe tartozzanak (a jelenleg az ügyészség hatáskörébe tartozó, nem büntetőjogi terület is). Ezért fontosnak tartjuk **e két alkotmányos szerv elválasztását** az alkotmá-

nyon belül (jelenleg az alkotmány VIII. részének első fejezete A Szlovák Köztársaság ügyészsége, második fejezete Az emberi jogi biztos) és az alkotmány egy új, önálló, „**Az emberi jogi biztos**“ címet viselő részében pontosabban meghatározni és bővíteni az emberi jogi biztos hatáskörét.

1F. Az alapvető antidiszkriminációs kritériumokat a Szlovák Köztársaság Alkotmánya 12. cikkelyének 2. bekezdése rögzíti. Ennek értelmében a Szlovák Köztársaság területén az alapvető jogok és szabadságjogok garantáltak mindenki számára nemére, fajára, bőrszínére, nyelvére, hitére és vallására, politikai vagy más gondolkodásmódjára, nemzeti vagy szociális származására, nemzetiségi vagy etnikai csoporthoz való tartozására, vagyoni helyzetére, származására vagy más hovatarozására való tekintet nélkül. Senkit nem érhet ezen okok miatt kár, kivételes elbánás vagy hátrányos megkülönböztetés. Az adott alkotmányszöveg (melynek alapja a szövetségi alkotmány 1991/23. sz. alkotmánytörvénye, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok kartája) elfogadása óta több mint 23 év telt el. Az eltelt időszak nyilvánvalóvá tette, hogy a társadalom az alkotmány 12. cikkelye 2. bekezdésében felsoroltaktól eltérő okokból kifolyólag is képes diszkriminatívan viselkedni. Ha a Szlovák Köztársaság Alkotmányának szövege tükrözni akarja a társadalmi fejlődés jelenlegi állapotát, és a polgárok konkrét csoportjai tételiesen meghatározott jogainak egyre szélesedő körét, akkor elkerülhetetlen lesz az alkotmány szövegének kiegészítése, a **szükséges minimum a fogyatékoság és a kor alapján történő megkülönböztetés tilalmának rögzítése**.

2. A Szlovák Köztársaság elnökének jogkörei

Az alkotmánybíróság nem egyértelmű döntései, az alkotmány szövegének (ön)érdekkövető változtatásai, a korábbi államelnökök nemegyszer váratlan döntései és főként a politikai elit nyilvánvaló vonakodása attól, hogy tudomásul ve-

gye/elfogadja az alkotmányos szervek működésének alapvető attribútumait, véleményünk szerint szükségessé teszik a Szlovák Köztársaság jövőbeli kormányzási formájával kapcsolatos nyílt vita kezdeményezését, a törvényhozás és a végrehajtó hatalom (az elnök ma ennek képviselője) közötti kölcsönös viszony kérdéseinek megvitatását.

A Szlovák Köztársaság köztársasági elnöke az alkotmány VI. részének első fejezete értelmében a „végrehajtó hatalom“ képviselője. Az elnök szerepének kifejtése az alkotmányban (képviselet a Szlovák Köztársaságot a külföld és belföld irányában, döntéseivel biztosítja a közjogi szervek rendes működését, hivatalát saját lelkiismerete és meggyőződése szerint látja el, nem köthetik utasítások) nincs teljesen összhangban a végrehajtó hatalom feladataival, bár az alkotmány annak elemeként tünteti fel. Ez az alkotmányos konstrukció (a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága néhány döntésével együtt), és az elnök jogköreinek nem minden esetben egyértelmű megfogalmazása (az alkotmány 102. cikkelye) bizonytalanságot eredményeznek a köztársasági elnöknek a kormánnyal és a Nemzeti Tanáccsal kapcsolatos közjogi hatásköre tekintetében.

2A. Meggyőződésünk, hogy a megfogalmazás hiányosságait kiküszöbölő és az értelmezést egyértelműsítő **önálló részben kell rögzíteni a köztársasági elnök közjogi hatáskörét az alkotmányban** (A köztársasági elnök), azt, hogy a köztársasági elnök nem lehet politikai párt vagy mozgalom tagja és még a fogadalomtétel előtt köteles megválni tagságától.

2B. Hasonlóan fontos igény **az elnök hatáskörét érintő megfogalmazások pontosítása** (mikor van a köztársasági elnöknek ellenjegyzési feladatköre és mikor közvetlen résztvevője a döntéshozatali folyamatnak, amint ezt az Alkotmánybíróság is kifejtette határozataiban, a 102. cikkely jelenlegi szövege, amely összefoglaló definíciója az elnök közjogi hatásköreinek, nem tünteti fel, hogy a köztársasági

elnök jogosult az alkotmánybírósághoz fordulni azzal a kérdéssel, vajon a Nemzeti Tanács határozata vagy állampolgári petíció alapján kihirdetett népszavazás tárgya összhangban van-e a Szlovák Köztársaság Alkotmányával, az alkotmányerejű törvényekkel, valamint azt sem, hogy a köztársasági elnök a jogi normák alkotmányosságának felülvizsgálatát kérheti az alkotmány 125. cikkelye alapján – mindezek az alkotmány szövegének más helyein szerepelnek).

2C. A 2011-es alkotmánymódosítás a köztársasági elnök közjogi hatáskörének rendszeridegen megerősítését eredményezte, s ennek következménye az alkotmányos mechanizmusok működésére kifejtett negatív hatás, amely a kormány és a Nemzeti Tanács képviselőinek tevékenységét egyaránt befolyásolja. Az alkotmánymódosítás (115. cikkely, 3. bekezdés) értelmében, ha a köztársasági elnök visszahívja a kormányt hivatalából, miután a Nemzeti Tanács megvonta tőle a bizalmat vagy elutasította a kormány által kezdeményezett bizalmi szavazást, a Szlovák Köztársaság Törvénytárában közreadott rendelettel bízta meg azt a hatáskörök gyakorlásával az új kormány kinevezéséig, de kizárólag csak a 119. cikkely a), b), e), f), m), n), o), p) és r) pontjában taglaltak terjedelmében, míg egyes hatáskörök gyakorlása kimondottan a köztársasági elnök előzetes jóváhagyásához kötött. A köztársasági elnök így megadott hatásköre ellentétben van a parlamentáris kormányzás elveivel és a köztársasági elnököt a kormány feladatainak és felelősségének hatáskörébe vonja. Meggyőződésünk, hogy a 115. cikkely 3. bekezdését teljes egészében ki kell iktatni, és pontosítani kell a 115. cikkely 2. bekezdését oly módon, hogy lefedje azt a helyzetet is, amelyben a Nemzeti Tanács megvonja a bizalmat a kormánytól, vagy elutasítja a bizalmi szavazás iránti kérelmét.

2D. Mivel az alkotmányos gyakorlat olyan eljárás lehetőségét is felvetette, amelyet az alkotmány szövegének alkotói nem feltételeztek, és

így a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága esetében (de vonatkozik ez a más bírákra és a főügyészre is) a bírák kinevezési eljárásának nem kell, hogy része legyen a fogadalomtétel, és az adott személy bírói kinevezése (az alkotmánybíróság bírájává, főügyésszé) és a fogadalomtétel között bizonyos idő telhet el, ezért szükségesnek tartjuk az alkotmány vonatkozó rendelkezésének újrafogalmazását (102. cikkely 1. bek. s) és t) pont) abban az értelemben, hogy **a kinevezésre és a fogadalomtételre (az alkotmánybíróság bírája, főügyész) egy időben kerüljön sor.**

3. Az alkotmánybíróság

Az alkotmánybíróság döntéshozatali gyakorlatának szabályai felvetik a határozathozatali folyamat egyes kérdéseivel kapcsolatos módosítások szükségességét. Az alkotmány 131. cikkelye értelmében az alkotmánybíróság plénuma a következő esetekben hoz határozatot:

- **105. cikkely 2. bek.** (Ha a köztársasági elnök hat hónapnál tovább nem tudja ellátni hivatalát, a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága kihirdeti, hogy a köztársasági elnöki tisztség megüresedett. E kijelentés napjával véget ér az addigi köztársasági elnök megbízási ideje.)

- **107. cikkely** (A köztársasági elnök csak az alkotmány tudatos megsértéséért vagy hazárulásért büntethető. A köztársasági elnök elleni vádirat beadásáról a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa dönt, az összes képviselő háromötödös többségével. A vádiratot a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa nyújtja be a Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának, amely plenáris ülésen dönt róla. A Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának elítélő határozata a köztársasági elnöki tisztség elvesztését, és az e tisztség újbóli megszerzésére való alkalmatlanságot jelenti.)

- **125. cikkely 1. bek. a) és b) pont** (Az alkotmánybíróság hoz határozatot arról, hogy összhangban vannak-e

a) a törvények az alkotmánnyal, az alkotmányerejű törvényekkel és a nemzetközi szerződésekkel, amelyekhez hozzájárulását adta a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa, és amelyek ratifikálva lettek, és kihirdetésre kerültek a törvényben meghatározott módon,

b) a kormányrendeletek, a minisztériumok és más központi államigazgatási szervek általános érvényű előírásai az alkotmánnyal, az alkotmányerejű törvényekkel és nemzetközi szerződésekkel, amelyekhez hozzájárulását adta a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa, és amelyek ratifikálva lettek, és kihirdetésre kerültek a törvényben meghatározott módon),

- **125a cikkely 1. bek.** (Az alkotmánybíróság dönt azon kitérített nemzetközi szerződések az alkotmánnyal vagy alkotmányos törvénnyel való összhangjáról, amelyekhez elengedhetetlen a Nemzeti Tanács hozzájárulása),

- **125b cikkely 1. bek.** (Az alkotmánybíróság dönt arról, hogy a polgárok petíciója alapján vagy a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának a 95. cikkely 1. bekezdése szerinti döntése alapján kiírandó népszavazás tárgya összhangban van-e az alkotmánnyal és az alkotmányerejű törvényekkel),

- **128. cikkely** (Az alkotmánybíróság értelmezi az alkotmányt és az alkotmányerejű törvényeket, ha vitás kérdések merülnek fel. Az alkotmánybíróság határozatait az alkotmány vagy az alkotmányerejű törvények értelmezéséről a törvények kihirdetésére meghatározott módon teszi közzé. A magyarázat a kihirdetése napjától általános érvényű),

- **129. cikkely 2-7. bek.** (2) Az alkotmánybíróság dönt a Szlovák Köztársaság köztársasági elnöke, a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának képviselője megválasztásának, és a területi önkormányzati szervezetbe és az Európai Parlamentbe történt választások törvényességéről vagy törvénytelenességéről.

(3) Az alkotmánybíróság dönt a népszavazás eredménye elleni panaszokról, és a Szlovák Köztársaság köztársasági elnöke leváltásáról tartott népszavazás eredménye ellen emelt panaszokról.

(4) Az alkotmánybíróság dönt arról, hogy a politikai párt vagy a politikai mozgalom betiltásáról vagy felfüggesztéséről hozott döntés összhangban van-e az alkotmányerejű törvényekkel és más törvényekkel.

(5) Az alkotmánybíróság dönt a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának a Szlovák Köztársaság köztársasági elnöke ellen az alkotmány tudatos megsértéséért vagy hazaárulásért benyújtott vádiratáról.

(6) Az alkotmánybíróság dönt arról, hogy a rendkívüli állapot vagy szükségállapot kihirdetése és az e döntéssel összefüggésben kiadott további döntések összhangban állnak-e az alkotmánnyal vagy az alkotmányerejű törvénnyel.

(7) Az alkotmánybíróság dönt a Szlovák Köztársaság Igazságszolgáltatási Tanácsának határozata/döntése ellen beadott panaszról, a 154d cikkely 2. bekezdése alapján (2014. szeptember 1-jétől).

- **136. cikkely 2-3. bek.** (2) Ha az alkotmánybíróság bírója bűncselekményt követ el és őrizetbe veszik, az illetékes szerv halaszthatatlanul köteles ezt a tényt az alkotmánybíróság elnökének tudomására hozni, az elnök esetében az alkotmánybíróság alelnökének tudomására. Az alkotmánybíróság bírájának fogságba vétele az alkotmánybíróság hozzájárulása nélkül nem lehetséges.

(3) Az alkotmánybíróság adja meg a hozzájárulást a bíró és a legfőbb ügyész fogságba vételéhez. Az alkotmánybíróság jár el fegyelmi ügyben a Szlovák Köztársaság Legfelsőbb Bírósága elnöke és alelnöke, valamint a legfőbb ügyész esetében.)

- **138. cikkely 2. bek. b) és c) pont** (A Szlovák Köztársaság köztársasági elnöke az alkotmánybíró visszahívja

b) az alkotmánybíróság fegyelmi határozata alapján, olyan tettet, amely nem egyeztethető össze az alkotmánybíróság bírójának tisztségével,

c) amennyiben az alkotmánybíróság értesíti, hogy a bíró egy évnél hosszabb ideje nem vesz részt az alkotmánybíróság munkájában.

Az alkotmánybíróság plénuma az összes bíró többségével hozza meg határozatait. Ha ez a többség nincs meg, a határozatot elvetik. Az alkotmánybíróság többéves döntéshozatali gyakorlatának tapasztalatai azt mutatják, hogy az alkotmánybíróság összes bírója többségének alkotmányos kívánalma esetenként a döntéshozatal akadálya. Ha ugyanis ez a többség nincs meg, a beadványt elutasítottak tekintik anélkül, hogy érdemi döntés született volna az adott ügyben.

Ugyanakkor a beadvány elutasítására kerülhet sor annak alapján is, hogy az alkotmánybíróság bírójának egy része nem foglal állást a beadvánnyal kapcsolatban, mivel egyszerűen nem vesz részt a döntéshozatalban. Ilyen okból voltunk tanúi például annak, hogy több esetben nem született határozat a bírák és a bírói hatalom képviselőinek fegyelmi eljárásainak ügyében, s ez a szlovák közvéleményt is különösen érzékenyen érintette.

3A. Meggyőződésünk, hogy szükséges **annak újragondolása, melyek azok a kérdések**, amelyekről az alkotmánybíróság plénuma dönt, és amelyekről az alkotmány 131. cikkelye rendelkezik, és több esetben is lehetővé kell tenni, hogy a többségi döntéshozatal feltétele ne az alkotmánybíróság összes bírójának többsége, hanem a bírák egy meghatározott számának többsége legyen (pl. az alkotmánybíróság 10 bírója).

3B. A Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának jelenlegi döntéshozatali gyakorlata és képviselői is már egy ideje azt jelzik, hogy a jogkörök terjedelmére és a beérkező beadványok mennyiségére való tekintettel is, elenged-

hetetlen az alkotmány védelmét szolgáló szerv hatásköre néhány elemének újragondolása/átértékelése. Különösen leterhelőnek mutatkozik a Szlovák Köztársaság Alkotmánybírósága számára, az alkotmány 129. cikkelye 2. bekezdése alapján, a területi önkormányzati szervekbe való választások alkotmányosságának és törvényességének vizsgálata. Meggyőződésünk, hogy **az adott kérdésben való döntés jogának átruházása a bíróságokra** (Legfelsőbb Bíróság) hozzájárulna a Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának tehermentesítéséhez, és meggyorsítaná az egyéb kérdésekkel kapcsolatos döntéshozatali folyamatokat, ezért szükségesnek tartjuk az alkotmány szövegének és a törvényhozás vonatkozó szabályainak módosítását.

4. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának működése

A Polgári Vízió 2016 – Jogállam részében több javaslatot is tettünk a törvényhozási folyamat minőségének javítása és fokozottabb átláthatósága érdekében. A legfőbb törvényhozó szerv döntéshozatali folyamatai minőségének javításáról folytatott általános vita része kell, hogy legyen a parlament struktúrájának átalakítását érintő kérdés is.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa egykamarás parlament, s mint ilyen, a mai modern demokráciákban inkább kivételnek számít (a hagyományos demokráciák közül az EU-n belül csupán Dánia, Norvégia, Svédország és Portugália ismeri ezt az alkotmányos megoldást, az ún. új demokráciák közül Magyarország, Lettország, Litvánia és Észtország). Az egykamarás parlamentek fő hátránya – amellett, hogy túlzott mértékben érvényesül a politikai pártok befolyása – a törvényhozó hatalmon belüli viszonyok egyensúlyának hiánya. Az egykamarás törvényhozás a törvényhozó folyamat és az egyéb döntéshozatalok nagyobb gyorsaságának és alacsonyabb minőségének gyakoriságát eredményezi.

Több okunk van rá, hogy hangot adjunk annak a véleményünknek, miszerint a parlament második kamarája a demokratikus közeg működésének javulását eredményezné Szlovákiában is. Ez a kamara nemcsak a törvényhozási folyamat megkerülhetetlen része lenne, hanem átvehetne néhány hatásköri feladatot is, főként azokban az esetekben, amikor a szakmaiság kritériumai dominálnak (pl. az alkotmánybíróság bíráinak jelölése, a Számvevőszék elnökének és alelnökének, a Szlovák Köztársaság Igazságszolgáltatási Tanácsa három tagjának megválasztása és visszahívása/leváltása, a legfőbb ügyész jelölése, az emberi jogi biztos megválasztása) és ellenőrzési jogköre is lenne. A gyakorlatban a parlamentek második kamarái az elsőtől eltérő módon kreálódnak (általában egymandátumos választási körzetekben), tagjainak megbízatása hosszabb időre szól és a képviselők száma nem egyszerre újul meg.

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa törvényhozó tevékenységének minőségével kapcsolatban (pl. 2012-ben 83 törvény került elfogadásra, ebből 9 gyorsított eljárás során; 2011-ben összesen 139 törvény, ebből 16 gyorsított eljárásban, és az ezt megelőző években számuk ennél is magasabb volt) le kell szögeznünk, hogy a kétkamarás parlamenttel rendelkező országok tapasztalatai egyértelműen azt igazolják, hogy a második kamara kedvező hatással van a parlamentek törvényhozatali eljárásainak minőségére.

4A. A Szlovák Köztársaság Alkotmányának eredeti „hozománya“ nemcsak az egykamarás parlament, hanem az a rendelkezés is, melynek értelmében az alkotmány szövegének módosítása az egykamarás, egyedüli „alkotmányozó és törvényhozó testület“ képviselőinek minősített 3/5-ös többségével valósítható meg. Ezzel kapcsolatban annak a meggyőződésünknek adunk hangot, hogy az alkotmány szövege változtatást és kiegészítést igényel, **és önálló résznek kell tartalmaznia az alkotmánymódosítások új mechanizmusát.**

4B. Szükségesnek tartjuk a **Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa képviselői számának csökkentésével (pl. 100-ra) kapcsolatos vita megnyitását** és a Szlovák Köztársaság törvényhozó testülete egy alacsonyabb létszámú (pl. 50) második kamarájának létrehozását, melynek tagjait egymandátumos körzetekben választanák 6 évre, miközben minden második évben sor kerülne a kamara tagsága egyharmadának megújítására. A kialakított körzetek a reprezentáció elvét kell, hogy kövessék, beleértve a nemzeti kisebbségek képviseletét is. **A kétkamarás parlamentek főbb előnyei**, hogy biztosítják a meghozott döntések magasabb színvonalú politikai háttérét és nagyobb stabilitását, a polgárok jobb tájékoztatását a törvényjavaslatokkal kapcsolatban, a területi egységek közvetlen és egyenjogú képviseletét a központi szerv döntéshozatali folyamataiban, csökkentik/korlátozzák a politikai pártoknak az alkotmányos mechanizmusok működésére kifejtett hatását, korlátozzák az érdekképviseleti csoportok (lobbisták) befolyását, és így a demokrácia megerősödését eredményezik az adott országban. Az egykamarás parlamentek legfőbb hátránya ugyanakkor az, hogy nagyobb a demokratikus deficit, mert az egykamarás parlament a kormányzó politikai párt vagy koalíció vazallusa lesz, mivel a kormány a parlamenti választások eredménye alapján jön létre, és a győztesek (a koalíciót alkotó pártok) azok, akik többséget szereznek az egykamarás parlamentben. Így a törvényhozás és a végrehajtó hatalom között függő viszony jön létre, és a valós/reális parlamenti kontroll, amely minden parlamentáris kormányzás alapja, megszűnik működni.

4C. Az EU szinte valamennyi tagállamának gyakorlata azt mutatja (más fejlett demokráciáké is), hogy az alkotmányos rend stabilitásának **az olyan mechanizmusok az alapjai, amelyek nem engedik, hogy pusztán minősített többséggel gyakorlatilag bármikor módosítani lehessen az alkotmány szövegét**, ha ez a többség a rendelkezésre áll. A „többség diktatúrájának“ veszélyeire gyakor-

latilag az összes alkotmányjogász és jogelméleti szakember is figyelmeztet. Az állandóság/stabilitás biztosításához, valamint ahhoz, hogy a polgárok nagyobb mértékben vegyenek részt a társadalmi megegyezést kifejező alaptörvény szövegének megváltoztatásában, több út is vezet. Követelmény lehet az alkotmánymódosítás népszavazással történő jóváhagyása, vagy annak a köteleességnek a bevezetése, hogy az alkotmánymódosítás benyújtása és a módosításról való parlamenti szavazás között új választásokra kerüljön sor. **Támogatjuk a kérdéssel kapcsolatos vita megnyitását,** és minden olyan megoldást, amely nemcsak az alkotmány szövegének stabilitását, hanem a polgárok részvételének mértékét is növeli.

Jogállamiság

Szlovákiát is sújtja a kortárs demokráciák egyik fő problémája: a politikusokkal és a politikai intézményekkel kapcsolatos szinte teljes bizalmatlanság. Miközben az emberek változatlanul a demokráciát tartják a lehetséges rendszerek legjobbjának, a politikáról már nem gondolják ugyanezt. És ez nem is teljesen meglepő: mindennapi tapasztalatunk az, hogy az állam nem teszi élhetőbbé az országot saját polgárai számára, hanem éppen hogy még meg is bonyolítja az életüket.

A fentiekben felvázolt bizalmi válság egyik legfontosabb eleme a jogbiztonság hiánya. Más szóval, a polgárok bizonytalanok azzal kapcsolatban, hogy a gyakorlatban érvényesülni tudnak-e meglévő jogaik. Ezt pedig súlyosbítják a jog előtti egyenlőséggel és a legkülönbébb diszkriminációkkal kapcsolatos aggályok is.

A vízió egy olyan Szlovákia képét szeretné felvázolni, ahol mindenki otthon érezheti magát, ahol érdemes dolgozni és ahol jó élni, ahol mindenki biztonságban érezheti magát és ahol, ha szükséges, van kihez fordulni a bajban. Mindez nemtől, nemzetiségtől, vallástól, bőrszíntől, szexuális orientációtól és életkortól függetlenül. Három fő rendező elvet tartunk szem előtt: az állampolgári elvet, amely szerint minden állampolgár egyenlő a jog előtt, a jogállamiság elvét, amelyben az állam is alanya, azaz betartója és nem csak betartatója a jognak, és a polgárbarát állam elvét, amely szerint az állam van a polgárért és nem fordítva. Mindezeknek érvényesülniük kell a hatalomgyakorlás és a közszolgálatok területén egyaránt.

Kiindulópontunk annak tudatosítása, hogy a szlovákiai társadalom mai állapota elsősorban az elmúlt 25 év folyamatos fejlődésének eredménye. Ugyanakkor fontos annak a felismerése is, hogy ez a fejlődés valójában nem 1989 novemberében és nem is 1992-ben kezdődött el, és a mai helyzet egy hosszas kultúrtörténeti,

történelmi folyamat írott és íratlan szabályainak eredménye. Bármely változás tehát nemcsak jogszabályok kérdése, hanem a politikai kultúra és a politika mindennapjainak gyakorlatát is érinti. Az adó- és járulékrendszer, a munka törvénykönyvének gyors megváltoztatása pusztán politikai akarat kérdése, de annál látványosabb: az állami intézmények és a közszolgáltatások működésének változásai már egyetlen választási ciklus alatt is jól láthatóak az állampolgárok számára. A közigazgatás, az igazságügy, az iskolaügy és az egészségügy területén azonban nemcsak a törvények megváltoztatása, hanem azok hatékony végrehajtása is nélkülözhetetlen. A végrehajtás a siker valódi kulcsa, hiszen olyan összetett folyamatokról beszélünk, amelyek csak akkor lehetnek eredményesek, ha sikerül megszerezni az érintettek kritikus támogatását. Ez pedig azért sem egyszerű, mert bármely közeg jellemző reakciója a változásokkal szembeni ellenállás még akkor is, ha egyébként a fennálló helyzettel szembeni elégedetlenség a jellemző.

A jogállam alapvető problémái a Szlovák Köztársaságban

A jogrendszer jelenlegi állapotát vizsgálva a Szlovák Köztársaságban, az intézményrendszer érintő és a tartalmi kérdéseket párhuzamba állítva kell elemeznünk a helyzetet. Nincs előírás, **formális keret**, amely megszabná, mi legyen törvénnyel szabályozva és mi ne, a rendszer csupán a törvény tárgya meghatározásának módjáról és a törvény tartalmának hatékony érvényesítéséről rendelkezik. Az alapvető problémákat a következőkben látjuk:

A) A törvényalkotási folyamat a társadalmi megrendeléstől teljesen független, szinte kizárólag politikai érdekek irányítják. A választások győztesének politikai ígéretei képezik a kormányprogram alapját, ezért

a kormányváltásokat mindenféle folytonosság hiánya jellemzi.

B) A törvényhozás ki van szolgáltatva a rövid távú gazdasági érdekeket képviselő csoportok egyre erősödő nyomásának. Ezek a csoportok olyan törvények elfogadását szorgalmazzák, amelyek konkrét gazdasági érdekeket szolgálnak. Más szóval, a törvények „gazdasági“, „politikai“ megrendelések eredményei. Miközben, ideális esetben, egy törvény sohasem irányulhat egy konkrét helyzet, konkrét eset vagy probléma szabályozására.

C) A jogalkotás víziójának hiánya, a nyilvános vita elmaradása és a gyakran konkrét, politikai, gazdasági megrendelések azt eredményezik, hogy a törvények állandóan változnak. Azok, akiket érintenek, nem azonosulnak velük, nem értik őket, nem képesek követni az egyes változásokat. Ennek következtében a lakosság jogtudata nem fejlődik, és egyre kevésbé jellemző az önkéntes jogkövető magatartás.

D) A jogszabályok értelmezését gyakran nehezítik az EU-s irányelvek „szolgai“ átvételei, amelyek időnként nem mentesek a komoly tartalmi hibáktól sem, amelyeket a téves fordítás, ill. a szabályozás lényegének meg nem értése okoz, s ez tovább nehezíti az állampolgárok számára a jogi kérdésekben való tájékozódást és fokozza a bizonytalanság érzését.

E) Gondot jelent, hogy nem megfelelő szintű a nyilvánosság tájékoztatása a hazai jogalkotásba beemelt uniós jogszabályokat illetően.

F) Gondot jelent, hogy az állami intézmények a jogszabályokat mechanikusan alkalmazzák, mivel gyakran nem értik, ill. szándékosan elferdítik azok értelmét; gyakori, hogy ugyanazon törvény alkalmazását illetően nincs összhang két állami intézmény gyakorlatában, sőt esetenként egyazon intézmény két fiókinstitúciója is eltérően értelmezi azt. Hiányzik a törvény „szellemével“ összhangban lévő jogértelmezés. A törvényt önkényesen értelmező köztisztviselőkkel szem-

ben nem érvényesülnek hatékony szankciók. Gyakran fordul elő az is, hogy a hivatal a törvényben foglaltakat meghaladó egyéb, járulékos kötelezettségeket ír elő a polgároknak, megszegve ezzel az egyik alkotmányos alapelvet, amely kimondja, hogy a kötelezettségeket törvény írja elő.

G) A bírósági eljárások hosszadalmasak, különösen az elsőfokú bíróságok gyakorlatát jellemzi a szakmailag nem megalapozott döntéshozatal; az eljárási szabályok lehetővé teszik az eljárások meghosszabbítását és ezzel azok elhúzódását eredményezik. Gyakori jelenség, hogy a bírák nem képezik tovább magukat, nem követik figyelemmel az aktuális trendeket, az európai jogszabályok alakulását.

H) Az államigazgatásban és az igazságszolgáltatásban jelen lévő korrupció és nepotizmus a jelenlegi negatív állapotot tartósítja. A közel-ellenőrzés, valamint a személyes felelősségre vonás hiánya azt eredményezi, hogy a fiatal hivatalnokok és bírák is „megfertőződnek“.

I) A rendőrségi állomány gyakran alulképzett és nem képes felderíteni a bonyolultabb vagyron elleni bűncselekményeket. Ugyanakkor gyakran lesz kereskedelmi és polgári ügyekben indított eljárások részese, mivel a bíróságok nem képesek hatékony védelmet biztosítani a polgári eljárások során, ill. a feljelentés sokak számára a bizonyítékok megszerzése és az állítólagos jogellenes cselekedetek megakadályozása hatékonyabb és olcsóbb eszközhöz tényleg. A büntetőeljárás így a polgári perek kényszerítő eszközévé lesz.

J) A bírósági határozatok végrehajtása lassú. A jogi személyek elleni ítéletek gyakran végrehajthatatlanok, mert vagyronuk még időben „eltűnt“; az adott helyzettel kapcsolatos helytállási kötelezettség elégtelen; a választott bírósági ítéleteket a rendes bíróságok vonatkozó bizonyítékok hiányában is hatályon kívül helyezik. A fizetési kötelezettség megszüntetése lényegében bármely, a határozat elleni kifogással elérhető, tekintet nélkül arra, tartalmaz-e konkrét

érveket, bizonyítékokat, amelyek reálisan megkérdőjelezhetnék a felperes követelését.

Tartalmi szempontból érvényesülnie kell annak az elvnek, hogy a törvények tartalma az állam és a civil társadalom megállapodását tükrözze az állam jövőjét illetően. A nemzetközi kötelezettségek bizonyos értelemben kivételt jelentenek, de ezen a téren is célszerű a nyilvános vita azokkal a kérdésekkel kapcsolatban, amelyekről az egyes tagországok dönthetnek. Nem beszélhetünk jogállamról akkor, ha a törvények tartalmáról egy szűk politikai vagy gazdasági körben születik döntés. Megismételjük, nem szabad, hogy a törvények egy konkrét szituáció, egy konkrét eset vagy egy konkrét probléma megoldását szolgálják. Betartásukat nemcsak a büntetés kell, hogy motiválja, hanem a törvények adta előnyök is, s ezek egyikeként a törvények érvényesítésének egy olyan gyakorlata, amely biztosítja, hogy azok a magánszemélyek, ill. gazdasági társaságok, akik rendszeresen megszegik vagy megkerülik a törvényeket, ne lehessenek jobb helyzetben, mint azok, akik tevékenységét a törvény adta keretek következetes betartása jellemzi. Minden törvényt annak szem előtt tartásával kellene megalkotni, hogy minimális esélye legyen a „korrupciós tűzfészkek” kialakulásának. Ez utóbbiak olyan helyzetek, amikor a döntés hordozója (pl. a hivatalnok) tevékenységével vagy annak hiányával a vállalkozói közeget korrupcióra ösztönzi.

1. Az állami intézmények működése és a korrupció elleni harc

A vízió e részében a hatékonyan működő állam kérdéseivel nem az állami és közintézmények számának csökkentése perspektívájából foglalkozunk, hanem kizárólag a jogkörök gyakorlása, a döntéshozatal és az állami intézmények által nyújtott közszolgáltatások minőségével és teljesítőképességével kapcsolatos problémák megnevezésére és a lehetséges megoldásokra koncentrálunk. A minőségi és hatékony állam-és közigazgatás a korrupció visszaszorításának

eszköze. Ott nyílik tér a korrupció számára, ahol feszültség van a kínálat és a kereslet között, s így, csupán a minőségi szolgáltatások biztosításával, a szubjektív döntéshozatal mértékének csökkentésével és időben meghozott döntésekkel is szűkül a korrupció tere, mert csökken a feszültség a kereslet és a kínálat között.

1A. A **nyitott kormányzás** elvét valljuk, mert a modern információs és kommunikációs technológiák felhasználásával egy olyan tér nyílik meg, amely ösztönzi a demokratikus véleményalkotást, és ezzel egyidejűleg lehetővé teszi az állam képviselőinek és intézményeinek ellenőrzését is. A nyitott kormányzás nem egy zárt normarendszer, amely csak kijelölt információk megosztását teszi lehetővé, alapja a széleskörű információ-megosztás, amely az intézményrendszer és a technikai eszközök fejlődésének függvényében változik. A nyitott kormányzás eredményeként erősödik a döntéshozatali folyamatok átláthatósága, fokozódik a közellenőrzés és ezzel egy időben szűkül a korrupció tere.

1B. Természetessé kell tenni azt a kötelezettséget, melynek értelmében valamennyi, a kormány, a parlament, az állami intézmények és önkormányzatok döntéshozatalát befolyásoló dokumentum, irat, elemzés, szakvélemény, stb., **nyilvánosan hozzáférhetővé válna**; beleértve a metaadatokat. Tekintettel arra, hogy a nyitott kormányzás egy olyan folyamatként válsul meg, amely az információs technológiák fejlődésének függvénye, azt javasoljuk, hogy a nyitott kormányzás felelőse a kormány egy konkrétan megnevezett tagja legyen.

1C. Támogatjuk a **közsféra függetlenítését a politikától**. A hatékony közsférának szakemberekre van szüksége, akik az államigazgatás egyes területeinek specialistái. Az állam felelőssége a szakmai minőség biztosítása, ezen a területen nem lenne szabad kockáztatnia. Támogatjuk a politikai posztok egyértelmű definiálását, azt, hogy az így adott státuszok betöltése, ill. a posztról való visszahívás az adott miniszter, ill. a kormány jogkörébe tartozzon.

1D. A képviseleti demokrácia politikai intézményeivel szemben egyre inkább fokozódik a bizalmatlanság; az erre a helyzetre adott egyik válaszuk az, hogy konkrétan megadott politikai tisztségek esetében kötelező legyen a kinevezést megelőzően **a parlament illetékes bizottsága előtti meghallgatás**. A politikai jelölés kategóriájába tartozó poszt betöltésének folyamata így átláthatóbb lenne, és ezzel egyidejűleg megerősödne a nemzeti tanács a kormánnyal szembeni ellenőrző szerepe is.

1E. A nem politikai posztok esetében arra fogunk törekedni, hogy köztisztségek betöltésére **egyszerű és átlátható elvek alapján** kerüljön sor, s hogy ezeket a szakmaiságot megkövetelő munkaköröket a választási ciklusoktól független, hosszú távú stabilitás jellemezze. Olyan rendszerre van szükség, amely képes garantálni az objektivitást, a teljesítményalapú, pártatlan értékelést és a további szakmai fejlődés lehetőségeit, a közszféra szakmaiságának megerősítése érdekében. A felvételi eljárások objektivitásának biztosítása érdekében javasoljuk az eljárások nyitottá tételét (az igazságszolgáltatás példáját követve – a jelentkezők névsorának, szakmai életrajzának és az eljárás eredményének közzétételét).

1F. A szakmaiság és a hatékonyan működő állam- és közigazgatás biztosításának további eleme **a közalkalmazottak kártérítési felelősségének kiterjesztése** azokra az esetekre, amikor az általuk meghozott döntés törvénytelenes, egyértelműen téves vagy diszkriminatív jellegű, ill. ha tétlenek (nem tartják be az előírt határidőt).

1G. Támogatjuk az **állami intézmények ügyfélközpontúságát**, beleértve az ügyfélközpontok rendszerének továbbfejlesztését.

1H. Az a polgár, aki elégedetlen a hivatali gyakorlattal, panasztételre jogosult. Javasoljuk, hogy jogában álljon **betekinteni a panasztételi jegyzőkönyvbe**, jogában álljon megállapítani, ellenőrizni, hogyan járt el panaszával kap-

csolatban az illetékes intézmény.

1I. A polgárok és a képviseleti demokrácia intézményei kapcsolatának megerősítése érdekében vitát kezdeményezünk, hogy a parlament bizottságaként jöjjön létre egy **petíciós és panasztételi bizottság**, amely a polgárok petícióival és panaszaival foglalkozna, azokban az esetekben, amikor azok elégedetlenek az illetékes hatóság panaszukkal kapcsolatos ügyintézésével. Így a parlamentnek visszajelzése lenne arról, hogyan működnek az állami intézmények, és megerősödne a végrehajtó hatalommal szembeni ellenőrző funkciója.

1J. Az emberi jogok védelmének és tiszteletben tartásának színvonala a demokrácia minőségének fokmérője. Ezért elvárjuk, hogy **az emberi jogi biztos hivatala a mainál sokkal kedvezőbb feltételek mellett** tudjon eleget tenni feladatainak. Hiábavaló az intézmény létrehozása, ha nem biztosítottak a teljes körű működés feltételei és a terület feladatainak több intézmény között történő elaprózása a vállalt nemzetközi kötelezettségeknek csak formális teljesítését jelenti, miközben a helyzetet a valós feltételek hiánya jellemzi. Javasoljuk, hogy a magán- és jogi személyek alapvető emberi jogainak védelmét érintő kérdések (az ügyészség büntetőjogi területen kívüli feladatainak egy része is) az emberi jogi biztos hivatalának hatáskörébe tartozzon (elengedhetetlen feltétele a személyi állomány fejlesztése).

1K. Ezzel egyidejűleg elengedhetetlennek tartjuk, hogy az emberi jogok felügyelete a kormány egy konkrét, **miniszterelnök-helyettesi tisztséget ellátó** tagjának feladata legyen, aki összefogja és koordinálja az egyes reszortok tevékenységének vonatkozó területeit. Ha biztosítva lesznek annak feltételei, hogy hatékonyan lehessen felmérni és ellenőrizni az emberi jogok betartását, és a kormány is mindent megtesz annak érdekében, hogy reális intézkedésekre kerüljön sor, csak akkor javul majd az emberi jogok védelmének színvonala Szlovákiában.

1L. 2014-ben a választási kampányokat, finanszírozásukat és ellenőrzésüket is érintő **új szabályozás** lépett életbe. Fontosnak tarjuk a gyakorlatban való alkalmazás **hatékonyságának kiértékelését**, különös tekintettel arra, vajon hatékonyak-e a politikai pártok finanszírozásának és a korrupció visszaszorításának vonatkozásában.

1M. A korrupció hatékony büntetőjogi szankcionálásának feltétele a rendőrség, az ügyészség és a bíróságok politikától független működésének biztosítása. Támogatjuk **a korrupció bejelentőinek védelmét garantáló törvény** elfogadását.

1N. Támogatjuk **a rendőrség függetlenítését a politikától**, hogy az országos rendőr-főkapitányi tisztség ne legyen a mindenkor kormányváltások függvénye, betöltése csakis az elvégzett munka minőségétől függjön. Azon túl, hogy az országos rendőr-főkapitányi poszt jelöltje részt vesz az illetékes parlamenti bizottság meghallgatásán, az illetékes miniszternek a tisztségéből való felmentését is meg kellene indokolnia az adott bizottság előtt. Támogatjuk egy, a rendőrséget és más fegyveres testületeket (ZVJS) ellenőrző független szerv létrehozását.

1O. Olyan intézkedések bevezetését szorgalmazzuk, amelyeket az emberi jogi biztos javasolt a 2013-as jelentésben, beleértve az olyan rendőrségi akciókról való **felvételek készítését**, melyek előkészítésekor már feltételezhető kényszerítő eszközök alkalmazása; a rendőrségi épületek azon tereinek **kamerás felügyeletét**, ahol az előállított és fogva tartott személyek tartózkodnak; valamint további, a rendőrség munkájának átláthatóságát növelő intézkedések bevezetését is.

1P. Az ügyészséggel kapcsolatban szükségesnek tartjuk **az ügyészségnek az igazságszolgáltatás szerveinek rendszerében elfoglalt pozíciójával** kapcsolatos szakmai és politikai vita megnyitását, mert tisztában vagyunk azzal,

hogy bármilyen változás az alkotmány módosítását jelentené. Mindenféleképpen ragaszkodunk azonban az ügyész ügyviteli önállósága mértékének növeléséhez, annak érdekében, hogy fokozottabb mértékben legyen független az esetleges politikai hatásoktól, befolyásoktól.

1Q. Meggyőződésünk, hogy a nemzetközi trendekkel összhangban, alapvetően kell szűkíteni az ügyészség tevékenységének még az 1989 előtti időszak ügyészségi relikviájaként fennmaradt, **nem büntetőjogi területeket érintő hatásköreit**, ezeket más intézmények hatáskörébe átemelve (pl. az emberi jogi biztos).

2. A jogalkotási folyamat

A jogalkotási folyamat minősége közvetlen hatással van a jogszabályok és a jogszabályi környezet minőségére és végső soron a jogalkalmazás gyakorlatára is. Tudatában vagyunk annak, hogy a jogalkotási folyamat minősége javítható a jogalkotási folyamat némely formális elemének megváltoztatásával is. Ugyanakkor tisztában vagyunk azzal is, hogy ez nagy mértékben függ a nemzeti tanács, a parlamenti képviselők, a kormány politikai akaratától, valamint attól, hogy a beterjesztett törvényeket a résztvevők ne a politikai kommunikáció eszközeként kezeljék, hanem tudatában legyenek annak, hogy ez egy olyan eszköz, amely bár lényegét tekintve politikai döntés eredménye, ugyanakkor döntő hatással van az emberek életére Szlovákiában.

2A. Törekedni fogunk arra, hogy minden törvény és képviselői javaslat a törvényjavaslathoz fűzött **indoklás részeként tartalmazzon egy elemzést is**, amelyből kitűnik, hogy az adott helyzet csak az adott törvény segítségével orvosolható (gyakran kerül sor olyan törvénymódosításokra, amelyek rosszul működő intézmények hibáira reagálnak, miközben elegendő lenne javítani az intézmény működésén).

2B. Fontosnak tartjuk, hogy minden törvény és képviselői javaslat a pénzügyi hatás és a vállal-

kozói közegre kifejtett hatás kiértékelésén túl, tartalmazza a **korrupció esélyének vagy viszaszorításának kiértékelését is.**

2C. A vállalkozói közegre kifejtett hatás mérésének gyakorlata nem elégséges, ezért arra fogunk törekedni, hogy kiemelt esetekben a minisztérium köteles legyen **mélyreható elemzést készíteni a várható hatásokat illetően.**

2D. Törekedni fogunk arra, hogy minden törvény és képviselői javaslat nyilvános vita tárgya legyen, és kötelező legyen a **törvénytervezetek nyilvános vitája** a jogalkotó szándék kezdeti szakaszában (pl. anonim internetes vita formájában).

2E. Fontosnak tartjuk, hogy **ne lehessen törvényt módosítani véleményezési eljárás nélkül**, és ne lehessen a második olvasat során a törvényt olyan részleteiben módosítani, amelyek nem képezték részét a véleményezési eljárásnak (t.i. hogy ne lehessen a második olvasat során a törvénnyel nem összefüggő más törvények módosításait csatolni). **Korlátoznánk a gyorsított eljárásokat.**

2F. El akarjuk érni, hogy a minisztériumok az illetékes szervek révén **kötelesek legyenek** tájékoztatni a hatályba lépő rendeletekről és az átvett irányelvekről.

2G. Az átlátható jogalkotási folyamat szűkíti a konkrét érdekeket szolgáló törvények elfogadásának terét. Ebben az összefüggésben támogatjuk a **lobbizás szabályainak lefektetését.**

3. Bíróságok és jogérvényesítés

Az igazságszolgáltatás mai helyzetét Szlovákiában a nyilvánosságnak a bírakkal és a bíróságokkal szembeni nagyfokú bizalmatlansága jellemzi, s e helyzetnek számos oka van. Ezek közé tartozik a perek időtartama, a bírósági eljárások elhúzódása, az összevethető ügyekben hozott eltérő ítéletek eredményezte jogbizonytalanság, s mindezek együttesen teret

engednek a korrupciónak az igazságszolgáltatásban. A hitelességet azonban más tényezők is befolyásolják, ezek közé tartozik a tárgyalások színvonala, a bíróságok nyújtotta szolgáltatások minősége, a bírák és a bíróságok kommunikációjának módja, az igazságszolgáltatás magas beosztású tisztviselőinek megnyilvánulásai, a bírói állomány alacsony önreflexiós szintje.

A legnagyobb gondot, amely miatt léket kapott az igazságszolgáltatás reformja, abban látjuk, hogy nem került sor az egyes lépések folyamatos kiértékelésre, leállt a folyamat, és az igazságszolgáltatás nem kívánatos politikai érdekérvényesítés terepe lett, ami hatalmi jellegű személyes döntéseket és hamis elvárásokat eredményezett, abban a hitben, hogy létezik gyors és hatékony politikai megoldás az igazságszolgáltatás gondjaira.

Abból a meggyőződésből indulunk ki, hogy nincs varázsvessző, amely megoldaná az igazságszolgáltatás problémáit, csak jogalkotási, technikai, pénzügyi és menedzseri intézkedések összessége az, melyek következetes alkalmazása a kívánt eredményre vezethet. Tudjuk, hogy 2014-ben módosult az alkotmány, és a törvényhozás bevezette a bírák biztonsági átvilágítását; ennek megvalósítása legalább másfél évet vesz majd igénybe és hozzáadéka két év távlatában lesz megítélhető. Meggyőződésünk, hogy az általunk javasolt intézkedéseket az átvilágítási folyamatra való tekintet nélkül is meg kell valósítani, mert az csak az igazságszolgáltatás egy konkrét problémáját érinti.

3A. A nyitott igazságszolgáltatás hatékonysága jegyében javaslataink feltétele a közellenőrzés. **A nyitott igazságszolgáltatás elve** nyilvános ellenőrzés alá vonja az igazságszolgáltatást, t.i. ellenőrzési lehetőséget teremt ott, ahol nincs tere a törvényhozói, végrehajtói hatalomnak és lehetővé teszi a törvényhozói és főként a végrehajtói hatalom és az igazságszolgáltatás kapcsolatrendszerének nyilvános ellenőrzését.

3B. A bírák munkájának 2012-ben bevezetett

rendszeres értékelését ki kell értékelni és tovább kell gondolni, hogy betölthesse a neki szánt szerepet. A bírák éves tevékenységének statisztikája nyilvánosan hozzáférhető. Sajnos az igazságügyi minisztérium semmit sem kezd ezekkel az adatokkal. Nem kerül sor az egyes bíróságok gyakorlatának koordinálására, annak érdekében, hogy az adatok megadott kritériumok alapján összevethetőek és kiértékelhetőek legyenek.

3C. A bírói munkakör értékelésének komplexnek kell lennie, ezért **minden öt évben valamennyi bíró komplex értékelésen** kell, hogy átessen. Ma a bírák értékelését saját kollégáik végzik és az eredmény nyilvánosan nem ismert. Fontos a bírák értékelésének, különösen az értékelők személyét illető újragondolása. Ún. „minősítő/értékelő tanácsok“ létrehozását javasoljuk, melyek az igazságszolgáltatás önálló egységei lennének, és olyan bírák alkotnák, akik csak ezt a feladatot látják el. A bírák tevékenységének értékelése azért is fontos, mert felelősség megállapítását teszi lehetővé azokban az esetekben, mikor nem kielégítőek a bíró munkájának eredményei, illetve lehetővé teszi a bíró tisztségéből való felmentését, ha munkájának ismételtelen nem kielégítő eredményei ezt indokoltá teszik.

3D. A **bíróságok statisztikai kimutatásai**, amelyek a bíróságok tevékenységének hatékonyságát az egyes bírákra lebontva tükrözik, 2010 óta hozzáférhetőek. Az így szerzett adatok az irányítást érintő intézkedések lehetséges alapjaként azonban 2012 óta nem kerülnek felhasználásra. A bíróság értékelése, a statisztikai adatokat beleértve, arra mutat rá, min kellene változtatni, az anyagi háttér biztosítása, a személyzeti kérdések vagy a bíróság irányítása jelent-e gondot. Azoknak a bíróságoknak, melyek összehasonlítható körülmények között működnek, összehasonlítható eredményeket kellene nyújtani. Ha ez nem így van, akkor ez menedzseri intézkedéseket kíván, esetenként a bíróság elnökének felelősségre vonását. A bíróság elnökének objektív kötelessége a felelősség

vállalása a bíróság munkájával kapcsolatban, beleértve a döntéshozói tevékenységért és annak minőségéért vállalt felelősséget is. A rendszer ugyanakkor megteremti a források objektív elosztásának lehetőségét, tehát az ellenőrzés eszköze lehet a miniszter, a minisztérium munkáját illetően is.

3E. A **nyílt pályázati eljárás**, mint a bírói tisztség betöltésének feltétele, olyan modellt képvisel, amely lehetővé teszi, hogy a betöltendő posztra a törvény adta előírásokat teljesítő, a rendszeren kívül álló jogászok is pályázhassanak. A bíróválasztásnak egyidejűleg a nyilvánosság ellenőrzése alatt kell állnia. A pályázatok objektivitása szempontjából javasoljuk a szubjektív elemek (szóbeli meghallgatás, mint a pályázati eljárás része) súlyának csökkentését, és a pályázati bizottság tagjainak egy, az igazságszolgáltatás területén kívül álló személlyel történő kötelező kiegészítését, valamint annak megfontolását, nem kellene-e videofelvételt készíteni a szóbeli meghallgatásról. A nyilvános ellenőrzés a nyomásgyakorlás eszközeként megteremtheti az objektív bíróválasztás feltételeit.

3F. Vita indítását javasoljuk abban a kérdésben, hogy (a törvény adta feltételeket teljesítve) **ne legyen feltétel, hogy bíró legyen a bíróság elnöke** (olyan személyekről lenne szó, akik bírói, ügyvédi, ügyészi vagy jegyzői vizsgával rendelkeznek). A vita célja nem a bíróságok elnökeinek pozícióit betöltő bírák lecserélése, hanem annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy elismert jogi szaktekintélyek, elsősorban a Legfelsőbb Bíróság esetében, a bíróság elnökének posztjára pályázhassanak.

3G. A **bírósági ítéletek kötelező nyilvánosságátételének** több funkciója is van, ill. lehet – annak tudata, hogy a határozat/döntés nyilvános lesz, közvetve emelheti a bíróságok határozatainak színvonalát, szerepet játszhat a bírósági gyakorlat egységesítésében, megteremti a döntések szakértői feldolgozásának feltételeit, és így hozzájárulhat a szakmai vitákhoz, ill. fel tárhatja egyes érthetetlen, a gyakorlattól eltérő

döntések okait, jelezve a döntéshozatal háttérnek más, nem szakmai okait. Valamennyi fenti funkció ellátása csak abban az esetben lehetséges, ha biztosítottak a bírósági döntések feldolgozásának feltételei. Ezért is támogatjuk a civil szervezetek és jogi karok olyan programjait, amelyek eredményeként rendszeressé válik a bírósági határozatok elemzése.

3H. A bírósági tárgyalásokról készült felvételek (ez egyébként már folyamatban van) nem szolgálhatják csupán a bíróság munkájának hatékonyabbá tételét, hozzáférhetőeknek kell lenniük a tárgyalás résztvevői számára is. A résztvevő biztonságérzetét szolgálja a „saját” felvételhez való jog, az a tudat, hogy a tárgyalás menete pontosan rögzített (ma csak a tárgyalásról vezetett jegyzőkönyvek hozzáférhetőek, miközben ezek nem kell, hogy tükrözzék a tárgyalás pontos menetét) és így a felvétel a védekezés eszköze is lehet a résztvevő számára abban az esetben, ha a bíró elfogultan és a méltóságot sértően vezeti a tárgyalást.

3I. A bírák munkájának minősége nemcsak szaktudásuktól függ, hanem attól is, milyen hatékonyan és mennyire pártatlanul vezetik a tárgyalásokat, hozzák meg a döntéseket. Elegendhetetlen az általános szakmai továbbképzés és a bírák tárgyalásvezetési, kommunikációs készségeinek fejlesztését szolgáló **tréningek bevezetése** is. Ezek különösen a fiatal, kezdő bírák számára nélkülözhetetlenek – főként abban az esetben, mikor a rendszeren kívül álló bíró kinevezésére kerül sor.

3J. A bírói állomány szakmaiságát nem választhatjuk el a jogászok és a jogi szakmák képzési rendszerétől. Javasoljuk az ügyvédjelöltek számára **kötelező bírósági gyakorlat** bevezetését (az osztrák Gerichtsjahr); a magasabb besorolású bírósági tisztviselők képzésének megnyitását – esetleg annak bevezetését, hogy aki bíró szeretne lenni, az a vizsgát megelőzően, meghatározott ideig, egy más jogi szakmában is köteles legyen gyakorlatot letölteni.

3K. A jogi szakmák mai jellemzője az egyre nagyobb mértékű szakosodás. Támogatjuk a bírák szakosodásának folyamatát, azon az áron is, ha ez **szakbíróságok létrehozását** vonja maga után (pl. a közbeszerzéssel kapcsolatos peres ügyekre specializálódott bíróságok létrehozása, ill. egy, a szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogi kérdésekben illetékes szakbíróság létrehozása) valamint a járási bíróságok összevonását azzal a céllal, hogy a jog egyes területeinek kompetenciacentrumai jöjjenek létre.

3L. Az igazságszolgáltatás elektronizációjának meggyorsítása nemcsak a bíróságok munkájának hatékonyságát növeli, hanem a bíróság és az eljárás résztvevőinek kommunikációját is hatékonyabbá teszi (elektronikus bírósági akta). Javasoljuk az **elektronikus nyilvántartások** bevezetését is – különösen a végrehajtói és fizetésképtelenségi eljárások on-line nyilvántartása esetében. A bírósági iratok és határozatok kézbesítésére szolgáló, a vélelmezett kézbesítés elvét alapnak tekintő elektronikus postafiókok kiiktatják a különösen a vállalati jogi ügyekre jellemző hosszadalmas eljárásokat, amelyeket a bírósági küldemények kézbesíthetlensége okoz.

3M. A felhalmozódott bírósági ügyek száma, különösen a végrehajtási eljárások számának növekedése valószínűleg megkövetel majd egy **ideiglenes, egyszeri befektetést, beleértve a vezető bírósági tisztviselők létszámának átmeneti megemelését is**. Érdemes megfontolni azt a lehetőséget is, hogy meghatározott időre, megszabott számú bíró nyerne felvételt a régi ügyek, restanciák számának csökkentése érdekében (ez alkotmánymódosítást igényelne).

3N. A bírói etika nem zárt szabályrendszer. Az Igazságszolgáltatási Tanácsnak jogában áll olyan **etikai normákat elfogadni**, amelyek számon kérhetőek a bíró elleni fegyelmi eljárás során. Az etikai normák rendszerének hatékony támasza, a gyakorlatban való alkalmazásuk garanciája az **etikai bizottság** lehetne, amely

nemcsak a bírácoknak, hanem a bizottsághoz forduló más személyeknek is választ adna konkrét szituációkkal kapcsolatos kérdésekre. A válaszok és a „jó gyakorlat“ nyilvánossá tételének rendszere hozzájárulna a bírói viselkedés általános normáinak rögzüléséhez és az igazságszolgáltatás hitelességét támogatná.

3O. Az Igazságszolgáltatási Tanács elsődlegesen a bírói legitimitás szerve. Az Igazságszolgáltatási Tanács elnökének és a Legfelsőbb Bíróság elnöki posztjának különválasztását követően javasoljuk, hogy az alkotmány rögzítse a **bíróság elnöki és a tanács tagsági posztja egyidejű betöltésének összeférhetetlenségét**, mivel az Igazságszolgáltatási Tanács elnöke a bírák irányításával megbízott államigazgatás részeseként az illetékes miniszter jogkörének alárendeltje. Javasoljuk, hogy politikai jelöltek (az államelnök, a parlament, a kormány jelöltjei) ne lehessenek bírák, s így vége legyen annak a gyakorlatnak, hogy a politikai hatalom által jelölt bírakat eleve a politikai pártok érdekeinek kiszolgálásával gyanúsítják, továbbá vitát nyitunk arról, hogy a tanács meghatározott számú tagja esetében ne legyen feltétel a jogi végzettség. A laikus tagok jelenléte bizonyos mértékig új szempontok megjelenéséhez vezethet, szemléletváltást eredményezhet.

3P. Általános az egyetértés azt illetően, hogy szükségszerű a **bírósági eljárások ügyviteli szabályainak megváltoztatása** és kodifikálásának megújítása, mert a hatvanas évekből származó előírások újabb és újabb módosításai már nem képesek tovább javítani a helyzeten. A rekodifikáció folyamatban van, ezt a munkát, mint a polgári törvénykönyv rekodifikációját is, folytatni kell. Készek vagyunk részt venni ebben a folyamatban, a szakemberek oldalán bekapcsolódni a megszövegezés körüli vitákba, ezért most nem tartjuk fontosnak, hogy részjavaslatokkal álljunk elő.

3Q. Az igazságszolgáltatás kérdéseivel kapcsolatban fontosnak tartjuk a térítésmentes, ill. részben az állam által **támogatott jogsegély-**

hez való hozzáférés lehetőségét a szegénységben élők számára. A lakosság szociális helyzete Szlovákiában ma elvárhatóvá teszi a támogatásnak ezt a formáját, mert gyakran azok sem rendelkeznek a megfelelő jogi tanácsadás biztosításához szükséges anyagi eszközökkel, akik nem tartoznak az anyagi szükséghelyzetben lévők közé, s így nem képesek hatékonyan fellépni jogaik védelme érdekében sem. Ezért javasoljuk azon polgárok kategóriáinak kibővítését, akik részleges térítés ellenében jogosultak a jogsegélyszolgálat igénybevételére, és javasoljuk a jogi tanácsadásnak a jog egyéb területeire való kiterjesztését is.

4. Vállalkozás és jogbiztonság

A vízió e részében a vállalkozói közeggel nem foglalkozunk annak teljességében (adók, járulékok, munkatörvénykönyv, beruházási támogatások – lásd a vízió gazdasággal foglalkozó részét), csupán a jogbiztonság és a jogállam a magánszektorra érintő problémáira összpontosítunk. Abból a felvetésből indulunk ki, hogy a vállalkozói közeg által Szlovákiában ma érzékelt legfőbb akadályok körébe a jogérvényesítés kérdése, a döntéshozatal kiszámíthatatlansága, a hosszas bírósági eljárások (akárcsak a hosszas hivatali eljárások), a korrupció és az állandóan változó és színvonalatlan jogi előírások tartoznak. Éppen ezért a vízió a közzsféra működésének javítását célzó javaslatai, az intézményrendszer, az igazságszolgáltatást, a korrupció terének szűkítését érintő konkrét intézkedések megnevezése egyidejűleg javulást hoz a vállalkozói közeg számára is. A vállalkozói közeg helyzetének javítása érdekében akkor teszünk a legtöbbet, ha ezek a javaslatok és intézkedések megvalósulnak, mert azt eredményezik majd, hogy elegendő szabad tere lesz a vállalkozásoknak, megszűnnek a hivatalok által emelt fölösleges akadályok, a szabályok megsértése esetén tere lesz a hatékony felelősségre vonásnak, s mindezek együttesen teremtik meg a vállalkozói kapcsolatok kultiválásának alapjait.

Mindezekon túl a vízió fentebbi részeiben is szerepelnek konkrét javaslatok, melyek célja a vállalkozói közeg helyzetének javítása a törvényhozás eszközei segítségével (a jogi normák a vállalkozói közegre kifejtett hatásának felmérése, a közeg korruptségára kifejtett hatás felmérése), az intézmények működésének vonatkozásában (a közszféra elektronizációja és ügyfélközpontúsága), a bíróságok kérdésében (a bíróságok és a bírák szakosodása, az igazságszolgáltatás elektronizációja – elektronikus kézbesítés, végrehajtási és felszámolási eljárások nyilvántartása). A vállalkozók szempontjából az intézkedések mindegyike kiemelt jelentőséggel bír. Abból a többéves gyakorlatból indulunk ki, amely azt mutatja, hogy mindazon törekvések, amelyek a gyengén működő intézményrendszert (különösen a bíróságok esetében) az anyagi jogi előírások változtatásával kívánják orvosolni, nem képesek megoldani a fennálló helyzetet és csak további csalódásokat, frusztrációt eredményeznek.

Az alábbiakban ezért csak néhány jellemző javaslatot sorolunk fel, amelyek a fentebb említeteket kiegészítve, a vállalkozások optimálisabb jogi kereteinek biztosítását, a személyi felelősség célzott erősítését, a törvény megkerülése lehetőségeinek korlátozását, a vállalkozók jogbiztonságának erősítését célozza meg; illetve olyan, általunk fontosnak tartott gondolatokat, amelyeket a vállalkozói közeg jelzései alapján az eljárási szabályzatok rekodifikációjakor áll szándékunkban érvényesíteni és amelyek hozzájárulhatnak a vállalkozói közeg jogbiztonságának megerősítéséhez.

4A. Támogatjuk, a **kft. (s.r.o.) alapítás eljárásának egyszerűsítését**, elsősorban az alapítóke csökkentését, a hátralékok igazolásának megszüntetését, megfontolandónak tartjuk a kft. tulajdonjogának átruházásakor a cégjegyzékbe történő bejegyzés konstitutív hatályának hatékonyságát, és ellenezzük a vonatkozó jogszabályok olyan változtatásait, amelyek kevésbé vonzóvá tennék az adott vállalkozási formát. Támogatjuk a start-upoknak kedvező, egyszerű,

flexibilis jogi forma elfogadását.

4B. Támogatjuk a vállalati **ügyvivő szerv felelősségének szigorítását** a kereskedelmi kapcsolat alapján létrejött követelések teljesítésének elmulasztása esetében és a többségi tulajdonos kezességének bevezetését a hitelezők rovására okozott kár esetében.

4C. Támogatjuk a **végrehajtási eljárások végrehajtói és a szerkezetátalakítási eljárások biztosai felelősségre vonásának szigorítását**. Célunk, hogy megváltozzon a szerkezetátalakítási eljárás és minimális legyen annak lehetősége, hogy az eljárás a végrehajtás megkerülésének, ill. elodázásának eszköze lesz, valamint annak biztosítása, hogy az intézményi háttérrel nem rendelkező kis hitelezők esélyei is kiegyenlítettek legyenek és hozzájuthassanak követeléseikhez.

4D. Az emberi jogi biztos javaslatát követve (a 2013-as jelentés) támogatjuk az **olyan alkalmazottak helyzetének jogszabályi rendezését**, akik bérét a munkáltató nem fizette ki, felszámolta, elhagyta, bezárta, kiűrtette a telephelyet és a munkaviszony megszűnését igazoló dokumentumot nem állította ki, valamint javasoljuk, hogy a közigazgatás illetékes szervének törvény adta kötelessége legyen az adósság egy meghatározott összegén túl végrehajtási eljárást indítani az adóssal szemben, ill. javasoljuk a kötelesség elmulasztásával kapcsolatos szankció meghatározását.

4E. Kezdeményezzük a **szakszervezetek és az alkalmazotti tanácsok egyenjogúsítását** a munka törvényköve és a kereskedelmi jogon belül az ellenőrzésben való részvétel vonatkozásában.

4F. Támogatjuk a **cégjegyzéki dokumentumok teljes körű elektronizációját** (a Cseh Köztársaság példája nyomán), amely lehetővé tenné a kívánt dokumentumokhoz való azonnali hozzáférést; a hivatalos kommunikációt szolgáló elektronikus postafiókok egyszerűsi-

tik a kézbesítést; az elektronikus beadványok eljárás módjának egyszerűsítése növelni fogja a felhasználók számát.

4G. Támogatjuk az **abszolút semmisség elvének** a polgári, ill. a kereskedelmi törvénykönyv vonatkozásban való **megszüntetését (ill. korlátozását)**.

4H. A polgári és kereskedelmi jogban megszabott **elévülési idők egységesítését** támogatjuk.

4I. **Támogatjuk a telek-, ill. épülettulajdonosok jogainak átfogó szabályozását**, hogy megfelelő térítés ellenében biztosított legyen számukra a hálózatokhoz való hozzáférés és tulajdonuk megközelíthetősége.

4J. A szerzői jogot érintően támogatjuk, hogy az **ügyvezetői státuszban létrehozott művekre is az alkalmazotti jogviszonyban létrehozott művek szabályozásai vonatkozzanak**. Támogatjuk a szerzői jog megsértésével kapcsolatos büntetőjogi felelősség érdemi kérdéseinek a nemzetközi kötelezettségeket nem meghaladó módon történő pontosítását, annak érdekében, hogy a szerzői jog bármely megsértése ne lehessen eljárás tárgya.

4K. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján kezdeményezzük a **közös jogkezelő szervezetek (SOZA, LITA, stb.) jogköreinek korlátozását**, oly módon, hogy ne kerülhessen sor a tarifák, ill. a jogérvényesítési módok önkéntes megállapítására.

4L. Támogatjuk a **bírósági döntések határidőhöz kötését**, ill. legalább az eljárás egyes szakaszai határidejének megszüntetését.

4M. Fontosnak tartjuk a **fellebbezések illetékeinek következetes beszedését**, annak érdekében, hogy megszűnjön a spekulatív fellebbezések gyakorlata, melyek célja az időnyerés a cégek vagyonának eltüntetésére érdekében.

4N. Kezdeményezzük, hogy **ügyész ne legyen jogosult rendkívüli felülvizsgálati indítvány előterjesztésére**.

4O. Támogatjuk az **előírások értelmezésének egységesítését** és a közigazgatósági hatóságok azon tisztviselőinek szankcionálását, akik nem az egységes értelmezés értelmében járnak el.

4P. Támogatjuk az **európai előírások téves fordításával keletkezett hibák eltávolítását** a törvények szövegéből.

5. Jogérvényesítés - család és gyerekek

Olyan területről van szó, amely különös figyelmet érdemel, hiszen az érintettek sebezhetőek és gyakran nem rendelkeznek a szükséges eszközökkel ahhoz, hogy kiállhassanak jogaik érdekében; jogaik ezért gyakran sérülnek, miközben estenként az alkotmányban és a nemzetközi egyezményekben lefektetett alapvető jogokról van szó.

A problémát nem az érvényben lévő szabályozás okozza, hanem sokkal inkább a jogi és szociális védelmet ellátó intézmények nem kielégítő működése. Szerepet játszanak ebben a bíróságok is, az általánosító szemléletmód, a késedelmes eljárások és a jogsegélyhez való hozzáférés nehézségei egyes emberi sorsokra végzetes hatással vannak. A terület problémáinak megoldása nem választható el a jól működő közigazgatást és igazságszolgáltatást megcélzó intézkedésektől, a fentebb már említettek szellemében – az esetek egyediségét mindig szem előtt tartva.

5A. A bíróságok szintjén javasoljuk az ún. „**családi bíróságok**” ötletéhez való visszatérést, t. i. a bírák és bíróságok a családjog területén való szakosodását, oly módon, hogy egy bíró alá tartozzon minden olyan családjogi ügy, eljárás, amely egy konkrét családot érint. A szakosodást – különösen a kiskorúakra való tekintettel – továbbképzéssel és speciális tréningekkel kell támogatni, a döntéshozatalban és

végrehajtásban részt vevők szakmai tudásának elmélyítése érdekében. Az eljárás gyorsaságát, amely ezekben az esetekben különösen fontos, beleértve a végrehajtás hatékonyságát is, menedzseri hatáskörbe tartozó külön feltételek kialakításával kell támogatni.

5B. Az emberi jogi biztos 2013-as jelentésének ajánlásai között, a gyerekek alapvető jogai kapcsán helyet kapott néhány, a jogszabályokat, törvénykezést érintő javaslat is, amelyek végrehajtása nélkülözhetetlen a bírósági eljárások résztvevőivé lett gyerekek jogainak biztosítása érdekében, melyek megvalósítása céljaink között szerepel. Először: biztosítani az eljárás menetének megváltoztatását, hogy azokban az esetekben, mikor a gyermek és a törvényes képviselő jogai ellentétbe kerülnek, akkor **a bíróság minden esetben rendelje el hivatalos gyermekvédelmi szerv ügygondnokként való kirendelését.**

5C. Másodsor: célunk **a gyermekbírósági eljárás során történő közvetlen kihallgatására vonatkozó eljárási szabályok módosítása** (más eljárások esetében is) és ezzel egy időben az eljáráson kívüli kihallgatások (a gyermek képviselője vagy az illetékes szerv által) szabályainak módosítása is. Kötelezőnek kell lennie, hogy a gyermek kihallgatását hangfelvétel rögzítse és rendelkezni kell a felvétel megőrzésének módjáról.

5D. A peres eljárások külön kategóriáját alkotják azok az eljárások, melyek során az önrendelkezési jogtól való részleges, ill. teljes megfosztás ügyében születik döntés; jellemzőjük, hogy a fejlett demokráciákkal összehasonlítva, a szlovák közeg nem képes az érintett személyek jogait a megfelelő mértékben garantálni, beleértve annak megítélését, vajon elkerülhetetlen-e a cselekvőképesség teljes kizárása. Az emberi jogi biztos jelentése az emberi jogok megsértésének erre a területére is felhívta a figyelmet és **javasolta a vonatkozó jogszabályok és eljárások átértékelését.** A javaslattal teljes mértékben egyetértünk.

Szlovákiai magyar nemzetpolitikai stratégia

Az első Csehszlovák Köztársaság 1918-as létrejöttékor a (cseh)szlovákiai magyarság nem volt több egy állapotot leíró kategóriánál: azok a magyarok, akik a csehszlovák állam állampolgárai lettek. A határok meghúzása előtt ezen személyek között – például a székelyekkel ellentétben – vajmi kevés összefűző tényező volt a közös nemzeti identitásukon kívül: az új csehszlovák–magyar határ történelmi régiókat szelt darabokra, egyben új regionális közösségek kialakítására invitálva a határ mellett élőket. A szlovákiai magyar régióknak soha nem volt és máig sincs a helyiek által közösen elfogadott neve.

A határ meghúzása után azonban fokozatosan kialakult a magyar nemzetben belül elképzelendő, de abban egyfajta szigetet alkotó közös szlovákiai magyar identitás, amelyet a történelem viharai által generált újabb és újabb közös élmények formáltak egyedivé. A határon inneniek és túliak élettapasztalata, életképe fokozatosan elcsúszott egymástól. Ez a másság két forrásból táplálkozik. Egyrészt ott van a (cseh)szlovák kultúra, szokások, normák, termékek és intézmények megismerése és részleges átvétele, amely egyedülálló ízt kölcsönzött az itteni magyarságnak. Másrészt pedig a kisebbségesség mint élethelyzet megélése, amely a többségben élőkől eltérő élettapasztalatot eredményez.

A szlovákiai magyarság bár napjainkban is Szlovákiai legnagyobb etnikai-nyelvi kisebbsége, emellett egy fokozatosan csökkenő méretű, teret vesztő csoport. Szlovákiában ma a becslések szerint mintegy 510 ezer főnyi magyar kötődésű személy élhet (a hivatalos adatok szerint 458 ezer), a magyart anyanyelvi szinten beszélők aránya ennél magasabb, a hivatalos adatok szerint 508 ezer fő. A 2011-

et megelőző évtizedben a szlovákiai magyar közösség mérete nagyot csökkent, a hivatalos számok alapján mintegy 60 ezer fővel (12%), de az optimista becslések szerint is legalább 30 ezerrel (6%). Az egyetlen növekvő létszámú magyar kötődésű csoportot a magyar romák jelentik, akik ma a szlovákiai magyar közösség mintegy 12%-át tehetik ki – de a magyar nyelv visszahúzódása őket is fokozatos nyelvcsere motiválja.

Ez a dokumentum arra próbál választ adni, hogyan lehetséges a negatív tendenciák lelassítása, esetenként leállítása és megfordítása, és hogy hogyan építhető fel egy fenntartható, értéket képviselő szlovákiai magyar közösség struktúrája. Célunk egy olyan stratégiai anyag bemutatása, amely esélyt ad a szlovákiai magyar kultúra és a magyar nyelv közegszerű fennmaradására Szlovákiában, és amely képes fenntartani a szükséges embertömeget egy stabil és virágzó közösség biztosításához.

Mint minden kisebbségek képviselő szervezet, a Híd a konzervatív és liberális eszmék által egyaránt informált párt. Liberálisként az egyén szabad döntéshez való jogát alapértéknek tartjuk, különösen mivel kisebbségként magunk is szeretnénk, ha a többség figyelembe venné döntéseink szabadságát. Konzervatívként azonban azt is tudjuk, hogy a lehetőség a kiteljesedéshez csak közösségek részeként elképzelhető. Mivel az intézmények és a jogrendszer minden kisebbségnek az erejéhez mérten ad teret, éppen ezért a magyar lét teljes megéléséhez Szlovákiában egy méretében és potenciáljában egyaránt erős közösség tagjaként van lehetőség. Ezért vesszük a bátorságot arra, hogy – az egyéni döntés szabadságának teljes tisztelete mellett

– közösségi célokat és megoldásokat jelöljünk ki a közös szlovákiai magyar jövő biztosításának céljából.

Az általunk javasolt célok eléréséhez és intézkedések foganatosításához közösségi szintű erőfeszítésre lesz szükség. Éppen ezért arra invitáljuk a politikai tér további szereplőit, civileket és pártokhoz kötődőket egyaránt, hogy keressék meg ebben a dokumentumban azokat az elemeket, amelyek megvalósításában közösen vehetünk részt. A Híd szándékai ezáltal nyílttá és hozzáférhetővé válnak potenciális partnerei számára is.

1. Önmeghatározás

A szlovákiai magyarság a magyar kulturális nemzet része, de emellett ma egy közös név, jól körülírt regionális identitás és szimbólumok nélküli közösség is. Véleményünk szerint a szlovákiai magyarság csak akkor nyer esélyt jövője megtartására, ha egy önmagát jól ismerő, és ezért határait gond nélkül kitaró közösséggé válik. Ez csakis úgy lehetséges, ha saját magunk tisztában vagyunk azzal, kik vagyunk, és arról másoknak is érthető nyelven tudunk beszélni. Az alábbi javaslatok az öndefiníció kérdésével foglalkoznak, elegendően stabil alapokat építve ahhoz, hogy azon a nyitottság mint érték ne váljon az önfeladás szinonimájává. Olyan szlovákiai magyarságot szeretnénk építeni, amelyhez jó tartozni.

A legfontosabb probléma, amelyet kezelni kell, a megfelelő szókészlet hiánya. Az itteni magyarság esetében ugyanis nem adódik olyan regionális név, mint Erdély, Vajdaság, Kárpátalja, stb., és ezáltal nincs ebből képezhető csoportnév sem. A mesterségesen meghonosítani próbált „Felvidék” kifejezés, amely az egykori északi vármegyék teljes területére vonatkozik, túl tág és túlságosan terhelt is. A közvélemény-kutatások szerint ráadásul az itteni magyarok nem is ismerik el ezt a kifejezést magukra vonatkozóan: a megkérdezettek 53%-a szlovákiai magyarnak,

37%-a (további megjelölés nélküli) magyarnak tartotta magát, és csupán 5% választotta a felvidéki magyart. Éppen ezért feladat egy ehhez képest értelmezhető alternatíva nyújtása és megerősítése.

1A. A Híd javasolja a Szlovákiában élő magyar közösség által lakott terület nevének egységesítését. A túl tág Szlovákia és Felvidék kifejezések helyett javasoljuk a **Dél-Szlovákia** kifejezés konzisztens használatát. Dél-Szlovákiát azok a régiók alkotják, ahol a magyarság nagyobb számban él, határain belül azonban nem csak magyarok, hanem szlovákok és romák is nagyobb számban élnek. Dél-Szlovákia határai nem feltétlenül esnek egybe a jelenlegi közigazgatási beosztással.

1B. Ezzel összhangban javasoljuk a **szlovákiai magyarok** és **dél-szlovákiai magyarok** kifejezések használatát közösségünk leírására. Hasonló dinamikát szeretnénk kialakítani, mint Románia esetében: a romániai magyarok a teljes az országon belül élő magyarságot felölelő kategória (beleértve például Bukarestet és a Bánságot is), addig az erdélyi és székelyföldi magyarok kifejezések az ottani tömbökben élőkre vonatkozik. A felvidéki magyarok ebben a tekintetben a szlovákiai magyarok egyfajta szinonimájaként, de semmiképpen nem jövőbeli helyettesítőjeként értelmezendő.

1C. Javasoljuk a szlovákiai magyarság **közös szimbólumainak kiválasztását**. Ezekre elsősorban azért van szükség, mert a mai szimbólumkészlet képtelen az összetartozás agressziótól mentes, politikától még nem terhelt kifejezésére. A kialakított szimbólumok nem feltétlenül kell, hogy hagyományosak legyenek. A szimbólum vagy szimbólumok, elsősorban egy zászló és címer kiválasztását széles körű, de a teljes konszenzus illúzióját nem dédelgető társadalmi konzultáció kell, hogy megelőzze, elfogadását pedig széles körű polgári részvétel (pl. aláírásgyűjtés) kell, hogy legitimálja.

1D. Javasoljuk és kezdeményezni fogjuk egy **dél-szlovákiai magyar imázskampány** kialakítását, amely azokat az értékeket közvetítené közösségünk határain belül és azon kívül, amelyeket magunkról a legfontosabbnak tartunk. Ez az imázskampány professzionálisan kialakított, állandósult szókészlettel és dizájnnal kellene, hogy dolgozzon – a közös szimbolikára is építve –, amely lehetővé tenné az azonosulni kívánó személyek számára az azonosulás pozitív tartalmainak lehívását, elsajátítását. A cél egy **dél-szlovákiai magyar márkajel** (brand) létrehozása, annak minden szükséges tartozékával. A brand közösségünk kulturális hídként betöltött szerepét, hagyományainkból eredő értékválasztásainkat, az általunk lakott vidék sajátosságát, egyediségünket kell, hogy közérthetővé tegye.

1E. A magyarországi Julianus-programra építve javasoljuk a **dél-szlovákiai magyar kulturális kataszter létrehozását**, amely a közösségünk szempontjából fontos kulturális emlékeket listázná ki és tenné közzemlére. Ennek két része lehetne: egy – valószínűleg magyarországiségédlettel kialakított – információs tábla-rendszer a kataszter helyszínein, három nyelvű (magyar, szlovák, angol) tájékoztatással az adott helyszín mibenlétéről; illetve egy online adatbázis, amely szabadon hozzáférhető lenne, és amely bővebb információkat is tartalmazna ezen emlékekről. A kataszter helyszínein lévő táblák QR-kód segítségével azonnali online továbbolvasási lehetőséget is nyújthatnának.

1F. Kiemelt helyet kell hogy elfoglaljon a kulturális kataszteren felül is a dél-szlovákiai magyarság legfontosabb ma is **működő intézményeinek bemutatása és listázása** egy közösen elérhető weboldalon. Ez az oldal kifelé a közösség életképességét, agilitását prezentálná, befelé pedig információkat adna az intézményrendszer kimeneteiről, az aktualitásokról.

1G. Kezdeményezzük egy **folyamatos dél-szlovákiai magyar közvélemény-**

kutatás kialakítását, amely állandó jelleggel tájékoztathatna közösségünk társadalmi és politikai véleményeinek spektrumáról. Erre különösen azért van szükség, mert az össz-szlovákiai mérések nem reprezentatívak a magyarság szempontjából, a pártok és privát szereplők által rendelt adatsorok nem elérhetőek a nyilvánosság számára, és így nincsen folyamatos tájékoztatás közös véleményünkről. Az informátság egyaránt erőt ad a politikum és a civil szféra szereplőinek döntéseik meghozatalához.

2. Identitáspolitika

A szlovákiai magyarság fent ismertetett jelenlegi aluldefiniáltsága ellenére is viszonylag zárt közösség: határait hajlamos úgy meghatározni, hogy csak azok maradjanak belül, akik ellen nemzetiségi szempontból nem emelhető kifogás. A többes identitásúak, beleértve a vegyes házasságokban születőket és a magyar romákat, fennakadnak a szűrőn, és sokszor nem alanyai a nemzetpolitikának.

A mai kor a mozaikszerű identitásoké, amelynek a magyarság csak egy eleme. Közösségünknek arra kellene törekednie, hogy aktív kapcsolatba kerüljön és maradjon mindazokkal, akik mozaikjuk egyik részének a magyarságot tekintik. Határok meghúzása helyett az identitások sokszerűségének felismerésére és elismerésére van szükség annak érdekében, hogy azokat, akik valamely szálon kötődnek a szlovákiai magyarsághoz, arra biztathassuk, hogy – kihasználva annak nyitottságát – azt a szálat megtartsák, és esetleg újakkal egészítsék ki. Az identitáspolitikai rész pont ezzel foglalkozik: az öndefiníció kérdésével és a nyitottsággal, mint értékkel.

2A. Véleményünk szerint **a nemzetiség helyett a nyelvet kell a nemzetpolitika központjába helyezni**. Ahelyett, hogy mások egyéni választásainak kiértékelésével foglalkoznánk és a „tisztá” magyarságot keresnénk, törekedjünk arra, hogy a magyar

nyelv és a magyar kultúra **közegszerűen fennmaradjon Dél-Szlovákiában.**

2B. A fenti döntésnek egyenes ágú következménye a törekvés arra, hogy a **szlovák állam a nyelvi jogokat a nyelvhasználat, és ne a nemzetiségi arányok alapján határozza meg.** A cél tehát az, hogy a jelenlegi, ésszerű 15 százalékos településszintű nyelvhasználati küszöb ne a nemzetiségi önbevallásra, hanem a nyelvhasználatra épüljön, attól legyen függő.

2C. Szükséges ezáltal az is, hogy a **népszámlálás derítse ki a beszélt nyelvek struktúráját** az anyanyelvre (és a leggyakrabban használt nyelvre) való rákérdezés helyett. Egy ilyen népszámlálás felderítené a látens magyar nyelvtudást és valósabb képet adna arról, hol működik a kétnyelvűség és hol a folytatás nélküli asszimiláció a vegyes területeken.

2D. Emellett kezdeményezzük, hogy a népszámlálás – számos nyugati ország gyakorlatát figyelembe véve – tegye lehetővé a **többes nemzetiségi identitások bevallását.** Értelmetlen és szükségtelen, hogy a szlovák állam saját polgárait döntéshelyzetbe hozza identitásuk fő csapásvonalával kapcsolatban akkor, amikor az ország lakóinak egy jelentős része legalább két etnikumhoz és közösséghez tartozónak gondolja magát. Ez a probléma korántsem csupán a magyar kisebbséget érintő kérdés, de a romákat, ruszinokat, ukránokat, németeket stb. is.

2E. Kezdeményezni fogjuk, hogy a mindenkor **magyar kormány azonosuljon a nyelvi közeg fenntartásának céljával,** és hogy ehhez alakítsa támogatási rendszerét. Javasoljuk továbbá azt is, hogy a szlovákiai magyar oktatásügybe irányított civil források egyik elsődleges célja éppen a vegyes közegekből érkezők megszólítása legyen. Helytelennek tartjuk ugyanis, hogy a vegyes közegekből származók, a magyar iskolaarendszert nem látogatók nem tartoznak a magyar állam kapcsolattartásainak alanyai közé: a magyar

nemzetpolitika a tiszta identitások varázsából kitorve fel kell, hogy ismerje a többes identitásmozaikok létezését. A magyarországi támogatások jelenleg éppen oda nem jutnak el, ahol a legnagyobb szükség lenne rájuk: az asszimilálódó közönséghez.

2F. Elengedhetetlen egy a **vegyes közegekből származók, illetve a magyarsághoz csak származásilag kötődőket megcélzó kampány,** melynek lényege ezen csoportok szimpátiájának megnyerése lenne a magyarság számára. A szlovákiai magyar közösségnek szüksége van olyan szövetségesekre, akik adott esetben támogatni tudják azt, politikailag, gazdaságilag vagy diszkurzívan, szükség esetén akár a hivatalos önbevallás szintjén is. A kampány tartalmilag a „benned mi magyar?” kérdés konstruktív megválaszolására ösztökélhetné a célcsoportokat.

2G. Fontosnak tartjuk, hogy a **magyar anyanyelvű és magyarul beszélő romák közösségünk elidegeníthetetlen részét képezzék.** Törekedni fogunk arra, hogy a magyar romák által lakott régiókban a lehető legjobb legyen az együttélés romák és nem-romák között, valamint arra is, hogy a magyar romák az iskolarendszerben a lehető legmagasabb szinten elsajátítsák a magyar nyelvi és kulturális kompetenciákat. A magyar-roma együttélés minősége a magyarság jövőjének záloga Dél-Szlovákia számos régiójában, ezért kiemelt figyelmet érdemel.

2H. A szlovák állammal szemben alapvető elvárásunk, hogy az ország alaptörvénye a jelenlegi állapottal szemben **kinyilvánítsa az államalkotó nemzet és az őshonos kisebbségek egyenlőségét.** Bár ez a gyakorlatot nem közvetlenül befolyásoló tényező, hosszú távon egy stabil közösség csakis egy olyan országban fejlődhet ki, amely elismeri azt saját alkotójaként, politikájának alanyaként és nem csupán tárgyaként.

3. Önkormányzatiság

A szlovákiai magyar kisebbség ma csak nagyon korlátozott mértékben jogosult az önkormányzatiságra; az egyedül az egyes települések szintjén jelentkezik, amennyiben az azt vezető magyarok. Nincs azonban valós önkormányzatiság a járási, megyei és országos szinteken, annak ellenére hogy a magyarság képviselői ezen szinteken jelen vannak. Ráadásul az ország jelenlegi közigazgatási beosztása kedvezőtlen a magyar kisebbség számára, amennyiben a magyarlakta vidékeket szándékolatlanul vegyes járásokba, és különösen vegyes megyékbe osztja be. Dél-Szlovákia önmaga is anorganikus szervezeti egységek sorába került tömörítésre.

Közösségünk fő törekvése e téren a kulturális és oktatási önkormányzatiság jogának megszerzése kell, hogy legyen. A területi autonómia a magyarlakta régió szétaprózottsága miatt jelenleg nem tűnik adekvát megoldásnak a közösség problémáira. Gyakorlatunk azt kell, hogy megcélazzák, hogy a dél-szlovákiai magyarság fenntartható és értékes iskolaügyet és oktatási rendszert tudjon magáénak, hogy olyan régiókban lakjon, amelyeknek számára is van értelme és jelentősége, és hogy a közösséget érintő legfontosabb döntésekben szava meghallgatásra találjon.

3A. A Híd stratégiai célja a nemzetpolitikában a **kulturális és oktatási önkormányzatiság** biztosítása a szlovákiai magyar közösség számára. Csak ez tenné lehetővé, hogy az itteni magyarság intézményrendszere megfelelő keretek között fejlődjön tovább, biztosítva a közösség tagjainak lehetőségét identitásuk megtartására és fejlesztésére. A kulturális és oktatási önkormányzatiság egy kisebbségi tanácson keresztül valósulna meg, amelyet a szlovákiai magyar kisebbség tagjai választanának meg 4 éves periódusokra.

3B. A szükséges intézményrendszer

kiépítésének alappillére a **kisebbségek jogállását szabályozó törvény elfogadása**, és annak gyakorlati implementálása. A törvénynek tartalmaznia kell a kisebbségek pontos jogállásának definícióját, alapvető jogait és az ezt meghaladó lehetőségeiket, önkormányzatiságuk pontos formáit és intézményeit, a kisebbségi kultúrák támogatásának hosszú távú kereteit, valamint a közösségek hivatalos jelképeit és ünnepeit. Egy ilyen törvény lehetővé tenné a kiszámítható stratégiai tervezést és megteremtene az alapokat a fent definiált önkormányzatiság kiépítésére és működtetésére.

3C. A kisebbségi tanács felállása előtti időszak fontosabb feladatai közé tartozik a **kisebbségekért felelős kormányzati pozíció tartalmi és szervezeti stabilizációja**. Az elmúlt ciklusok tapasztalata szerint ez azért is szükséges, hogy a mindenkori felelős személy a struktúrák folytonos újjáépítése helyett feladata tartalmi részére koncentrálhasson. Javasoljuk, hogy ez a kormányzati pozíció minimálisan érje el a Radičová-kormány idejének szintjét, azaz legalább a kormányaelnöki pozíciót, egy megfelelő méretű hivatal támogatásával.

3D. Elengedhetetlen a jelenlegi **közigazgatás átszervezése** a valós szociális, gazdasági és kulturális viszonyoknak megfelelően. A Híd koncepciója a jelenleginél kisebb, nagyobb számú, de lakóik számára is értelmezhető tartalmú megyékkel számol, amelyek képesek lehetnének betölteni a jelenleg is nekik szánt feladatokat.

3E. Véleményünk szerint szükséges lenne a **járások beosztásának felülvizsgálata** is, az értelmetlenül kicsi járások megszüntetése, a túlságosan heterogénak felbontása és a járások méretének egymáshoz való közelítése. Helyenként egyes települések egyéni áthelyezése is megfontolandó, például a zboraljai Barslédec (Ladice) esetében. Ma a legnagyobb tíz járásból öt magyarlakta; a

legkisebb tíz között azonban egy ilyen sincs. Dél-Szlovákiában egyebek mellett elsősorban az Érsekújvári, Töketeremesi, Nagykürtösi és Nagyrőcei járások sorsának rendezése tűnik szükségesnek.

3F. Azokban az esetekben, ahol átmenetileg vagy tartósan megvalósíthatatlan a közigazgatási struktúra összehangolása a lakosság gondolati kategóriáival, javasolt a létező, organikus **regionális identitások megerősítése** az adminisztratív beosztás alternatívájaként. Az olyan térségek, mint Ungvidék vagy Zoboralja tartalommal rendelkeznek az ott lakók számára, és ezért megfelelő gondolati alapot jelentenek a helyi magyarság megszervezésére, szlovákiai magyar identitásuk plasztikusabbá tételére.

3G. Meg kell teremteni a kereteket a **kisebbségi kultúra finanszírozásának stabilitásához**. Ezt a legtökéletesebben a kulturális autonómia intézményrendszere teszi lehetővé, annak hiányában pedig törvény szabályozhatná. A finanszírozáson belül ésszerű kompromisszumokat kell találni szakmaiság és politika, valamint standard és feltörekvő pályázók között.

4. Oktatásügy

Ahogy minden etnikai kisebbségnek, a szlovákiai magyarság számára is az iskolaügy jelenti a jövő kulcsát és a megmaradás zálogát. Ezen a területen is igaz azonban, hogy a jelenlegi helyzet távol van a rózsástól: az intézményrendszer hiányos, a magyar oktatásügy nincs jelen mindenhol, ahol magyar gyerekek vannak; a magyar tanítási nyelvű oktatás helyzete tisztázatlan, instabil és módszertanilag aluldefiniált; a létező iskolarendszer nem képes egyértelműen jobb alternatívát nyújtani a magyar szülőknek a szlovák iskolákkal szemben. Az eredmény az, hogy számos magyar anyanyelvű gyerek jár szlovák iskolába, és közülük végül nagyon sokan identitás- és nyelvváltáson esnek át.

Egy fenntartható és a szlovákiai magyar közösség jövőjét biztosítani tudó oktatásügy legfontosabb követelményeit a fenti fejezetek már tartalmazzák: az oktatási önkormányzatiság, valamint a fókusz a nyelvi és kulturális kompetenciák továbbadására és továbbélésére. Ezt most egy további alapelvel bővítjük ki: vannak olyan nemzetpolitikai célkitűzések, amelyek nem alárendelhetőek hatékonysági feltételeknek. A szlovákiai magyar oktatási intézmények hálózatának fenntartása tipikusan ilyen kérdés, hiszen fennmaradása egyben egy közösség túlélésének lehetőségét is magában hordozza.

4A. Az oktatási önkormányzatiság, és az autonóm **szlovákiai magyar oktatásügy** létrejötte létkérdés az intézményrendszer továbbélésének szempontjából. A jelenleg is érezhető hatékonysági nyomás és létszámproblémák mellett egyedül így biztosítható rendszerszinten az intézményi hálózat fennmaradása, valamint a szükséges szakmai kompetenciák – módszerek, speciális – kitermelése.

4B. A magyar iskolák jelenlegi legnagyobb hátránya konkurensikkal szemben a szlovák oktatás szintjén fogalmazódik meg. Éppen ezért kezdeményezzük a **szlovák nyelv mint második nyelv („idegen nyelv”) oktatását** iskoláinkban, az ehhez tartozó módszertan kidolgozásával és az elvárt kompetenciák struktúrájának megváltoztatásával. A magyar iskolák csak akkor tehetnek szert versenypozícióra a szlovák intézményekkel szemben, ha a szülő biztos lehet benne, hogy gyermeke boldogulni tud az államnyelven is a magyar nyelv és kultúra mélyebb ismerete mellett.

4C. Ennek párhuzamként javasoljuk **ingyenes pótlólagos nyelvkurzusok indítását** azon középiskolai és főiskolai végzősök számára, akik híján érzik magukat azon nyelvi kompetenciáknak, amelyek lehetővé tennék érvényesülésüket magyar nyelvterületen. Ezen nyelvkurzusok,

amelyek a dél-szlovákiai regionális központok mellett a nagyobb szórványközpontokban (pl. Nyitra) is elérhetővé tehetőek lennének, optimális esetben a magyar kormány támogatása és részleges finanszírozása mellett jöhetnének létre. Céljuk a magyar iskolarendszereből kieső, de magyar identitásuk legalább részleges megtartását felvállaló réteg megszólítása és bevonása a magyar intézményrendszerbe és a közösség tagjai közé.

4D. Javasoljuk, hogy az iskolaügyi minisztérium **biztosítson magyar nyelvtanfolyamokat** az etnikailag vegyes régiók azon településein, ahol egyébként nincs magyar tanítási nyelvű iskola. Ez növelhetné a szlovák iskolába járó, valamilyen szintű magyar nyelvtudással is rendelkező gyermekek esélyét ezen tudás aktív kompetenciaként való fenntartására.

4E. Az iskolák egyben a magyar romák integrációjának terépet is jelentik; szükségesnek tűnik a **dél-szlovákiai magyar romák kulturális integrációját megcélzó tananyag**-komponensek kifejlesztése és beiktatása a magyar iskolák tantervébe. A gyakran integrációs gondokkal küzdő roma gyermekek jelenléte a magyar iskolarendszerben olyan tényező, amelyre sok intézmény és tanár nincs felkészülve. Ez egy hatékonyabb módszertani felkészüléssel és őszintébb, stratégiai szintű integrációs szándékkal tompítható lenne.

4F. A dél-szlovákiai magyar brand részeként fontos lenne a magyar **iskolaügy promóciója** is, előnyeinek bemutatása, a félelmek eloszlatása, hatékonysági érvek felsorolása és a magyar iskolák által kitermelt személyiségek felszólalása. A szlovákiai magyar iskolák vonzóbbá tétele nem a „ki a jó magyar” diskurzus keretén belül képzelendő el.

4G. A magyar községekben lévő **kisiskolák bezárása elfogadhatatlan**, mivel felszámolásuk gyakran egyben a helyi magyar közösség felszámolását is jelenti. A kisiskolákat ki kell vonni a pusztá gazdasági racionalitás hatóköre

alól, és tevékenységüket közösségmegtartó szerepüknek megfelelően értékelni. Ez azonban természetesen anyagi ráfordítással is jár. Optimális esetben a fordított folyamatról lenne érdemes beszélni: a hiányzó intézményrendszer pótlásáról azokon a helyeken, ahol a magyarság nagy számban van jelen, iskolák nélkül (pl. Nyitra, Csúz, Ímely stb.).

4H. A közösség szempontjából hasznos lépés lenne a **magyar nyelvű szakközépiskolák megerősítése**, számuk növelése, és a regionális hiányok pótlása. Ma a magyar nyelvű szakképzés hálózata lyukas, elérhetősége több régióban is problémás, ami a középiskolai szinten az anyanyelvű oktatás elhagyására kényszeríti a diákokat. A hosszú távú cél a középfokú szakképzettséget megszerezni kívánó diákok a piaci igényeknek megfelelő anyanyelvű képzése.

4I. A szlovákiai magyar felsőoktatásnak akkor van értelme, ha minősége legalább olyan, mint az országos standard, ellenkező esetben éppen gyengíti a közösséget. A cél a jövőre nézve a **szlovákiai magyar felsőoktatás minőségének javítása**, működésének hatékonyabb ellenőrzése. Különösen igaz ez a közösség szempontjából kiemelt fontosságú pedagógusképzésre, amely jelentős hatással bír a jövő generációk felkészültségének minőségére.

4J. A szlovákiai magyar iskolarendszer minőségét **periodikus kompetencia-vizsgálatok** végrehajtásával kellene ellenőrizni, amely lehetővé tenné, hogy vakrepülés és félrevezető adatok helyett valós képpel rendelkezünk az intézményrendszer teljesítőképességéről. Különösen fontos lehet ez a kisiskolák esetében.

5. Nyelvi jogok

Amennyiben elfogadjuk, hogy a nemzetpolitika fókuszává a nyelv közegszerű megmaradása kell, hogy váljon, úgy még jobban felértékelődik

a nyelvhasználati jogok eddig is központi szerepet betöltő témája. A mai helyzet aszimmetriáját a nyelvtörvény és a kisebbségi nyelvtörvény a Radičová-kormány idején kidolgozott formái is csak részben tudták enyhíteni, és összességében kimondható, hogy a magyar nyelvet sokszor a magyar többségű községekben sem használják úgy, ahogy azt a rendelkezésre álló keretek lehetővé tennék.

A cél az, hogy a magyar nyelv stabil teret kapjon Dél-Szlovákia magyarlakta részeinek közttereiben, intézményeiben és hivatalos ügyintézésében, és hogy kialakuljon a szimmetria az ország államnyelve és a minden tizedik lakosa által beszélt, őshonos magyar nyelvközött. Ez részben az önkormányzatiságon, részben törvénymódosításokon, részben pedig tudatos állampolgári magatartáson keresztül érhető el.

5A. A legfontosabb távlati cél a nyelvi szabályozás terén a **magyar nyelv regionális hivatalos nyelvként való elismertetése Dél-Szlovákiában**. Ez lehetővé tenné a jelenlegi aszimmetrikus állapot felszámolását, amelyben egy kisebbségi nyelv néz szembe egy hozzá képest explicit módon preferált államnyelvel.

5B. További távlati cél a jelenlegi szabályozás szellemiségének megváltoztatása: az „azt lehet, ami nem tilos” hozzáállástól az „**ami nem kötelező, azt is lehet**” elv irányába. Másképpen fogalmazva: míg a jelenlegi nyelvhasználati szabályozás azt írja le, hogy milyen körülmények között lehetséges a magyar nyelv használata, implicit módon kizárva minden más esetet, miközben az esetek viszonylag kis részében téve kötelezővé azt, egy optimális szabályozás minden lehetséges teret nyitva hagyva a potenciális kisebbségi nyelvhasználat előtt, miközben annak kötelező területeit jelölné ki. Ilyen kötelező terület lehet például a hivatalos feliratok teljes köre a kisebbségek által lakott településeken.

5C. Elsődleges fontosságú feladat annak elérése, hogy a **lakosság éljen a törvények adta jogaival**. Ennek két fő eleme van: egyrészt

a jogtudatosság megnövelése tájékoztató és informáló kampányokkal, kiadványokkal, másrészt pedig a jogi szabályozás létező áttekinthetlenségének, pontatlanságának és inkonzisztenciáinak felszámolásával. A jó nyelvi szabályozás kiszámítható, áttekinthető és közérthető kell, hogy legyen, és minden formában el kell hogy kerülje az öncenzúrára való implicit nyomásgyakorlást.

5D. Fontos tényező emellett a **létező jogok érvényesülésének elősegítése**, amely egyes ösztönzők rendszerbe való bejuttatásával válik lehetségessé. Ilyen ösztönző lehet többek között a hiányzó kétnyelvű dokumentumok és terminológia pótlása, a kétnyelvűségből adódó pluszköltségek részleges állami átvállalása, vagy éppen a két nyelven beszélő hivatalnokok preferálása a helyi államigazgatásban. A tapasztalat azt mutatja, hogy komolyabb ösztönzés nélkül a létező jogok kihasználása is a rendszer és az apparátus ellenállásába ütközik.

5E. A továbbiakban is törekedni fogunk a **vizuális és írásos kétnyelvűség elősegítésére**, különös tekintettel a közúti és vasúti táblákra, a magyarlakta települések önkormányzatainak munkájára és hivatalos kommunikációjára, valamint a kétnyelvű információs anyagokra. Ezen a területen hathatós tér nyílik az együttműködésre a helyi és parlamenti politika, valamint a civil aktivizmus között.

5F. Javasoljuk a **szlovákiai magyar adminisztrációs nyelv egységesítését**. A már létező források (törvények fordításai, szlovák-magyar jogi szótár) jelenleg nem kommunikálnak egymással, és a nyilvánosság számára nem elérhető egy egységes jogi-adminisztratív magyar nyelvhasználat. Éppen ezért fontos lenne ezen források összefésülése, valamint a már elérhető, lefordított dokumentumok **közös megjelenítése egy a nyilvánosság számára is elérhető weboldalon**.

Mélyszegénységi- és romapolitika

A gazdasági válság egyik legkellemetlenebb kísérőjelensége a lakosság további elszegényedése, amely a legtöbb fejlett országot – így Szlovákiát is – érinti. Ezzel párhuzamosan a radikális csoportok megerősödésével előtérbe kerül a marginalizált roma csoportok helyzetének kérdése, ami közvetlenül és erősen összefügg a mélyszegénység problémájával.

A következőkben a fentieket figyelembe vevő, de egyben hatékony állami cselekvést lehetővé tevő mélyszegénységi politika körvonalait szeretnénk felrajzolni. A Híd prioritásának tartja azt, hogy a szlovák állam ne vesztessen el további évtizedeket felemás intézkedésekre, csak nevében létező programokra és értelmetlen projektekre. Átfogó és hosszú távú szemléletet képviselő lépéseket javasolunk, amelyek együtt képesek lehetnek a jelenlegi kedvezőtlen tendenciák megfordítására.

Fontos megértenünk azt is, hogy ezen problémák kezelése Szlovákia minden állampolgárának közös érdeke. Minden olyan pénzügyi és emberi erőforrás, amit a szóban forgó problémák megoldására használunk, össztársadalmi szinten fejti ki hatását. Ehhez egyszerre van szükség jól beállított jogrendre és hatékony helyi végrehajtásra is. Más szóval, olyan általános megoldásokra van szükség, amelyek azután helyben alkalmazhatóak a konkrét körülményekhez. A javasolt megoldások akkor vezethetnek el sikerekhez, ha érvényesülni tud a hosszú távú szemlélet, amely független a kormányváltásoktól és felelős személyek cseréjétől. Ebben a szellemben ez az anyag maga is épít az előző kormányok szakpolitikáinak azon elemeire, amelyeket eredményesnek és hasznosnak tartunk.

Romapolitika vagy szegénypolitika?

Nehéz kérdés, hogy az államnak szüksége van-e különálló romapolitikára, vagy pedig a szociálpolitika keretein belül kell kezelnie a leszakadó romák kérdését. Erre a dilemmára már többfajta válasz született, de egyik sem bizonyult igazán hatásosnak. Az eddigi állami intézkedések zöme „színvak” volt, azaz formálisan nem kifejezetten a romákat célozta. Ennek egyik fő oka, hogy nincsen „roma népszámlálás”, etnikai adatok, az állam formálisan nem tudja, hogy ki a roma. Ez azonban nemcsak nehézségeket okoz, hanem több szempontból előnyös is: ha nincs roma névsor, nem is lehet visszaélni vele bármely radikálisnak; illetve nem kell „színt valaniuk” a többes identitással rendelkezőknek.

Másrészt pedig a romák problémái sokszor ténylegesen azonosak a környezetükben élő nem-romákéval. Még a romatelepeken sem csak romák élnek. Talán ennél is fontosabb tudatosítani azt, hogy a romák egy jelentős része nem szorul állami segítségre, a közép- és felsőbb osztálybeli romák semmilyen formában nem kell, hogy szociálpolitika vagy megkülönböztetett bánásmód alanyai legyenek.

Emellett azonban az is lényeges tény, hogy valóban léteznek a romák szegénységének etnikai aspektusai. Az egyes roma kultúrák eltérő sajátosságokkal rendelkeznek, amelyek nem száz százalékban kompatibilisek a modern szlovák nemzetállam elvárásaival. De kulturális problémának tekinthető a saját közegéből az elmúlt évszázad során kikerülő vagy kikergetett személyek gyökértelensége is. A roma kultúrák jó szolgálatot tesznek képviselőinek, amennyiben segítenek a túlélésben a legnehezebb körülmények között is, emellett azonban gyakran egyben a szegénység reprodukcióját is elősegítik.

A fentiekből következik, hogy a romakérdés egyrészt **szociális kérdés**, másrészt **etnikai kérdés** is, és a kettő szoros összefüggésben van. Vannak tipikusan romapolitikát igénylő problémák (iskolaügy, diszkrimináció), vannak tipikusan szociális- és szegénypolitikát igénylő ügyek (regionális különbségek, paneltengerek, telepek), és vannak hibrid problémák is. Ez a kettős természet **szokatlan kihívás elé állítja az államot**, amelynek rendszeresen nem tud megfelelni.

A középutat annak belátása jelöli ki, hogy a **mélyszegénységben élők zöme ma roma**. Éppen ezért a helyes megoldás **a mélyszegénységet érintő szociálpolitikát a romákra „hangszerelni”** úgy, hogy közben abból a nem-roma szegények se legyenek kizárva. Egy a roma kultúrák, illetve a gyökértelenség hatásait is kompenzálni próbáló szociálpolitika adja a legjobb lehetőséget az államnak a romák problémáit jellemző kettős természet feldolgozására.

Romák Szlovákiában

Szlovákiában ma – a pontatlan, önbevallásra épülő népszámlálási adatokat jelentősen meghaladva – legalább **400 ezer**, más becslések szerint több mint **440 ezer** roma él (8%). Az iskoláskorú gyermekek körében arányuk 2001-ben **8.3%** volt, ma ennél is magasabb lehet. Ezek alapján kijelenthető, hogy részarányuk a teljes lakosságon belül legkésőbb 2025 tájékán **átlépheti a 10%-ot**. Kevésbé ismert tény azonban, hogy legalább mintegy **felük integráltan él** a nem-romák között, miközben a leginkább marginális, szegregált telepeken kevesebb, mint ötödük. A romaügyi kormánybiztos 2013-as Atlasza **804 telepetet térképezett fel** – beleértve a településeken belülieket is –, ahol több mint 200 ezer roma élhet, sok esetben az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés nélkül. A legtöbbjük családi házban lakik, de nagyjából minden ötödik panelben, ugyanennyi pedig improvizált kunyhókban és bódékban. Területi eloszlásuk nagyon egyenlőtlen: miközben az

északi-északkeleti járásokban arányuk általában a 0.5%-ot sem éri el, a két keleti megyében (Eperjes és Kassa), valamint Gömörben, a Szepességben és a déli járásokban úgy általában arányuk sokkal nagyobb, helyenként a teljes járás lakosságának 25%-át is kiteve.

A roma népesség **44%-a 25 év alatti**, de csupán 6%-uk 60 év feletti. Ez jelentősen eltér az ország átlagától, és leginkább a XX. század elejének közép-európai tendenciáira hasonlít. (A tendenciák viszont a gyermekek csökkenő számának irányába mutatnak a romák körében is.) Iskolázottságuk alacsony, **két harmaduk csak alapfokú oktatásban vett részt**, a fennmaradó népesség jelentős része szakiskolákba járt. Érettségije csupán mintegy két százalékuknak van; a roma nők körében ezek az adatok még rosszabbak. A munkaképes roma lakosság mintegy **75%-a munkanélküli**, és minden ötödik roma krónikus betegségekben szenved. A foglalkoztatási arány körükben mindössze 10-15% körüli a becslések alapján.

A Szlovákiában élő roma népesség a hivatalos szóhasználattal ellentétben a gyakorlatban **nem alkot egyetlen nemzetiséget**, különálló és egymástól jelentősen eltérő csoportokból áll. Legfontosabb csoportjaikat az évszázadok óta itt élő romungrók és kárpáti romák, valamint a 19. században, Romániából bevándorló oláhok jelentik. Ez a megoszlás átszeli a nyelvi határt is: a szlovákiai romák anyanyelvei között a szlovákot, magyart, ruszint és a roma nyelv dialektusait egyaránt megtaláljuk. A szlovákiai romák mintegy harmadának anyanyelve a roma nyelv valamely dialektusa, több mint hatodik a magyart, a többiek a szlovákot beszélik ezen a szinten. Emellett eltérőek az általuk önbevallott nemzetiségek is: a népszámlálás során a román kívül a szlovák, magyar és ismeretlen kategóriákba is nagyobb mennyiségű roma származású személy sorolja be magát rendszeresen. De az eltérések nem csak a származás, a bevallott nemzetiség és az anyanyelv kapcsán erősek: jelentős eltérések vannak asszimiláltak, integráltak és szegregáltak, valamint a hagyományos

roma kultúrák valamelyikét megtartók és az azokat elhagyók között.

1. Szociálpolitika

Az állami szociálpolitika kiindulópontja nem lehet más, mint hogy az államnak mindenkor **kötelessége a túléléshez szükséges létminimumot biztosítani minden állampolgára számára**. Ez nem csak a segélyezetteknek, de a segélyezőknek is érdeke, hiszen **a szolidaritás az európai kultúra egyik legfontosabb értéke**. A fenti elv azonban nem jelenti azt, hogy az állam a szociális szolidaritásra fordított állami és európai pénzeket pazarolva, gondatlanul kellene elosztania a forrásokat, anélkül hogy ügyelne a lehető legtöbb állampolgár értékteremtő folyamatokba való bekapcsolásának céljára. A szociális programoknak egyszerre kell megcéloznia a célszerűséget, a hatékonyságot és a fenntarthatóságot.

Elképzelésünk szerint jól célzott, és egyben stabil szociálpolitikára van szükségünk, amely egyben az előítéletekkel is szakít. Hosszú évek kutatásai, mintaprojektjei és elemzései után a kormány immár ezek alkalmazására kell, hogy koncentráljon, azaz a valós megoldásokra. Úgy gondoljuk, hogy a megvalósuló projekteknél azoknak kell a főszerepet játszaniuk, akik ismerik a helyi közeget. Itt az idő, hogy minden állampolgár megbizonyosodhasson arról, hogy van értelme annak, amit csinálunk, hogy ráfordításaink nem feleslegesek. Úgy gondoljuk, hogy közép- és hosszútávon pedig egy jobb szociális integráció eredményeit mindenki megérezné.

1A. Igazságos elvárás, hogy a dolgozó népesség munkáját jelentősen jobban díjazzák, mint a segélyezetteknek járó létminimum. Éppen ezért szükségesnek látszik **a maximális segély és a minimálbér közötti eltérés megnövelése és fenntartása**. Azokban az esetekben, ahol egy család tagjai egyaránt segélyezettek, és közülük az egyik legális munkához jut, fontos hogy a család többi tagja ezért ne essen el a szociális segélytől.

1B. Támogatandó, hogy **a szociális segélyek egy része kötődjön a közmunkához**. Az abban résztvevők bónuszhoz jutnának (néhány százaléknyi pluszról van szó), ami motivációt jelenthetne a segélyezettek közmunkavállalása szempontjából. Fontos azonban kitérni arra is, hogy egy ilyen bónuszrendszer önmagában nem elég a feketemunka elleni fellépésre. Ennek visszaszorítása a fenti javaslattal egyidejűleg megoldandó szakpolitikai feladat.

1C. Semmilyen körülmények között **nem támogatható** az, hogy a segély a „porta tisztaságához”, vagy „rendezett életmódhoz” kötődjön. Ezek ugyanis relatív fogalmak, és a nemzetközi tapasztalatok szerint a hivatalnokok élnek és visszaélnék a rájuk ruházott hatalommal (korrupció, diszkrimináció). A hasonló, nem számosítható paraméterek helyett inkább a környezetvédelmi kihágások körét kellene pontosítani. Ezek kialakításánál a cél a mérhetőség, az objektivitás és az általános érvényesség.

1D. A segélyek helyett használt **e-pay kártya** – a jogvédelmi aggályok és elvi problémák mellett – a tapasztalatok szerint a korrupció melegágyát jelenti, amennyiben bevezetésekor létrejön a beszállítók egy olyan hálózata, akik monopolhelyzetbe kerülnek a szociálisan leginkább sebezhető személyekkel szemben, és akár irreális árképzést is alkalmazhatnak. Éppen ezért bevezetése **egyedül akkor** javasolható, ha az ilyen kártyák az üzletek lehető legszélesebb körében használhatóvá válnak.

1E. Elképzelhető viszont az, hogy gyermekvédelmi indokokból lehetségessé váljon a hatóságok számára kiemelkedően problémás esetekben, illetve a házastárs kérésére **a segély egy részének „kuponosítása”** (élelmiszer stb.). Annak ellenére, hogy az ilyen rendszerek nem teljesen levédhetőek a visszaélésekkel szemben, mégis akadályt gördítenek az állam által adott források elherdálása elé, csökkentve a jelenség kiterjedtségét.

1F. Fontos lépés lenne a **szociális terepmunkások** hálózatának a már ma létező kezdeményezések mintájára történő kiépítése minimum a nagyobb romatelepeken. A szociális munkások segítséget nyújtanak a szociális (egészségügyi, családi, munkaügyi, pénzkezelési) problémákban és hivatali ügyekben (írastudatlanság, értelmezési nehézségek, ügyintézés) egyaránt.

1G. Itt érdemes kitérni az **uzsorarendszerre** is, amely számos családtól veszi el minden pénzét már a segélyek kifizetésekor (becslések szerint a romák legalább fele lehet érintett uzsora-ügyben). Az uzsora komplex téma, hiszen egyéb pénzforrás híján maguk a telepeken élők tartják fent a rendszert, és akár meg is védik az érintetteket. Ettől függetlenül a belügyminisztérium (a könnyen azonosítható, mindenki által ismert) uzsorások elleni kompromisszumok nélküli fellépésére van szükség.

1H. A romatelepek pénzforrásbeli hiányát könnyen elérhető, a szociális munkások által kiértékelt és kiközvetített **mikrohiteles rendszerrel** lehetne orvosolni. Ezen kamat nélküli mikrohitelekért a kérvényező környezetében élő, adóssággal nem rendelkező személyek csoportja kezkeskedne. E téren megfontolandó a más kontextusban már sikeresnek bizonyuló **„szegények bankja” modell** bevezetése és alkalmazása.

1I. Megváltoztatásra szorul a **magáncsödről** szóló jogszabály, amely jelenlegi formájában működésképtelen, és így nem nyújt igazi lehetőséget az adósságcsapdából való kikerülésre. Maga az intézmény második esélyt kell hogy adjon egy jobb életre azoknak, akik nagy adósságokba keveredtek.

1H. Ezzel párhuzamosan megfontolandó a **fogyasztási termékekre felvehető kis összegű gyorshitelek kritériumrendszerének központi szigorítása**. Ezek a hitelek mindenkinek számára csábítóak, de különösen igaz ez a megtakarítás normáját kulturálisan kevésbé ter-

mésztesen kezelő roma közösségekre.

1K. Az az elképzelés, hogy a romák a gyermekek után járó segélyek miatt vállalnak gyerekeket, nem csak téves, de előítéletes is. A Világbank adatai szerint Szlovákiában a szociális segélyben részesülőknek csupán három százaléka él nagy, legalább négy gyermekes családokban. A gyerekvállalást hosszú távon elsősorban közegészségügyi és információs programokkal, helyi jelenléttel és aktív felvilágosítással lehet befolyásolni. Az ilyen programok hatékonyságát nagyban segíti a helyi aktivisták képzése és támogatása.

2. Munkaerőpiac

A mélyszegénységben élők körében tapasztalható kiugróan magas munkanélküliséget számos különböző tényező táplálja: ezek az **alacsony iskolázottság, a foglalkoztatási instabilitás** (a szezonális és perifériális munkák dominálnak), **a regionális munkaerőpiaci tendenciák** (eleve olyan helyen élnek, ahol nincs elég munka), és a romák esetében **a munkahelyi diszkrimináció** (először a nem-roma jut munkához) is. Ezek alapján a jelen tartós munkanélkülieiből, és különösen a marginalizált romák többségéből aligha lesz valaha piacképes munkaerő. Ez azonban nem jelenti azt, hogy le kell róluk mondani: miközben gyermekeik generációjának az oktatáspolitikán keresztül kell biztosítani az utat az érvényesüléshez, a ma felnőttjeit a lehető legnagyobb mértékben kell bevonni a munka világába.

Nem szabad eltekinteni a **feketemunka hatalmas szerepétől**: egyes becslések szerint a mélyszegénységben élő háztartások jövedelmének **kétharmada** származik informális forrásokból. **A romák nagy része dolgozik**, csak nem hivatalosan. A feketemunka elsősorban a kettős bevétel (segély, munka) problémáját veti fel, amely a legálisan dolgozók jogos felháborodását váltja ki. Mindamelllett a feketemunka jelentős része nem éppen titkos, csak éppen

a hatóságnak nincs elég „szeme” a folyamatos lekövetésre.

2A. A munkaadókat motiválni kell arra, hogy **regisztrált munkanélkülieket foglalkoztassanak**. Többek között úgy is, hogy a munkanélküli segély összegét annak teljes meritési idejében a munkanélkülieket alkalmazóknak juttatjuk, de ezért cserében a munkahely fenntartását követeljük meg a vonatkozó időszak hosszának kétszereséig. A munkaerőpiaci sikeresség szempontjából az oda kerülés utáni első hónapok a legfontosabbak. A fenti módszerrel lehetőség nyílna azon személyek munkavállalásának támogatására, akik munkájukat a közel-múltban veszítették el. Így elkerülhetővé válna, hogy ezek a személyek a munkanélküliségi segélyre jogosultság megszűnése után szegénységi csapdába kerüljenek, és megszűnjön a munka világához való kötődésük.

2B. A munkaadókat arra is motiválni kell, hogy olyan **regisztrált munkanélkülieket foglalkoztassanak**, akik már legalább három éve szociális segélyben részesülnek. Ennek formája a bérjárulékok utáni állami támogatás, valamint az adóalap megnövelése a munkanélkülinek a vonatkozó időszakban járó szociális segély összegével. Ez az intézkedés lehetőséget ad a munkaerőpiaci szempontból legnehezebben helyzetbe hozható munkanélkülieknek a munka világába való újraintegrálására, és egyben a tartósan regisztrált munkanélküliek számának csökkentésére is.

2C. **Kiterjedt közmunkaprogramok beindítása** járhat haszonnal, de csak bizonyos feltételek teljesülése esetén. **Értelmes**, értékteremtő munkalehetőségeket kell létrehozni. Ilyen program volt például a Radičová-kormány árvízvédelmi közmunkaprogramja, amelynek újraindítása ajánlott. A közmunka esetében kiemelten fontos az érintettek (úgy a község, mint a munkások) folyamatos állami ellenőrzése a potenciális visszaélések kiküszöbölésére.

2D. Megfontolandó a **szakképzés további**

támogatása azokban a szakmákban, ahol mérhető munkaerőhiány van. Emellett lehetséges megoldás a **munkahely-orientált szakképzés támogatása**, azaz az olyan szakképzéseké, amelyek a kiképzett munkaerő középtávú foglalkoztatását is elvállalják.

2E. A mélyszegénységben élők munkanélkülisége nem csupán saját hibájuk: zömük olyan régiókban él, amelyekben eleve magas a munkanélküliség (Szepesség, Gömör stb.). Anélkül, hogy átfogó, gondosan megtervezett **regionális felzárkóztatási programok indulnának meg, amelyek a munkahelyteremtést céloznák meg**, aligha csökken majd érdemben a tartós munkanélküliség, minden képzés és közmunka ellenére.

2F. Itt érdemes elgondolkozni a **romák munkahelyi diszkriminációján**: állásinterjúk esetén a munkaadók zöme azonos kvalifikáltság esetén a nem-romát választja ki a munkára. Ez olyan régiókban, ahol a munkanélküliség hatalmas, és minden munkahelyért közelharc folyik, végzetes hátrány.

2G. Megfontolandó javaslat az, hogy a fekete munkával kapcsolatos tettenérés esetén a „munkáltatóra” kirótt bírság megfeleltethető lenne a „munkavállalók” által felvett segéllyel: azaz például 12 hónapig a **fekete munkaadó kényszerülne a szociális segély kifizetésére az illetőnek az állam helyett**. Ez elriasztóan hathatna a fekete foglalkoztatásra, amelyet soha nem a munkavállaló oldalán érdemes büntetni.

2H. Mindamellet szükségesnek tűnik **az intenzívebb hatósági (ellenőri) jelenlét** a telepeken a pontos foglalkoztatási minták megfigyelésére és a szürke- és feketegazdaság visszaszorítására.

2I. A mélyszegénységben élők számára fontos bevételi forrást jelent a gyűjtögetés. Társadalmilag hasznos intézkedés lenne a **nyersanyaggyűjtés újrafókuszálása újrahasznosítható hulladéokra** (pet palackok stb.): ez öko-

lógiailag hasznos megoldás lenne, miközben nem ösztönözné a lopásra. Ehhez ki kell építeni az újrafelhasználható hulladék begyűjtésének rendszerét. Mindeközben elkerülhetetlen a **színesfémgyűjtő állomások próbavásárlásos tesztje** és a lopott tárgyakat elfogadók kiütése a szakmából.

3. Oktatásügy

Az oktatásügy jelenti a mélyszegénységben élő, és különösen a marginalizált romák kitörési lehetőségét: az iskolarendszerekből a jövőben kikerülőket **jobban fel kell készítenünk a jelen kihívásaira**, mint szüleiket. A romák iskolaügyi lemaradása **a legelején kezdődik el**: mivel a nem-asszimilált romák gyermekeinek a többségi társadalomtól jelentősen eltérő kompetenciákat adnak át, azok nem képesek a feladatok és fókuszpontok helyes értelmezésére, és korán „megtanulják” a helyüket. Ez az állapot korai beavatkozást igényel. A cél nem a diplomás-képzés, hanem az alapiskolát elvégzők, illetve a középiskolába bekerülők számának növelése kell, hogy legyen.

3A. Szükséges **az iskola előtti ellátás és a közösségi központok hálózatának további kiépítése** azokban a régiókban, ahol a legtöbb hátrányos helyzetű család él, illetve ezek népszerűsítése is a családok körében. Ez lehetőséget adna a gyermekeknek arra, hogy korán elkezdjék a felzárkózást. Hosszú távon megfontolandó a kötelező óvodai látogatás bevezetésének lehetősége is, ez azonban csak átfogó társadalmi támogatás esetén lehetséges.

3B. **Elfogadhatatlan**, hogy a roma gyermekeket néhány éves korukban elválasszák szüleiktől, akár kényszerrel, akár anyagi „zsarolással”: ez egyrészt ellentétes a demokratikus normákkal, másrészt pedig a roma társadalomszerveződés alapjaival is, és robbanásveszélyes környezetet hoz létre.

3C. Azok, akik nem fogyatékosok, de nem rendelkeznek a többségi társadalom számára

természetes kompetenciákkal, **nulladik évfolyamba kerülhetnének**, ahol ezeket elsajátíthatnák, majd a normális tanterv szerint folytathatnák tanulmányaikat. Fontos, hogy a szülő igény esetén kérhesse gyermeke besorolásának felülvizsgálatát.

3D. Elfogadhatatlan tendencia az, hogy a roma tanulók jelentős részét különböző okokból speciális képzésre sorolják át (gyakran a szülők egyetértésével). A speciális iskolák nem látják el funkciójukat, csupán a nyomor átörökítésére alkalmasak. Éppen ezért **az iskolai belépő tesztek megváltoztatására van szükség**. Elérhetővé kell tenni olyat is, amely a roma gyerekek által elsajátított kompetenciákat teszteli, igény esetén, roma nyelven. Optimális esetben az ellenőrzéseket az iskola saját kijelölt pszichológusa végezné, aki hosszú távú kapcsolatot alakíthatna ki a gyerekekkel és megbízhatóban tudná felmérni azok valós állapotát.

3E. **A roma tanársegédek** rendszerének stabilizálására, megerősítésére és kiterjesztésére, valamint hosszú távú pénzügyi megalapozására van szükség, mert ők hasznos közvetítői szerepet töltenek be a gyermekek és az intézmény között. A roma asszisztensek az általuk segített gyermekekkel egy közezből kerülhetnének ki, ami a munkanélküliség csökkentése mellett pozitív viselkedésmintát is adna a gyerekeknek.

3F. A tanítói és tanári képzés során **hangsúlyt kell fordítani azokra a kompetenciákra**, amelyek segítenek a tanerőnek későbbi munkájában együtt dolgozni mélyszegénységből érkező, kulturálisan eltérő háttérrel rendelkező gyermekekkel.

3G. Szükségesnek tűnik olyan elemek integrálása az oktatásügybe, amelyek a gyermekek aspirációira próbálnak hatni: „merj sikeres lenni romaként is!”. Kívánatos egyfajta **identitásképző-aspirációs kör** felvétele az iskolák tantervébe, amely választható tárgyként jelenne meg, és amelyre a civil szférában már vannak pozitív példák.

3H. Azokon a településeken, ahol a roma közösség zömének anyanyelve a roma nyelv valamely dialektusa, a felzárkóztatás hatékony eszköze lenne **a roma oktatási nyelv fokozatos bevezetése az érintett alapiskolákban**. Ez fontos szerepet játszhatna a gyermekek tudásának elmélyítésében és a hatékonyabb identitásformálásban is. Az intézkedés megvalósulásának konkrét formája kontextusfüggő kell, hogy legyen: az oktatási nyelv formális bevezetésének lehetséges alternatívái a körök, a közösségi központok programjai és egyebek.

3J. Külön odafigyelést igényelnek **a gyermekotthonokban, hivatalos nevelőszülőknél és pótcsaládokban felnövő gyermekek**, akiknek – különösen a felnőtté válásuk idején – megfelelő támogatásra van szüksége a családalapításhoz és pályakezdéshez. Ebben megfelelően képzett szakemberek segítségével szükséges.

3K. A gyermekek számára elérhető **iskola utáni tevékenységek körének kiszélesítése** (például a szakképző körök technikai lehetőségeinek biztosításával) fontos integrációs cél. Ez jó terep az **egyházak pasztorációs tevékenységére** is, amelynek koordinációjában az állam is szerepet vállalhat. Javasoljuk olyan alacsony költségvetésű sportklubok kiépítését is, amelyekben a mélyszegénységben élő gyerekek is részt vehetnének.

4. Lakhatás

A rászoruló romák lakhatását érintő kérdéseket **nem az érdemesség, hanem a fenntarthatóság szempontjából** érdemes és lehetséges elemezni. Az a hozzáállás, amely számukra fenntarthatatlan lakásokhoz juttatta – eseteként ilyenekbe kényszerítette – az egyébként nagyon rossz körülmények között élő roma családok egy részét, nem vezetett sikerre, sőt erős társadalmi ellenállást is kiváltott. Csak egy a probléma komplexitását felismerő, a fenntarthatóságra törekvő modellben lehetséges gondolkoznunk, minden más feleslegesen elpazarolt

erőforrásokat jelent. Ennek okán lakókörnyezetenként eltérő intézkedésekre van szükség a lakhatási helyzet tartós rendezéséhez.

4A. **A szocialista panellakások alkalmatlannak bizonyultak** a közösségi életmódot és közösségi tulajdont preferáló romák számára. A panellakások „leélése” ennek megfelelően a jövőben is folytatódni fog, minden ellentétes szándék ellenére. A jövőben **el kell kerülni**, hogy további roma családok kényszerüljenek olyan lakásokba, amelyek életformájuknak nem megfelelőek. Ez sem nekik, sem a környezetüknek nem tesz jót. A mára lakhatatlanná váló panelházak (Lunik IX) eltakarítása megkerülhetetlen, a kiköltöztetett lakosok azonban közüzemi tartozásaik ellenére sem kerülhetnek az utcára, mert az senkinek nem érdeke. Mivel a közüzemi tartozások elsősorban a fenntarthatatlan lakások kényszerbérletéből adódnak, ezt elkerülendő a fentiek szerint vázolt alapelvek mentén kialakított lakóterületek kialakítása tűnik az egyetlen járható útnak. Ezek kiépítése során szükséges az érintett személyek bevonása a munkálatokba.

4B. A jövő szociális lakásainak két feltételt kell teljesítenie. Egyrészt, **lehetővé kell tenniük a romák által preferált közösségi életmód folytatását**, egymásba forduló, flexibilis, tágas közösségi terekkel. (Mindamellett meg kell hagyni a jelenlegi típusú lakások igénybe vételének lehetőségét.)

4C. Másrészt, elsődlegesen **a fenntarthatóságra kell törekedniük**. A tervezés során – figyelembe véve a nemzetközi tapasztalatokat – szükségesnek tűnik **az érintettek bevonása**: olyan szolgáltatások és térelemek beépítésére kell korlátozódni, amelyeket a lakó fenntarthatónak ítél meg. (A hatóság ne döntse el, hogy milyen felszerelést tud megengedni magának a lakó: tegye meg inkább a lakó maga.) Ennek ellenoldalaként az **új típusú lakások leélésének a jelenleginél súlyosabb büntetésére** van szükség, beleértve a leélt lakások tulajdonosai kiköltöztetése lehetőségének újraértel-

mezését is. Ha a lakással kapcsolatos fizetési elmaradások meghaladják a három hónapot, a tartozások azonnal levonhatóvá válnának a szociális segély összegéből.

4D. A romatelepek esetében elkerülhetetlennek tűnik **az illegális épületek alatti telkek státuszának rendezése**. Ennek módja a tulajdonosok piaci áron történő kártalanítása, valamint a telkek a jelenlegi lakók általi szimbolikus áron történő felvásárlása lehetne. A kártalanításban az állam tevékeny részt vállalhatna, többek között az Állami Földalaphoz tartozó területek pótföldként való kiutalásával. A telepek alatti földterület pedig állami tulajdonban maradna. Mindez azonban csak egy egyszeri „ablak” idején történhetne meg: a továbbiakban a fekete építkezésekkel szemben **tarthatatlan a jelenlegi tolerancia**. Az államnak segítenie kell legális lakóépületek önerőből való kiépítését, méghozzá a tervezésnél, az építési engedélyek megszerzésénél, esetleg az építőanyagok beszerzésére adott kölcsönrel.

4E. Szükségesnek látszik a nagyobb méretű telepek a településeken belüli **közigazgatási egységekké való szervezése**, amely egységek élén választott, a polgármesternek alárendelt helyi előljárók állnának. Egy ilyen rendszer a településeken belüli önálló választókörzetek kialakításával létesíthető. A megválasztott hivatalos személyek **büntetőjogi felelősséget viselnének többek között a saját területükön történő fekete építkezésekért**, egyébként fizetésüket az állam finanszírozná.

4F. Az **alapvető szolgáltatások** (elsősorban az ivóvíz, csatornázás és áram) **bevezetése** legalább a nagyobb telepekre az állam kötelessége, a szociális szolidaritás jegyében. Fizetésektelenség esetén azonban ezek a szolgáltatások felmondhatóak. Annak is érvényesülnie kell, hogy ha az egyéni fizetésektelenség meghaladja a három hónapnyi időt, a tartozások összege levonásra kerüljön a szociális segélyből. Mindamellett és éppen ezért minden eszközzel **meg kell akadályozni az új telepek kialakulását**.

5. Együttélés

Az államnak nem csak a mélyszegénységben élő romák irányában vannak kötelességei, hanem **a velük együtt élő nem-romák (és integrált romák) irányában is**. A kihívást itt a szociális igazságosság fenntartása és a közbiztonság kérdése jelenti. Az együttélés sarokpontjainak meghatározása azért is fontos, mert a rossz szomszédi viszonyok az etnikai gyűlölet és **a nacionalizmus legjobb táptalaját jelentik**. Mindenki számára az a legfontosabb, hogy környezete nyugodt és élhető legyen: ennek megvalósulásáért az állam is tehet a saját eszközeivel.

5A. Elkerülhetetlennek látszik az, hogy azok a települések, ahol a romatelep hasonló vagy nagyobb méretarányú, mint a település fennmaradó része, és a két rész egymástól fizikailag elválasztható, **megkapják az osztódás lehetőségét**. Az ilyen településeknek nincsen közös jövője, a szituáció kordában tartása pedig felesleges költségeket ró az államra és a helyiekre egyaránt. Az osztódást azonban a létrejövő települések jövőjének szoros utánkötése kell, hogy kiegészítse.

5B. Felül kell vizsgálni az **aszociális lakók rendre utasításával kapcsolatban szóba jövő eszközöket**, és egyértelművé kell tenni, hogy az aggódó helyi lakosok milyen csatornákon keresztül hallathatják a hangjukat. A helyi hatóságoknak energikusan kell reagálniuk az érkező, konkrét bejelentésekre; ott, ahol a tapasztalatok cselekvésképtelenséget mutatnak, felmerül a vonatkozó jogszabályok módosításának igénye is. Ennek ellenoldalaként azonban ha az bizonyosodik be, hogy a bejelentés megalapozatlan és rosszindulatú, akkor a bejelentő számíthasson eljárásra saját maga ellen.

5C. A kiugróan magas bűnözéssel rendelkező települések és városrészek – a roma lakosság részarányától függetlenül – **kapjanak állandó rendőri jelenlétet**, mely jelenlét utcai járőrözésben nyilvánuljon meg. Azokon a települé-

seken, ahol számottevő roma közösség él, a rendőröket közvetlenül is támogathatnák roma asszisztensek, esetleg ún. roma polgárőrök.

5D. A magas kriminalitás által sújtott területeken nem elsősorban a bűnüldözés jelenti a kihatást a kialakult helyzetből, hanem a **bűnmegelőzés**. A hatékony bűnmegelőzési modellek a szociális intézmények, az önkormányzat, a jelen lévő civil szervezetek és a rendőrség közös, koordinált munkáját igénylik.

5E. A közmédiák kapjanak szerkesztői utasítást arra, hogy programjaikban a kiegyensúlyozott tájékoztatás jegyében **ne csak a negatív hírek esetében kerüljön bejelentésre az érintettek nemzetisége**. Az affirmative action jegyében a közmédiák kifejezetten keressék a lehetőséget arra, hogy – akár a romákkal foglalkozó civil szervezetek bevonásával – pozitív roma példákat jelenítsenek meg, amely mind a többségi társadalom, mind a romák szempontjából nagyon fontos lenne. A javaslat gyakorlati megvalósításához szükséges lépés a közmédia alkalmazottjainak beiskolázása azzal kapcsolatban, mikor és hogyan releváns az érintettek nemzetisége az egyes hírek esetében, és hogyan lehet arról tájékoztatni a lakosságot.

5F. A **rendőrség** megfontolhatná egy **ösz-töndíjprogram indítását mélyszegénységben élők számára**, etnikumtól függetlenül. A program a felzárkózás lehetőségét biztosítaná a rendőrség kötelékéhez, iskolázottságtól függetlenül. A roma körzeti biztosok számának növekedése számos üdvös hatással járna a romák által lakott települések minden lakosának számára.

5G. A hatóságoknak a **zéró tolerancia elvét kell meghirdetniük az etnikai alapú uszítással szemben**. A rendőrségnek a továbbiakban is hathatósan fel kell lépnie a szélsőségesek erődemonstrációival szemben. A szélsőjobb nem kaphat teret a politikában, mivel annak következményei az egész politikai rendszer szempontjából negatívak.

6. Kultúra

Bár az egyes roma közösségeket és a roma származású személyeket egyénekenként is más-más minőségű és erősségű szálak fűzik a tradicionális roma kultúrához, sokak számára éppen **a kultúra az a terep, ahol pozitív módon tudnak viszonyulni** származásukhoz és identitásukhoz. Éppen ezért a roma kultúra állami támogatása nem csak kulturális, de egyben integrációs kérdés is. Az állam számára hasznos, ha polgárai büszkék tudnak lenni saját identitásukra, hiszen ez növeli motiváltságukat és integráltságukat; a másik oldalon pedig a roma tradíciók olyan értéket jelentenek, ami Szlovákia kulturális gazdaságát és örökségét növeli.

6A. A roma gyermekek identitásának megerősítését és az együttélés minőségének javítását egyaránt elősegítené az, ha minimum az etnikailag vegyes régiókban az iskolai nevelés részét képezné egy központilag kidolgozott **tananyag a roma kultúráról** és a régió roma történetéről. A megvalósítás különböző lehetséges formái közül elsősorban a tananyag a polgári nevelésbe és a honismeretbe való beillesztése megfontolandó.

6B. Fontos cél a szlovákiai romák ma is működő **legfontosabb intézményeinek stabilizálása**, további munkájuk háttérének biztosítása. Ezek között szerepel egyebek mellett a kassai Romathan színház és az eperjesi Romano Nevo Lil folyóirat is, melyek működése ma átmeneti és nem kielégítő keretek között zajlik. Ezek a kiemelt intézmények bemutatásra és listázásra kerülhetnek egy közös weboldalon is.

6C. A roma tradíciók továbbélésének szempontjából előnyös lenne a **művészeti iskolák hálózatának megerősítése** a romák által nagy számban lakott vidékeken. A roma művészet nem csak egy közismert és közkedvelt brand, de egyben egy hagyományos integrációs csatorna is a romák számára.

6D. A roma közösségnek elemi érdeke, hogy a szlovák állam a **nyelvi jogokat a nyelvhasz-**

nálat, és ne a nemzetiségi arányok alapján határozza meg. Ez sokat javítana a ma zavaros viszonyokon a roma népesség nyelvhasználati jogait illetően: ott, ahol nagyszámú roma nemzetiségű, de nem roma nyelven beszélő közösség él, nem kerülnének kiosztásra a teljesen irreleváns nyelvi jogok; ott viszont, ahol a helyiek nem vallják magukat romának, de a nyelvhasználat mást tükröz, igen.

6E. Emellett kezdeményezzük, hogy a népszámlálás – számos nyugati ország gyakorlatát figyelembe véve – **tegye lehetővé a többes nemzetiségi identitások bevallását.** A romák jelentős részének nem csupán egyetlen etnikai viszonyulása van. Az államnak nem érdeke, de nem is feladata az, hogy döntésre kényszerítse saját polgárait azzal kapcsolatban, hogy mely csoporthoz akarnak a leginkább tartozni.

7. A Purt-modell

Az elmúlt évtizedek tapasztalatai azt is egyértelművé tették, hogy az igazán hatékony cselekvés csakis egy jó, átfogó stratégia és egy erős helyi jelenlét együttállása esetén lehetséges. Éppen ezért a Hid kiemelkedően fontosnak tartja a helyi kezdeményezések tevőleges támogatását, amennyiben azok összhangban vannak a párt irányvonalával és értékeivel. Számos olyan helyi kezdeményezés van – gyakran a harmadik szektorból –, amelyek érdemesek a támogatásra és a szélesebb stratégiákba való beépítésbe. Ilyen például a ránki (Rankovce) ETP projekt. Olyan innovatív eljárásról van szó, amely segít a mélyszegénységben élők lakhatásának önerőből történő megoldásában. A résztvevők megtanulnak gondoskodni a saját jövőjükéről, és a projekt az államkasszát sem terheli. Biztosak vagyunk benne, hogy ez a projekt segíthet a Szlovákiában élők életminőségének hosszú távú javításában. Szükségesnek látszik az is, hogy a projektet további településekre, potenciálisan akár országos szintre is kiterjesszük.

A párt 2012 óta partnere a gömöri Purt kezdeményezésnek, amely figyelemre méltó modellt

jelent a helyi közösségekkel való kapcsolattartásban. A Purt-modell lényege, hogy egy helyi civil szervezet aktivistahálózatot hoz létre egy adott régió romák által is lakott településein. Ezek a településeken olyan személyeket keresnek, akik képviselni tudják az adott település és roma közösség érdekeit és problémáit – legyen szó helyi politikusokról, civil aktivistákról vagy egyszerű aggódó polgárokról. A Purt rendszeres közgyűlésein ezek a képviselők találkoznak egymással, és közösen megbeszélik azokat az apró, de a helyiek számára komoly bosszúságot jelentő problémákat, amiket saját erőből nem tudnak megoldani. Egy konstruktív beszélgetés végén a Purt tagjai egy listát állítanak össze, ahol azok a problémák és javasolt megoldások szerepelnek, amelyek az adott közgyűlés szerint a leginkább fontosak és amelyek közvetlenül megoldhatóak.

A listán szereplő tételekben – hiányzó iskolapadok; foci pályák gyerekeknek; úthibák, hiányzó járdák, gyomosodás; hiányzó ruhák; részleges házfelújítás – az a közös, hogy hosszú távon megoldatlanok, annak ellenére, hogy kis ráfordítással megoldhatóak lennének. A Purt ezt a listát megismerteti partnereivel – közöttük a Hiddal –, akik különböző módokon támogatni tudják megvalósulásukat. Az erőforrások megszerzése után a Purt aktivistái helyben, helyi munkaerő, helyi cégek, az önkormányzatok és a lakosok bevonásával megvalósítja a projektet, majd pedig erről be is számol tagjainak és partnereinek.

A Purt az elmúlt év során próbaüzemmódban működött Gömörben, ahol csaknem húsz településre sikerült kiterjeszteni a szervezet tevékenységét. A munka hatása minden irányban pozitív: a helyiek számára valós és megoldatlan problémák kerülnek elhárításra, a résztvevő aktivisták lehetőségei megsokszorozódnak, a Purt partnerei pedig a lehető leghatékonyabb módon tudnak számukra értékes helyi kezdeményezéseket támogatni.

Ruszin nemzetpolitikai stratégia

A Szlovákia területén élő ruszin nemzetiség az ország lakosságának autochton része, olyan kisebbség, amely a 20. század második felének kényszerű tiltásai ellenére, az 1989-es társadalmi változásokat követően dinamikusan fejlődik. Bizonyítják ezt a 2011-es népszámlálási adatok is, melyek alapján 33.482 állampolgár vallotta magát ruszin nemzetiségűnek, ami a 2001-es adatokhoz képest 38%-os, az 1991-es adatokhoz viszonyítva 96%-os növekedést mutatott a magukat ruszin nemzetiségűnek valló polgárok körében. Azt, hogy a ruszinok létszáma Szlovákiában ennél lényegesen magasabb, az a tény is igazolja, hogy a ruszint két, egymást követő népszámlálás során (2001, 2011) 55 ezren vallották anyanyelvüknek. A népszámlálás előtti kampányával a Híd is hozzájárult ehhez az eredményhez, és a továbbiakban is érdeke pártunknak a főként az Eperjesi kerületben élő ruszin nemzetiség sokoldalú fejlődése. A párt megteszi a szükséges lépéseket az egész régió fejlesztése érdekében, a hangsúlyt a nemzetiségi politika, a ruszin nemzetiségi kultúra és iskolaügy támogatására helyezve.

Ruszinok Szlovákia mai területén

A ruszinok évszázadok óta változatlanul főként Kelet-Szlovákia területén élnek. A történelmi Magyarország területén élő ruszinok, mint szláv nép, más szláv nemzetek képviselőivel – a szlovákokkal, ill. a horvátokkal – együtt törekedtek jogaik megszerzésére. Számukat tekintve a ruszinok a szlovákok kisebb „testvérei” voltak – az akkori Felső-Magyarország szláv nyelvű lakosságának megközelítőleg 1/4 -ét alkották. A Csehszlovák Köztársaság megalakulása után, az első világháborút követő 1918-as európai átrendeződés következményeként, a ruszinok megosztva, négy államban éltek to-

vább – Csehszlovákiában, Magyarországon, Lengyelországban és Romániában. A ruszinok önmeghatározásának addigi nemzeti folyamata az utódállamok politikájához kezdett igazodni. A Csehszlovák Köztársaság megalakulása után, 1919-ben az ország része lett Kárpátalja is, mint olyan terület, ahol a ruszinok és a velük élő egyéb nemzetiségi közösségek saját politikai képvisellel rendelkeztek.

Az 1919 és 1939 között saját területtel rendelkező ruszin nemzeti közösség sorsát a második világháború, majd ezt követően Kárpátalja 1946-os, a Szovjetunióhoz való csatolása mélyen befolyásolta. A Szlovákia területén élő ruszinokat elszakították az egykor kompakt, az Ung és Tisza közötti területen élő nagy ruszin közösségtől, a Csehszlovák Köztársaság kis létszámú nemzetiségei lettek, és fokozatosan megszakadtak kapcsolataik az Ukrajnához csatolt ruszin területekkel. A görögkatolikus egyház 1950-es megszüntetését követően, az egyház képviselői tevékenységének ellehetetlenítésével, az egyházi iskolák rendszerének felszámolásával megszakadt a ruszin nemzetiségi és kulturális élet folytonossága. A 20. század ötvenes éveitől kezdve sor került az ukrán nyelv bevezetésére az iskolákban, a közösségi élet elemeinek felszámolására, a ruszin képviselő munkájának megbénítására. Ennek következménye, hogy „kiesett” két generáció, amely a ruszin nemzeti tudat hordozója lehetett volna. Ezt csak a népszokások és a folklór őrizték. Hiányzott a nemzeti öntudat, az iskolaügy elvesztette közösségformáló jellegét, hiányoztak a politikai képviselők és főként: az egyházi hierarchia. Ez a téma 1968-ban, az ún. prágai tavasz társadalmi változásait követően sem került az érdeklődés központjába, de némi kompenzációt jelentett, hogy újra engedélyezték Csehszlovákiában a görögkatolikus egyház működését.

A következő időszak azonban ismét elhallgattatta a sérelmek orvoslását kívánó törekvéseket, és az ún. „ruszinkérdés“ megoldása 1989 novemberéig váratott magára.

1989 után, a Ruszin Megújulás (Rusínska obroda) megalakulásával (1990 március, Mezőlaborc) feléledt a ruszin nemzeti tudat. A megújulás időszakának legfontosabb eseménye a ruszin nyelv kodifikálása, amely folyamat betetőzése az 1995. január 27-i, pozsonyi ünnepi aktus volt. A ruszin nyelv kodifikálása, mint a nyelv az adott területen való használatának alapvető normája, megnyitotta az utat a további célok felé. A Ruszin Megújulás első képviselete 12 prioritást fogalmazott meg: a ruszinok önálló nemzetiségként való elismerése, a kisebbségnek járó, az alkotmányban rögzített valamennyi joggal; a ruszin nyelv kodifikálása; a ruszin nyelv oktatási nyelvként való bevezetése a ruszinok lakta területek iskoláiban; a ruszin nyelv és kultúra tanszékének létrehozása, ahol a jövő ruszintanárait képeznék; a Szlovák Rádió önálló ruszin szerkesztőségének létrehozása Eperjesen; a Szlovák Televízió rendszeres ruszin adásának bevezetése; az eperjesi Alexander Duchnovič Színház előadásai kizárólag ruszin nyelvűek legyenek; az időszaki és egyéb sajtótermékek kiadását biztosító szerkesztőség létrehozása; a ruszin folklór, kultúra és művészeti alkotások népszerűsítése; kapcsolatok felvétele a határon túli ruszin szervezetekkel, a Ruszinok Világkongresszusának megalakítása; kapcsolatok felvétele az európai kisebbségi szervezetekkel és ezek struktúráiban való részvétel, valamint a felsővízközi (Svidník) székhelyű Ukrán Kultúra Múzeumának a Ruszin Kultúra Múzeumává történő átalakítása.

Az 1990-ben kitűzött célok elérése után a Kárpátalján élő ruszinoktól eltérően fejlődő szlovákiai ruszin közösségnek új impulzusokra van szüksége.

A 2011-es népszámlálás is azt igazolta, hogy a ruszin mozgalom jó úton jár. Annak ellenére, hogy az 1910-es és 1930-as népszámlálási

adatok alapján akkor 80 ezren vallották magukat ruszinnak, annak tükrében, amit a ruszinok átéltek, kisebbséjüket csodának tekinthetőek az 1991-es, 2001-es, 2011-es eredmények, a ruszin lakosság saját gyökereihez való visszatalálása.

A Szlovákia területén élő és dolgozó ruszin értelmiség túlnyomó része nem kívánja a saját terület kijelölését, de kulturális alapon meghatározottnak kívánja látni saját terét. Fontos tényező a középkorúak, de főleg a városban élő ruszinok legfiatalabb generációjának öntudatra ébredése, akik megszabadulva a múltban gyökerező, családtagjaik egykori, huszadik századi üldöztetéséből fakadó félelmeiktől, ráébredtek a népszámlálás során is deklarált egyediségükre.

A szlovákiai ruszinokat a jövőben sok kihívás várja, mert a saját állam nélküli nemzetekre nehezedő nyomás túl nagy ahhoz, hogy létük szervezeti hátterének biztosítása hiányában túlélhessenek anélkül, hogy népességük száma és kulturális, közösségi életük színvonala csökkenne. A ruszinok egyik fő feladata ezért az elhanyagolt iskolaügy újraindítása (iskolahálózat kialakítása), kereskedelmi rádió és televízió létrehozása, a polgármesterek munkájának összehangolása, a helyi önkormányzatok tevékenységét összehangoló intézmény létrehozása, valamint a görögkatolikus és pravoszláv ortodox egyház elöljáróival együttműködve a ruszin nyelv egyházi életben való használata optimális modelljének kialakítása.

A Híd támogatni fogja a meglévő ruszin nyelvű óvodák és kisiskolák fenntartását, új iskolák alapítását a ruszinul beszélő gyerekek számára az Eperjesi kerületben és más, ruszinok lakta nagyobb városokban (Kassa, Pozsony, stb.); a szakmai intézmények együttműködését – televíziós és rádiós szerkesztőségek, színház, múzeum, egyetemi oktatóhely, táncegyüttes; a nemzetiség képviseletét a nemzetiségi politika kérdéseinek megoldásában; a ruszin és magyar kultúra kölcsönös megismerésére irányuló törekvéseket közös kulturális, közösségi prog-

ramok és rendezvények keretében; a ruszin vizuális kétnyelvűség a mindennapi életbe való implementálását; a ruszin nemzetiség képviselőinek bekerülését a párt regionális vezetőinek sorába; a ruszinok lakta települések polgármestereinek együttműködését és a ruszin nyelvnek a görögkatolikus és pravoszláv ortodox egyházi életben való használatát.

1. Iskolaügy és nyelvi jogok

Az anyanyelv elsajátítását biztosító ruszin iskolákat és oktatási tervezeteket prioritásnak kell tekinteni. A nyelvileg rokon szlovák közeg asszimilációs hatása annyira erős, hogy a ruszinok csupán az otthoni, családi körben beszélt nyelvváltozat és a kulturális sajátosságok (folklor, ének, tánc) alapján élik meg önazonosságukat. A ruszinok lakta régiókban nem hozzáférhető a ruszin nyelv és kultúra oktatása, és a szlovák tanítási nyelvű iskolák, ahová a ruszin gyerekek járnak, nem biztosítják fejlődésüket saját nemzeti közösségük attribútumai vonatkozásában. A jelenlegi iskolarendszer nem nyújt lehetőséget a ruszin szülők gyerekei számára, hogy a kodifikált ruszin nyelvet sajátíthassák el, annak írott és beszélt formájában.

A ruszin nyelv kodifikációjára csak nemrég, 1995. január 27-én került sor, és még nem fejeződött be teljesen a gyakorlatba való átültetés folyamata, a ruszin nemzetiség életének néhány területén még várat magára. Míg az anyanyelv élőnyelvi kommunikációs eszközként való használata sikeresnek mondható a fiatalok körében is, az írott forma használata a nyilvános érintkezésben, az iskolákban, a kultúra területén, az üzleti szférában vagy az idegenforgalmi propagandában szinte teljesen hiányzik.

1A. Első lépésként szükség van a ruszin nyelv, elsősorban annak írott formája „megújulása” érdekében **ingyenes nyelvtanfolyamokkal** segíteni a középkorúakat és időseket. Ennek alapja az a tény, hogy a ruszin nyelv, amely az orosz, ukrán, fehérorosz mellett a negyedik keleti szláv nyelv, grafikai megjelenítése az „az-

buka”. A Szlovák Köztársaság érdeke, hogy megőrizze ezt az egyedülálló kultúrát. A tervezet koordinátora állami szerv lenne, melynek hatáskörébe tartoznak a kisebbségi politika területei, végrehajtói azon települések helyi önkormányzatai, ahol a lakosok több mint 15% a vallotta magát ruszin nemzetiségűnek a 2011-es népszámlálás során.

1B. A szlovák oktatásügyi minisztériummal együttműködve szükség van **a ruszin iskolaügy fejlesztési koncepciójának kidolgozására**, amely az Eperjesi kerület ruszinok lakta járásaira fókuszálna. Ezzel kapcsolatban el kell érni, hogy az iskolaügyi minisztérium **a ruszin iskolaügyre specializálódott szakemberrel** rendelkezzen. Nem utolsó sorban meg kell határozni a tankönyvpolitika elveit és a szükséges tankönyvek minél gyorsabb biztosításának rendszerét az olyan szlovák tanítási nyelvű iskolák számára, amelyekben bevezetik a ruszin nyelv tanítását.

1C. A szlovák tanítási nyelvű alapiskolák jelenlegi hálózata a késmárki, ólubloi, bártfai, felsővízközi, sztropkói, kisszebeni, eperjesi, mezőlaborci, homonnai és szinnai járásokban, nem teszi lehetővé, hogy amennyiben igényt tartanának rá a ruszin szülők, a gyerekek elsajátíthassák az anyanyelvhez kötődő alapkészségeket és a kelet-szlovákiai ruszinok történelmével, kultúrájával és hagyományaival kapcsolatos ismeretek birtokába kerüljenek. Ezek a régiók (iskolai körzetek) valamennyi olyan intézkedés alapját jelentik majd, melyek célja **a szinte teljesen hiányzó ruszin tanítási nyelvű iskola-hálózat újraindítása**.

1D. A regionális nevelés tantárgyi keretein belül szükség van **a Ruszin nyelv és kultúra c. tankönyvre**, amelyet valamennyi olyan szlovák tanítási nyelvű iskolába el kell juttatni, ahol a ruszin reáliákra irányuló oktatás a ruszin nyelv, kultúra és hagyományok iránti érdeklődés megújulásának eszköze lehetne, nemcsak a ruszin gyerekek és szülők, hanem a többség képviselői számára is.

1E. A ruszin alapiskolák hálózatának szélesítésével kapcsolatban aktuálissá válik **a ruszin nyelv és kultúra megnevezésű tantárgy** bevezetése feltételeinek megteremtése az Eperjesi kerület valamennyi középiskolájában (az állami, magán- és egyházi iskolákban egyaránt). A folyamat védnöke az Eperjesi Önkormányzati Kerület – annak iskolaügyi osztálya, amely a megye középiskoláinak fenntartója.

1F. **A kisiskolák megszüntetéséről jelenleg folyó viták** nyugtalanítóak, a ruszin régiók esetében hosszantartóan negatív következményei vannak az ott élő gyerekek és fiatalok identitás-tudata szempontjából. A mezőlaborci járásban lévő Alsócebényben (Čabiny), a kisszebeni járásban lévő Bajorvágáson (Bajerovce) az óvodákkal közös kisiskolák példái a ruszin nemzeti szellemben való nevelésnek, a szlovák és a ruszin tanítási nyelv együttes használatának.

1G. A ruszin nyelv és kultúra egyetemi/főiskolai szintű oktatásának biztosítása érdekében **az Eperjesi Egyetemen működő Ruszin Nyelv és Kultúra Intézete a személyi állomány és hatáskör, a technikai felszereltség fejlesztésének támogatást igényli**, a ruszinisztika Szlovákiában egyetlen, specializált szakmai központjaként. Ebben az összefüggésben nélkülözhetetlen az intézet sokoldalú támogatása, magas tudományos szintre való fejlesztése, hogy mint ilyen, európai központként láthassa el feladatait. Elengedhetetlen a modern igényeket kielégítő könyvtár kialakítása, a ruszinisztika audiovizuális adatállományának megőrzése és digitalizációja.

1H. Mivel szinte nem léteznek ruszin tanítási nyelvű alap- és középiskolák, nem várható el, hogy igény legyen a nyelvi jogoknak a közéletben való érvényesítésére. Megoldást jelentene, ha a jövőben sor kerülne **a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatát érintő törvény** módosítására, amely rendelkezne arról, hol kötelező a kisebbségi nyelvek használata. Vonatkozna ez pl. arra a kötelességre is, hogy a hivatalos feliratokat a nemzeti kisebbség nyelvén is fel-

tüntessék, tehát ott is, ahol ruszinok élnek (pl. utak, vasútállomások és megállók, üzletek).

2. Önkormányzat

A ruszin nemzetiségnek az önkormányzashoz való joga ma korlátozott. A hiányzó járási, kerületi és országos önkormányzat nem teszi lehetővé, hogy a szlovákiai ruszin kisebbség megfelelően fejlődjön. A ruszin kulturális és társadalmi szervezetek ezért kísérik nagy figyelemmel a szerbiai, magyarországi és román kisebbségi önkormányzatok egyes modelljeinek működését és saját szervezeteik egyes szintjein fokozatosan irányítják rá a figyelmet erre a területre.

2A. A Híd kisebbségi politikájának stratégiai céljai közé tartozik a szlovákiai magyarok kulturális és iskolaügyi önrendelkezése. Az egyetemes jogalkotás keretén belül az országos önkormányzatok rendszerének kialakítása a ruszin kisebbségi önkormányzat megvalósulását is jelentené. A ruszinok fő célja ezen a területen a **kulturális önkormányzat** megvalósítása, amely a jelenlegi helyzetben egyedüli biztosítéka a Szlovákia területén élő ruszinok nemzeti identitása megfelelő fejlődésének. Az önkormányzat feltételeit a ruszin nemzetiség által megválasztott kisebbségi tanács biztosítaná. A tanácsot négy évre választanák.

2B. Az önkormányzati rendszer kialakításának és a kisebbségi kultúra finanszírozásának biztosítéka **a nemzeti kisebbségekről és finanszírozásukról szóló törvény elfogadása** és gyakorlati alkalmazása. A törvénynek tartalmaznia kell a nemzetiség jogállásának pontos meghatározását, alapvető jogait, ezek kereteit meghaladó lehetőségeiket, az önkormányzás formáit és szerveit, a kisebbségi kultúrák hosszú távú finanszírozásának kereteit, valamint az egyes kisebbségek hivatalos szimbólumait és ünnepeit. Egy ilyen törvény megteremtene a kiszámítható, stratégiai célú tervezés feltételeit és az említett önkormányzati szervek létrehozásának és működésének alapja lenne.

2C. A kisebbségi önkormányzatok létrehozása szakaszában javasolt a **Szlovák Köztársaság önálló Nemzeti Kisebbségi Hivatalának létrehozása**, amelyben a ruszin nemzetiségnek legalább 1 képviselője lenne, hasonlóan ahhoz, mint mikor PhDr. A. Nagy László, a Szlovák Köztársaság volt kisebbségi kormánybiztosa javaslatot tett a ruszin nemzetiség képviselőit a Szlovák Köztársaság Kisebbségeikért Felelős Kormánybiztosi Hivatalában, 2012-ben.

2D. Szükség van a **ruszin falvak és városok polgármesterei önálló társulásának létrehozására**, amely később a Szlovákiai Városok és Falvak Társulásának védnöksége alatt állhatna. A társulás feladata lenne, hogy javaslatokat fogalmazzon meg az egyes ruszin települések konkrét együttműködését, a ruszin iskolaügy fejlesztésének lehetőségeit, valamint a régiók legégetőbb gondjait illetően (közlekedés, környezet, kultúra, stb.). A szervezetnek saját szabályzata és meghatározott időre választott vezetősége lenne.

3. Egyházi élet

A Szlovákiában élő ruszin közösséget jellemzően két egyházhoz való tartozás jellemzi – a szlovákiai görögkatolikus egyház (székhelye Eperjes) és a Cseh Földek és Szlovákia Ortodox Egyháza, melynek székhelye Prága, a szlovák érsekség székhelye Eperjes. A legutóbbi népszámlálási adatok alapján a görögkatolikusok száma 206.000, a pravoszlávoké 50.000.

A görögkatolikus egyház a múltban jelentős szerepet játszott a nemzeti megújulási mozgalmakban, a fiatalok nevelésének és oktatásának mozgató ereje volt. A ruszin kisebbség sokoldalú fejlődésének biztosítása és hagyományai megőrzése érdekében szükség van arra, hogy a görögkatolikus és a pravoszláv ortodox egyház is tiszteletben tartsa a ruszinul beszélő hívők jogait, biztosított legyen a papnövendékek ruszin szellemiségű nevelése, hogy a ruszin egyházközségekbe ruszin papokat helyezzenek, akik ruszin nyelven szolgáltathatják ki a

szentségeket és ruszin nyelvű istentiszteletet tartanának, a liturgikus szövegek ruszin nyelvű fordításait használnák és az iskolákban ruszin nyelven tanítanak a hittant, ruszinokanak írt katekizmust és tankönyveket használva.

3A. A cirilli-metódi hagyományok ápolása érdekében Szlovákiában biztosítani kell a **szláv liturgikus nyelv (staroslovienčina) Szlovákia kultúrkincseként való megőrzését** és a liturgia e nyelven történő gyakori praktizálásával átadni a hagyományt a fiatal generációnak is.

3B. A ruszinok lakta településeken kívül a ruszin szellemiséget képviselő **lelkipásztori tevékenységre a nagyobb városok görögkatolikus és pravoszláv ortodox egyházközségeiben is szükség van** (Felsővízköz, Homonna, Eperjes, Kassa, Pozsony). Ez csak akkor valósítható meg, ha a papnövendékek soraiban büszke ruszinok, és az egyházi hierarchia képviselői között öntudatos, nemzetileg elkötelezett egyházi személyek lesznek.

3C. Kezdeményezni kell, hogy az állami felsőoktatási intézmények, ebben az esetben az Eprejesi Egyetem Pravoszláv Hittudományi Kara bevezesse a **ruszin nyelv és kultúra oktatását**, az egyházi pályára készülő hallgatók és a vallási nevelés leendő tanárai számára. Ezáltal biztosítva lesz, hogy az egyház képviselői, akik ruszin hívők körében teljesítenek majd szolgálatot, ismerik a kodifikált nyelvváltozatot.

3D. Az eperjesi görögkatolikus főegyházmegye etnikai összetételére való tekintettel (szlovák, ruszin, ukrán, roma, magyar hívők), támogatni kell az ún. **ruszin pasztorációs gyakorlat terjedését, a ruszin nyelven tartott istentiszteletek** gyakorlatát, a II. vatikáni zsinat tanítása értelmében. Ebben a szellemben támogatni fogjuk az egyházi irodalom kodifikált ruszin nyelven történő kiadását.

Oktatáspolitikai

Az oktatás fejlesztése a leginkább megtérülő társadalmi befektetések egyike. A korunkra jellemző nemzetközi gazdasági versenyben csak azok az államok lehetnek sikeresek, amelyek az oktatásügyet kiemelt befektetésként kezelik. Másfelől a Híd az interetnikus együttműködés polgári pártjaként azt az alapelvet is szem előtt tartja, hogy a közös hagyományainkért, kultúránkért való kiállás felül kell, hogy írja a pusztán számszerűsíthető gazdasági hatékonyság elvét. A fenti két alapelvből csak akkor következik egy járható út, ha a közös értékek továbbadásban kulcsszerepet játszó iskola mellett korszerű, versenyképes tudást – jó minőségű szolgáltatást – tud nyújtani.

A Híd az **esélyegyenlőséget és a méltányosságot** tűzte zászlajára. Az oktatásban ezért segíteni kívánja azokat a törekvéseket, amelyek a bármilyen hátránnyal indulók esélynövelését, hátránykompenzációját eredményezik. A Polgári Vízión mélyszegénységi- és romastratégiája részletezi azokat az elemeket, melyek segítségével az iskolai szegregáció megszüntetése és az inkluzív nevelés térnyerése kiutat mutathat a jelenlegi helyzetből, különösen a roma és sajátos nevelési igényű tanulók számára.

1. A 21. század iskolája

A jelen koncepció a 21. század iskolájának híve, egy olyan nyitott, befogadó iskoláé, amely a minőség, hatékonyság, eredményesség jegyében nemcsak a lexikális tudásfelhalmozást és -átadást tűzi ki céljául, hanem a **tanulói kulcskompetenciák fejlesztését** is. Ez a koncepció nem a radikális átalakítást, hanem a már létező és rendelkezésre álló intézményrendszer továbbfejlesztését tekinti a követendő iránynak. A cél egy végeredmény-orientált, a kortárs tapasztalatokat figyelembe vevő és azokra építeni tudó, a diákokat iskolai életútjuk elejétől a vé-

gígig egyforma szinten kiszolgáló iskolarendszer létrehozása, amely Szlovákia polgárainak tudását versenyképesé teheti minimum regionális, de akár globális szinten is.

A kulcskompetenciák elsajátításának lényeges feltétele az oktatás minőségének folyamatos javítása. Az oktatás akkor tekinthető minőséginek, ha a tanulók képességeikhez mértén optimálisan fejlődnek, korszerű tudásra tesznek szert, ha jól érzik magukat az intézményben, ha a pedagógusok nem alkalmazottai, hanem aktív közreműködői az intézmény életének, ha az iskolahasználók, különösképpen a szülők, elégedettek, s egyre növelik igényeiket a részvétellel az iskola életében.

1A. A jelen koncepció egyformán fontosnak tartja **az oktatás minden egyes szintjének** fejlesztését, az óvodai nevelését, az alapfokú oktatását, a középfok minden egyes területét (gimnázium, szakközépiskola, szakiskola) a felsőfokú oktatását és a felnőttképzését is. Eredményes tanulói útvonalak létrehozása ugyanis csak akkor lehetséges, ha minden egyes oktatási szint esetében biztosított a minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférés. A minőségi oktatás záloga, elsősorban nem új infrastruktúra létrehozása, hanem a **meglévő intézmények tartalmi fejlesztése**. A minőségi oktatáshoz való egyenlő hozzáférés esetében hangsúlyozott kívánalom, sőt az oktatási rendszer működtetőinek felelőssége és kötelessége annak biztosítása, hogy iskolamérettől és az adott intézmény országon belüli **földrajzi elhelyezkedésétől függetlenül** a tanulók megfelelő minőségű oktatásban részesüljenek.

1B. A kompetenciafejlesztés terén különösen fontos a szövegértés fejlesztése, hiszen a **szövegértési és szövegalkotási képesség** mindenfajta tanulás és társadalmi szerepvállalás elemi feltétele. A funkcionális írás-olvasás, illet-

ve önkifejezés képességszintjére azonban nem jut el a tanulók teljes köre. Az alapiskolákból kilépő tanulók ötöde, egyes vizsgálatok szerint a harmada nem sajátítja el az értő olvasás képességét, funkcionális analfabétává válik. Ezért lényeges, hogy e kompetenciaterület tervszerű fejlesztése folytatódjon a felsőbb évfolyamokban is. Fontos lenne, hogy ne csupán olvasókönyvek készüljenek a kisiskolások számára, hanem a korszerű oktatási módszerek alkalmazását támogató **programcsomagok** is. Ezek kidolgozásában segíthet a környező országokban kidolgozott, az ún. kompetencia alapú oktatásra alkalmas programcsomagok bizonyos elemeinek átvétele, a helyi tantervi követelményekhez való adaptálása.

1C. A minőség és a tudás korszerűsége érdekében figyelembe kell vennünk **három fontos szempontot**: a pedagógusok szakmai, pedagógiai-módszertani felkészültségének a javítását, a szakmai érdekcsoportok együttműködését és az iskolák vezetésének felkészültségét. A szükséges minőség elérésének záloga pedig a minőségbiztosító rendszerek kiépítése.

1D. Az oktatási intézmények fejlesztési erőfeszítéseinek megfelelő **külső szakmai támogatása elengedhetetlen**. A célok teljesülésének folyamatos mérésére-értékelésére és eredményeinek az intézményekhez és az intézmények partnereihez való visszacsatolására egy minőségértékelési rendszer létrehozása, és működtetése szükséges. Szűkebb értelemben a minőségbiztosításon a pedagógiai munka eredményességének a mérését, értékelését szokták érteni. Figyelembe véve azonban, hogy a közoktatás szakmai teljesítményének mérése és értékelése nem választható el az egyes feladatellátási szintek működésétől, a minőségbiztosításnak legtágabb értelemben garantálnia kell, hogy a közoktatással összefüggő döntések meghozatalakor, végrehajtásakor és a végrehajtás ellenőrzésekor érvényesüljenek a jogszabályok, a szakmai elvárások és szokások. A minőségbiztosítás az irányítás része, szervesen kapcsolódik az irányítás és a feladatellátás

egy-egy szintjeihez és eszközeihez.

1E. A kialakítandó **mérési-értékelési rendszer** eredményeire a következő feladatok ellátása épülhet: a szülők és az oktatás eredményességében érdekelt más csoportok informálása; a tartalmi szabályozás eszközeinek felülvizsgálata (tantervek, standardok és vizsgakövetelmények); az intézményi önfejlesztés (iskolafejlesztés) ösztönzése és támogatása; a pedagógusok és az oktatásirányítás szereplői szakmai fejlődésének a támogatása; valamint az oktatási ráfordítások és az eredményesség közötti kapcsolat megteremtése.

1F. A minőségfejlesztés érdekében szorgalmazni kell a többségi és a nemzetiségi iskolákban dolgozó **pedagógusok továbbképzésének kiemelt támogatását**, a hazai iskolák korszerű tankönyvekkel és a digitális oktatáshoz szükséges taneszközökkel való ellátását. Mára tartó probléma, hogy a 2008-as pedagógiai reform megvalósításához elengedhetetlenül szükséges tankönyvek, tankönyvcsomagok, tanári útmutatók és segédanyagok tantárgyi és évfolyami lefedettsége nem biztosított. A Híd szorgalmazza a tankönyvek elkészítésének gyorsítását, hozzáférhetővé tételüknek megkönnyítését, akár e-book formában is. Ugyanez a probléma érvényes bizonyos országos kísérleti programok (pl. egész napos iskola-program) vonatkozásában is. A programok kipróbálása rendelkezésre álló taneszközök nélkül kidobott pénz és energia.

1G. Kiemelt jelentőséggel bír a **tankönyvpiac liberalizálása**. Hol biztosított az iskolai pedagógia programok szabadsága egységes tankönyvek mellett? Elemi fontosságú a tankönyvpiac szabaddá tétele, az iskolák, sőt a pedagógusok tankönyvválasztási joga.

1H. Szorgalmazzuk az **autonóm önfejlesztést ösztönző és támogató szabályozási környezet kialakítását**. E tekintetben az erős állami szabályozottság jellemző, az intézményi autonómia keretei ugyan elvileg adottak, de az

állami oktatási program (Štátny vzdelávaci program) erősen csorbítja az önállóságot (a nemzetiségi iskolák esetében még nagyobb mértékben). Szlovákiában hiány van pedagógiai programkészítő szakemberekből, tanácsadókból.

1I. A társadalmi egyenlőtlenségek mérséklése ugyan nem elsősorban oktatási, hanem inkább társadalompolitikai feladat, ennek ellenére a közoktatás a társadalmi integráció egyik alapvető színtere. A tanulók iskolai eredményessége nagymértékben múlik a családok és a pedagógusok közötti együttműködésen, a nélkül eleve kudarcra ítélt. A helyi iskola felszámolása, a gyerekek utaztatása, a család és az iskola közötti térbeli távolság növelése megnehezíti ezt az együttműködést. Az integráció érdekét az szolgálja, ha **az első kilenc évfolyamot minden gyermek a saját lakóhelyén, anyanyelvén végezheti el**, természetesen biztosítva a minőségi oktatáshoz való hozzáférést. Amennyiben a saját lakóhelyen történő oktatás egyes településeken kivitelezhetetlen marad, úgy az egyedüli javasolt megoldás az **iskolabuszok hálózatának kiépítése**.

1J. A leszakadó régiók iskoláinak sajátos rendeltetése van nem csak a tudásátadás, de a szocializáció és a közösségfejlesztés terén is. Éppen ezért ideális esetben az oktatási szerepük mellett a kulturális központok funkcióját is betöltik. Az ennek **megfelelő pedagógiai program kialakítása** és a tanárok erre való szakmai felkészítése megkülönböztetett figyelmet igényel.

1K. Megfelelő közoktatás nem tud működni megfelelő óvodai előkészítés nélkül. Főként a leszakadó kistérségekben elengedhetetlenül szükséges a **leendő iskolások koragyermek-kortól kezdődő támogatása**. A 0-6 évig terjedő korosztály családi bevonása, a gyermekekkel otthon maradó édesanyák és a kisgyermek számára szervezett közösségi programok hatékonyan segítik a gyermekek fejlesztését, az ún. szülőség-támogató (parenting) programok pedig a tudatos szülővé válást. Az Európai Unió több tagállamában működő Gyermekház-prog-

ram (Biztos Kezdet, Sure Start, stb.) bevezetése nagyszerű alkalmat teremt a helyi közösségek tagjainak együttműködésére, szakértői támogatás nyújtására, illetve a későbbi iskola-választás előkészítésének is hatékony terepe.

1L. Indokolt a **sport iskolákban betöltött szerepének** és egyúttal módszertanának újraértékelése. Célunk, hogy az oktatási rendszer, különösen az alapiskolák szintjén, pozitív viszonyulást hozzon létre a tanulók és a sport között. Ezzel nem elsősorban az elitképzés, hanem az egészségesebb, aktív életforma minél szélesebb körben való elterjesztése a cél.

2. A szakképzés jövője

A Híd a szakmunkásképzést kiemelt fontosságú, ám stratégiai távlatban is elhanyagolt területként értékeli, éppen ezért jelen Víziónban külön alfejezetben foglalkozik ezen oktatási rendszer jövőbeli perspektívájával. A társadalmi szükségleteknek megfelelő szakmunkásképzés hálózatának a revitalizálása elengedhetetlen: a jövő – azaz a jelen – szakképzése a jelenlegi szakiskolai keretek között elképzelhetetlen. A jó szakképzés növelné a szlovákiai munkaerő rugalmasságát, csökkentené a munkanélküliséget és versenyképesebbé tenné a nemzetgazdaságot.

2A. A Híd különös hangsúlyt fektet a hátrányos helyzetű régiók iskoláira, az eddig inkább a leszakadók által látogatott **szakmunkásképző intézmények versenyképessé tételére**, a társadalmi szükségletekre reagáló, a munkaerő-piacon értékkel bíró szakmák oktatását felvállaló állami és nemzetiségi szakmunkásképző hálózat újjászervezésére. Ez illeszkedik a Híd regionális fejlesztési, valamint mélyszegénységű stratégiáiba is (lásd a vonatkozó fejezeteket).

2B. A ma szakképző rendszerében tanuló gyermekek képzése nem elégséges. Kétharmaduk funkcionális analfabéta, egyszerűbb matematikai műveletek elvégzésére pedig még ennél is többen bizonyultak képtelennek a felmérések so-

rán. A szakközépiskolai követelményeknek **az egyes szakmák igényeihez, illetve a tanulók adottságaihoz kellene alkalmazkodniuk**. A kötelező 12 év oktatás egységes követelményrendszerrel pusztán illúzió, amelyet csak csalással, illetve a követelményszint folyamatos csökkentésével – tehát a közoktatás tönkretételével – lehet fenntartani. A szakiskoláknak és szakközépiskoláknak **eltérő követelményrendszerre**, tananyagra és pedagógiai módszertanra van szükségük, természetesen a két intézménytípus közötti átjárhatóság biztosításával.

2C. A szakiskolai szakképzés jelenleg a leszakadó rétegek iskolája. Itt a ráfordítások azonnal és többszörösen megtérülnének: egyrészt a társadalmi integráció egyedüli útját kínálják a hátrányos helyzetű fiataloknak, másrészt csökkentik a szakképzett munkaerő hiányát, ami máris jelentős akadálya a gazdasági kibontakozásnak. Megfelelő szakképzés azonban csak **a rövid, a közép és hosszú távú piaci igények szakszerű felmérésén alapuló gazdaságfejlesztési stratégia jegyében lehetséges**.

2D. A gazdasági koncepció megalkotásán kívül fontos feladat a **szakoktatók hiányának csökkentése**. Ezt korszerű képzéssel és piaci bérek nyújtásával lehetne elérni.

2E. A szakképző iskolák központosítását, semmiféle szakmai logika nem támasztja alá. A lakó- vagy munkahelyek közelében kialakított **kisebb intézmények** inkább képesek rugalmasan alkalmazkodni az igényekhez. Ezzel szemben a központosítás kialakítása tömérdek pénzt von el az oktatástól, amit azután építkezésre, infrastruktúrára, utaztatásra fordítanak, minden haszon nélkül.

2F. A **szakképzési hozzájárulás** címén a vállalatoktól befolyó összeg, amennyiben ezt elkülönítetten kezelnék és **valóban a szakképzés megújítására fordítanák**, fedezné a szakképzés reformjának valamennyi költségét, anélkül, hogy az állam költségvetését terhelné. Javasoljuk, hogy a fejlesztési források többségét

a jövőben az iskoláknak juttassák, hogy azok megrendelőkként léphessenek fel a munkájukat segítő szakmai szolgáltatókkal szemben.

2G. Az anyanyelven folyó szakiskolai képzés akkor nem zsákutca, ha az egyes szakmacsoportok képzési kínálata a helyi igényekre épül. A szakiskolák képzési kínálatának alakításába **be kell vonni az adott kistérségben működő kis és középvállalatokat**, feltérképezni az ő igényeiket, s erre építve olyan szakembereket képezni, akik helyi szinten, akár azonnal a képzésből kilépve munkába tudnak állni. A képzés során már tanulószervezők kötésével biztosítani lehetne a végzős tanulók elhelyezkedését.

2H. A szakképzés minőségének és hatékonyságának biztosítása érdekében szakonként és régióként javasoljuk olyan **szakképző-központok** létrehozását, amelyeket azután segíthetné a szakiskolák munkáját úgy szakmai, mint kommunikációs téren. A központok létrehozandó hálózata az érintett oktatási intézmények mellett a munkáltatókkal, belföldi és külföldi befektetőkkel szoros együttműködésben szervezné a piacképes szakképzést. A központok kiemelten foglalkoznának azzal, hogy a szakképzés olyan anyagi-technikai körülmények között folyhasson, hogy az a diákoknak piacképes tudást adhasson át.

3. Magyar nemzetiségi oktatás

A 2013-as, a kisiskolák összevonását, megszüntetését előirányzó, minimális tanulói létszámot meghatározó törvény elsősorban a vegyesen lakott területek iskoláit, s azon belül leginkább a magyar iskolák létét veszélyezteti. A Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetségének 2014-es prognózisa szerint, a 263 magyar iskolából a diáklétszámok alapján a veszélyeztetett iskolák száma 216. Csak 47 iskola tesz eleget a szigorú törvényi kritériumoknak, 97 iskolát fenyeget a bezárás veszélye. Az elmúlt évtized oktatásstatisztikái alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar és a vegyes házasságokból

alapiskolát kezdő gyermekek 15–20%-a a többségi iskolát erősíti, azaz nemcsak demográfiai okokból, vagyis a csökkenő gyermekszám miatt, hanem a magyar nemzetiségű gyermekek közel negyedének a többségi iskolába íratása miatt is zsugorodik a szlovákiai magyar iskola-rendszer. Az elmúlt évtizedben 32 magyar kiskola szűnt meg, a diákok száma közel 8 ezerrel csökkent.

Pedagógiai közhely, hogy aki kisiskolás korban anyanyelven tanul, az számos kompetenciaterületen a későbbiekben jobb eredményt ér el. A cél ezért a szlovákiai magyar tanítási nyelvű oktatási intézmények hálózatának megerősítése.

3A. Az anyanyelv tökéletes elsajátítása mellett elemi fontosságú a **szlovák nyelvoktatás minőségének és hatékonyságának javítása**. A cél az, hogy a kötelező (nem államnyelven végzett) alapiskolákból kikerülő diákok egyre jobban tudjanak kommunikálni az államnyelven. A kommunikatív-kooperatív nyelvoktatásra alapozó szlovák, mint idegen (második) nyelv tanításának bevezetése megfelelő megközelítés lenne. Alapvető cél, hogy az ehhez szükséges tantervi és tartalmi szabályozás, a megfelelő tankönyvek és segédeszközök, illetve a szakmai-módszertani tanár-továbbképzések mielőbb a rendelkezésre álljanak a kisebbségi iskolák számára.

3B. A **minőségellenőrzés** fent ismertetett rendszere a magyar nemzetiségi oktatás tekintetében talán még a többségi iskolarendszernél is fontosabb. Elengedhetetlen a dél-szlovákiai magyar és két tannyelvű oktatási intézmények rendszerének folyamatos szakmai felügyeletét ellátó, az oktatás nyelvét ismerő nemzetiségi tanfelügyelői hálózat visszaállítása. A rendszer kialakításában felhasználhatóak és felhasználandóak mind a többségi iskolák, mind a környező országok iskoláinak ilyen jellegű gyakorlati tapasztalatai. A rendszer kiépítésének egyik kulcseleme az oktatás nyelvét ismerő **nemzetiségi szakfelügyelői hálózat** létrehozása, valamint a kisebbségi oktatáskutatás feladatait

és a fejlesztések mentorálását is felvállaló nemzetiségi **oktatáskutató és -fejlesztő központ** létrehozása is. Ugyanakkor kiemelten fontosnak tartjuk a komáromi módszertani-pedagógiai központ szerepének megerősítését is.

3C. A szlovákiai kisebbségi iskolák vonatkozásában, elengedhetetlenül szükséges anyanyelven az év elején és végén, **bemeneti és kimeneti mérésekkel vizsgálni** a 4. 6. és 8. osztály teljesítményét. Egy szisztematikus mérés-értékelés rendszer kiépítése – a meglévő Monitor-rendszertől függetlenül – nagy mértékben hozzájárulna a kisebbségi oktatás minőségi átalakulásához, ezáltal módon nyújtana információt az egyes iskolák pedagógiai teljesítményéről.

3D. A minőség-ellenőrzés célja a kisebbségi iskolák **pedagógiai-módszertani kultúrájának megújítása**, a hagyományos frontális tanításnak, a tanulói interakcióra építő, új kooperatív tanítási-tanulási technikákkal való felváltása. A nemzetpolitikai érvelés önmagában nem elég a szülők meggyőzésére az iskolaválasztással kapcsolatban: a prioritás a kisebbségi iskola-rendszer felelős fenntartása kell, hogy legyen, hogy a magyar iskolát választó szülő biztos lehessen abban, hogy a gyermeke által látogatott kisebbségi oktatási intézményben folyó munka minőségi, eredményes, hatékony és nem utolsósorban, méltányos – bárhol is legyen az Szlovákiában.

3E. Támogatjuk az iskolák **versenyképességét célzó eszközök újragondolását**, a régió szlovák tannyelvű iskoláival való együttműködés szakmai és intézményi kereteinek a kialakítását, iskolahálózatok létrehozását. Ugyanakkor szorgalmazzuk a magyarországi és külföldi oktatási intézményekkel való szakmai kapcsolatok elmélyítését és rendszeressé tételét is.

3F. A dél-szlovákiai **magyar tanítási nyelvű iskolák szakmai együttműködésének támogatása**, a magyar iskolahálózatnak, a valódi hálózati tanulás eszközüvé tétele – akár havi

rendszerességű szakmai fórumok, rendszeres hospitálási lehetőségek, áttanítások, esetmegbeszélő szakmai workshopok szervezésével – nagyban hozzájárulna a rendszerszinten egységes minőségű pedagógiai szolgáltatást nyújtó intézményrendszer kiépítéséhez. Szisztematikus, a horizontális tanulást lehetővé tevő tudástranszfer nélkül nem beszélhetünk szlovákiai magyar iskolahálózatról, csupán önálló intézmények laza hálózatáról.

3G. Elengedhetetlen a **nemzetiségi iskolák korszerű tankönyvekkel való ellátása**. Ennek útjai a tankönyvpiac fent említett liberalizálásán, és/vagy a szlovákiai magyar iskolaügy módszertani megújulásán, autonómiáján (lásd nemzetpolitikai szekció 4A) keresztül vezetnek.

3H. A kisebbségi oktatás számára rendelkezésre álló források köre hatékony cselekvéssel bővíthető. Ebben a kisebbségi iskolák **pályázati és projektmegvalósítási képességének javítása** hozhat előrelépést, különös tekintettel az európai uniós pályázati források ismeretére. A dél-szlovákiai iskolák töredéke vesz részt európai uniós által finanszírozott programokban, stratégiai partnerségekben. Az ezekben való részvétel megsokszorozása céljából projektgeneráló tevékenység, külső szakértői szakmai támogatás biztosítása nélkülözhetetlen. Hangsúlyt kell fordítani az iskolák közötti **regionális pályázati együttműködések** szorgalmazására is. Azonos céllal szükségesnek tartjuk a pályázati eredmények megvalósítása és fenntarthatósága érdekében történő szakszerű mérések, értékelések (szakmai külső monitoring) támogatását.

3I. Az oktatás-nevelés szakmai hátterre hatékonyságának növelése érdekében elengedhetetlennek tartjuk, hogy a kisebbségek nyelvhasználatát szabályozó törvénnyel összhangban sor kerüljön a kisebbségi nyelvet nevelési és oktatási nyelvként használó iskolák pedagógiai dokumentációjának vezetéséről szóló törvény elfogadására.

4. Felsőoktatási koncepció

A szlovákiai felsőoktatás gondjai közismertek. Miközben általánosságban növekedett a főiskolai férőhelyek elérhetősége, és minden korábban többet szereznek felsőfokú diplomát, súlyos kételyek merülnek fel a létező intézményrendszer minőségével, a nyújtott szolgáltatás – nemzetközi összehasonlításban értelmezendő – színvonalával kapcsolatban. A Polgári Víziónak a felsőoktatási koncepciója ezen kettősség felismerésére épít, és a jelenlegi rendszer legjobb elemeinek megtartása mellett annak főbb hibáit szeretné kiküszöbölni. Az anyag kitér a nemzeti felsőoktatás jövőjének kérdésére is.

4A. Az oktatáspolitikai koncepciók egyik alapját jelentő **minőségellenőrzés elvének** a felsőoktatásban is – sőt, ott talán még inkább – érvényesülnie kell. Olyan rendszer kiépítésére van szükség, amely összhangban a nemzetközi tapasztalatokkal az iskolákat, a jövőbeli diákokat és a felsőoktatási intézmények partnereit – beleértve az államot – egyaránt értesítik az adott intézmény erős és gyenge pontjairól. Az intézmények és partnereik számára ez a hibák kiküszöbölését, a diákok számára pedig a jobb döntést teszi lehetővé. Utóbbi, azaz a diákok jobb informáltsága lépéskényszerbe hozza az intézményeket is.

4B. A fentiekkel összhangban kezdeményezük a jelenlegi **akkreditációs rendszer teljes felülvizsgálatát**, mivel egyértelműnek tűnik, hogy a jelenlegi formájában nem képes ellátni valós feladatát, a minőségi szűrést. A rossz minőségű intézmények összehatása akár rosszabb is lehet, mint ha egyáltalán nem is léteznének.

4C. Az iskolaügy egyéb szegmenseihez hasonlóan a felsőoktatásra is igaz, hogy a minőségi javulás eléréséhez az **oktatók jobb bérezésére** van szükség. A potenciális főiskolai és egyetemi oktatók előtt álló egyéb karrierlehetőségek sok esetben többszörösen jobb fizetések elérését teszik lehetővé, mint amit az iskola-

rendszer adni képes. Ha a legjobbak számára nem csábító a professzori pálya – ellentétben például Nyugat-Európával –, az a felsőoktatási intézmények színvonalán egyértelműen meglát-szik.

4D. A Híd támogatja a **szlovákiai, magyar nyelven is oktató felsőoktatási intézmények fejlesztését, szorosabb koordinációját és együttműködését**. A Híd célja, hogy a főiskolai végzettségű magyar nemzetiségűek számaránya növekedjen, természetesen szem előtt tartva, hogy a hallgatók a tanult szakok szempontjából heterogén csoportot alkossanak és a PhD. fokozatot szerzett szlovákiai magyar fiatalok érvényesülni tudjanak hazájukban. Ennek érdekében szükséges a **jelenlegi képzési kínálat bővítése**, de azokra a tudományterületekre összpontosítva, ahol minőségi képzés biztosítása garantálható és a társadalmi igény is megvan. Ezért kiemelkedően fontosnak tartjuk a magyar nyelven oktató felsőoktatási intézményeink szakmai, infrastrukturális hátterének megerősítését, figyelembe véve a komplex akkreditáció feltételrendszerét is.

4E. Kiemelten fontos a **komáromi Selye János Egyetem szakmai megerősítése**, különös tekintettel a szlovákiai, s azon belül a dél-szlovákiai munkaerő-piaci szempontokat figyelembe vevő új tanulmányi programok, szakok indítására, illetve annak a törekvésnek a támogatása, hogy a Selye Egyetem 2009. évi eredményes akkreditációja alapján az intézmény az egész dél-szlovákiai régió kiemelten fontos oktatási és tudományos központjává váljon.

4F. Fontosnak tartjuk, hogy a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem **Közép-Európai Tanulmányok Karán folyó magyar tannyelvű oktatás tovább erősödjék**. Megkerülhetetlennek tartjuk, hogy a Kar és a komáromi Selye János Egyetem folyamatosan egyeztesse elképzeléseit, hogy így elejét lehessen venni a felesleges átfedéseknek és rivalizálásnak. A két intézmény, valamint a jelenleg legrégebbi magyar tannyelvű szlovákiai magyar felsőoktatási egység, a pozso-

nyi Komenský Egyetem Bölcsészettudományi Karán működő Magyar Irodalom és Nyelvészeti Tanszék, és a besztercebányai Bél Mátyás Egyetem Hungarológiai Tanszékével együtt fontos szakmai bázisa a magyar, illetve hungarológiai nyelvészeti és irodalomtudományi képzésnek és kutatásoknak. Együttműködésük garanciát jelenthet arra, hogy Dél-Szlovákia felsőoktatási és tudományos deficitjét rövid időn belül fel tudjuk számolni.

4G. A 21. század eleji korszerű felsőoktatási céloknak csak akkor lehet megfelelni, ha a magyar tannyelvű felsőoktatási intézményeink egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a **természettudományi és informatikai képzésre**. Ezért fontos lenne támogatni a komáromi és a nyitrai egyetem ilyen irányú törekvéseit és szorgalmazni az állam fokozott támogatását annak érdekében, hogy mind Komáromban, mind pedig Nyitrán magyar tannyelven is beinduljanak olyan fontos tanulmányi programok, mint pl. a gazdasági informatika, a szociális munka, a régiófejlesztés, idegenforgalom vagy a környezetvédelem.

4H. A magyar nyelvű tanárképzésben részt vevő hallgatók gyakorlati képzését **minél több helyszínen**, különféle nagyságú és hátterű oktatási intézményekben kell megvalósítani, annak érdekében, hogy az egyetemi tanulmányaik befejezésének időszakára a leendő pályakezdők átfogó képet nyerjenek a rájuk váró feladatok komplexitásáról.

Egészségügy

Az egészségügy olyan ágazat, amely komoly kihívások elé állítja az állam közpolitikáját. A fő cél a lakosság egészségi állapotának javítása, annak elérése, hogy a polgárok elégedettek legyenek az egészségügyi ellátással, és hogy biztosított legyen az egészségügyi ellátás stabil anyagi háttere.

A jelenlegi kormány, miután hivatalba lépett, felszámolta a jobboldali kormányok reformlépéseit. Ezt példázza az állami kórházak befejezetlen transzformációja, az állami kórházak rögzített súlyponti hálózatának újbóli bevezetése, a gyógyszerárak referenciaárzási rendszerének megváltoztatása. A jelenlegi kormány a kezdetektől fogva törekszik az egybiztosítós kötelező egészségbiztosítási rendszer bevezetésére, amelyben egyetlen, állami egészségbiztosító működne, nagy összegeket vonva el a közpénzekből, de ez még nem garantálná a polgároknak nyújtott egészségügyi ellátás javulását.

1. Az egészségügyi ellátás színvonala a Szlovák Köztársaságban

Az OECD-államok adataival összevetve a lakosság egészségi állapota a legrosszabbak közé tartozik. Ennek egyik fő oka, hogy a lakosság nagy hányada él rossz körülmények között (pl. romatelepeken). Komoly gondot jelent az is, hogy jelenleg nem állnak rendelkezésre egyértelmű, a gyakorlatban alkalmazható, standard eljárások az egyes kórképek kezelésére, s ez az orvosok egymástól nagymértékben eltérő hozzáállását eredményezi. Ennek következménye, hogy ugyanazon megbetegedések kezelési költségei jelentős eltéréseket mutatnak.

A páciens rosszul tájékozódik az egészségügyi ellátás rendszerében, kevéssé informált a

betegek jogait és kötelességeit illetően. Az e-egészségügy tervezetének folyamatos támogatásával a jelenlegi kedvezőtlen állapot megváltoztatására törekszünk. Ugyanakkor célunk, hogy a beteg a saját egészségi állapotával szembeni felelősségét fokozottabb mértékben tudatosítsa.

1A. Be kellene vezetni az egészségügyi ellátás minőségének és a páciensek - egészségügyi ellátással és azzal összefüggő szolgáltatásokkal kapcsolatos - elégedettségének **megadott mutatók alapján**, rendszeres időközönként történő mérését és kiértékelését az egészségügyi szolgáltatóknál. A Szlovák Köztársaság Egészségügyi Minisztériuma által megadott minőségi mutatók sem minőségi, sem strukturális szempontból nem nyújtanak kellő információt. Az egészségügyi ellátás kulcsfontosságú minőségi mutatóinak meghatározása a Szlovák Köztársaság Egészségügyi Minisztériumának feladata.

1B. Az egészségügyi ellátás minőségének és hatékonyságának növelése érdekében **valós és érthető információkra van szükség**. Az egészségügyi ellátás szolgáltatói színvonalának mérése és összehasonlítása, a minőség alapú rangsorok felállításának és közzétételének módja **nyilvánosan hozzáférhető** kell, hogy legyen.

1C. **Az egészségügyi ellátás szolgáltatóinak jutalmazásakor az egészségbiztosítóknak figyelembe kellene venniük a minőségértékelés eredményeit.** A szolgáltatók és az egészségbiztosítók közötti szerződéses kapcsolatnak a minőségi mutatók értékelésére alapozva átláthatónak kell lennie.

1D. Az Egészségügyi Felügyeleti Hivatal feladata a **standard diagnosztikai és terápiás eljárások kidolgozása**. A hivatal hatáskörébe

tartozik annak kivizsgálása és megítélése, hogy megfelelő volt-e a szolgáltató által nyújtott egészségügyi ellátás. A hivatal megállapításai precedensértékűek, s mint ilyenek, a standard eljárások meghatározásának alapját kell, hogy képezzék. A módszertani, klinikai, diagnosztikai és terápiás standardok a leghatékonyabb és anyagi szempontból is legmegfelelőbb diagnosztikát, gyógyítást és a páciensek egészségügyi ellátásának hatékonyabb menedzselését eredményeznék. A standard eljárások protokolljának kidolgozása elsősorban a leggyakoribb és legdrágább betegségek esetében, valamint azokon a területeken fontos, ahol a leggyakrabban fordulnak elő súlyos hiányosságok. Az ismeretek és a technológiai eljárások fejlődésének függvényében biztosítani kell az adott területek dinamikus fejlesztését.

1E. Biztosítani kell a **az egészségügyi technológiák és eljárások hatékonyságát megítő intézményi háttér fejlesztését**, az EU-államokban elért eredmények legszélesebb körű felhasználásával.

1F. Az Egészségügyi Minisztérium feladata lenne **meghatározni az egészségügyi ellátás magasan specializált igényeket támaztó eljárásait**, amelyek kizárólag specializált egészségügyi központokhoz lennének kötve.

1G. A magasan specializált egészségügyi ellátás, az alapkutató, a klinikai kutatómunka és az újítások bevezetése **az egyetemi kórházak vagy a specializált nemzeti egészségügyi központok feladata** lenne.

1H. Az OECD-országokhoz viszonyítva a Szlovák Köztársaság gyógyszerköltségei és lakosságának gyógyszerfogyasztása magas. **A gyógyszerárak referenciaárzási rendszerének bevezetése**, amelyet a jobboldali kormány készített elő, a gyógyszerköltségek területén megtakarítást eredményezett, annak köszönhetően, hogy a Szlovákiában forgalmazott gyógyszer ára az EU országokban alkalmazott második

legalacsonyabb gyógyszerárnál nem lehetett magasabb.

1I. **A gyógyszerfelírások és a gyógyászati segédeszköz-ellátás elektronizációja** biztosíthatja a gyógyszerköltségek csökkenését. Folytatni kell **az egészségügy elektronizációja, az e-Health** bevezetésére irányuló munkát.

1J. **Az egészségügy elektronizációjának fejlesztésével** elérhető a pácienseknek az egészségügyi ellátás rendszeréhez való szélesebb körű hozzáférése és jobb tájékozottsága.

1K. Az **egészségügyi ombudsman** intézményének létrehozása, valamint a betegek jogai és kötelességei területén végzett felvilágosító munka a páciens státuszának megerősödéséhez vezet.

1L. **Biztosítani kell a páciensek számára az egészségbiztosító és az egészségügyi ellátás szolgáltatójának szabad megválasztását.**

1M. A kötelező egészségbiztosítás rendszerének **a pácienseket motiváló sémákat kellene tartalmaznia**. Ezt a célt szolgálná a közegészségügy aktív szerepvállalása, a lakosság megfelelő motiválása az egészségesebb életvitel érdekében.

1N. A **páciens önrésznének optimalizálása** az egészségügyi ellátásban a keresletet szabályozza, de ugyanakkor a páciens saját egészségével kapcsolatos felelősségvállalásának eszköze is.

2. Az egészségügy fenntartható finanszírozásának biztosítása

Az OECD és a Nemzetközi Valutaalap a Szlovák Köztársaságot az alacsony hatásfokkal működő európai országok közé sorolja. Az egészségügy hatékonyságának növelése azt jelentené,

hogyan a polgárok ugyanazért az összegért jobb egészségügyi ellátásban részesülnek. A finanszírozás fenntarthatóságát és a páciensek elégedettségét szolgálná az alapellátás terjedelmének pontos meghatározása, s így az a megadott terjedelemben egyértelműen megkövetelhető is lenne.

A Szlovák Köztársaság az érvényben lévő jogszabályok alapján az egészségbiztosítás finanszírozását nagy mértékben a kötelező egészségbiztosítási járulékokból fedezi, de az OECD adatai alapján a polgárok közvetlen befizetései az elmúlt 10 év során az átlag alattiról a legmagasabb szintre emelkedtek. Az egészségügyi ellátáshoz való korlátlan hozzáférés – melyet az alkotmány garantál –, a valóságban korlátozott. A jogalkotás feladata annak meghatározása, melyek azok az egészségügyi szolgáltatások, amelyek igénybevételéért térítési díjat kérhet a szolgáltató.

A jelenlegi finanszírozási mechanizmusok az egészségügyi ellátás szolgáltatóját az ellátás kimutatásáért jutalmazzák. Ugyanakkor az adott mechanizmusok feladata a minőség, a gyógyítás eredményeinek és optimális megszervezésének jutalmazása lenne. Új finanszírozási mechanizmusok kialakításával kellene az egészségügyi ellátás szolgáltatóit kiemelkedő diagnosztikai háttér és terápiás eredmények elérésére és a közforrások hatékonyabb kihasználására ösztönözni.

Régóta komoly gond a szlovák egészségügy eladósodása is. Az egészségügyi intézmények eladósodása a rendszer bevételei és kiadásai közötti rés következménye. A kórházak adósságállománya hatással van az államháztartás stabilitására is, és a páciensek számára alacsonyabb minőségi színvonalat jelent, pl. hosszabb várólistákat, az egészségügyi intézmények rosszabb technikai felszereltségét.

2A. Az állam feladata **az egészségügyi**

ellátás és az egészségbiztosítási rendszer jogszabályi környezetének stabilizálása.

2B. A hatékonyság növelésének biztosítása érdekében az egészségügyi ellátások terén szükséges a konkurens közeg kialakítása. **Az egészségügyi szolgáltatók közötti verseny** nyomást gyakorol az ellátás minőségének javítására és költséghatékonyságot eredményez.

2C. **Az egészségbiztosításnak több-biztosítós rendszerben kell működnie.** A több-biztosítós rendszerekben, amelyekben az egyes biztosítók egymással versenyeznek, a páciensek elégedettebbek, könnyebb újításokat bevezetni, és a szabad biztosítóválasztás olyan versenyt tesz lehetővé, melynek célja a magasabb minőség és az ügyfélorientált szemléletmód biztosítása.

2D. Szükség van **az állami egészségbiztosítás által finanszírozott ellátás terjedelmének meghatározására**, és annak a lehetőségnek a megteremtésére, hogy önként vállalt egyéni járulék ellenében az átlagon felüli ellátást vehessen igénybe a biztosított.

2E. **A DRG rendszerű (Diagnostic Related Groups) finanszírozás bevezetése** biztosítja a kórházak által nyújtott egészségügyi ellátás igazságos és átlátható jutalmazását, valamint a pácienseknek nyújtott egészségügyi ellátás feltételeinek és minőségének javulását. Növeli a hatékonyságot és megteremti az egyes kórházi osztályok, ill. az egyes kórházak alaposabb összehasonlításának feltételeit.

2F. Javasoljuk, hogy **a jogalkotás biztosítsa az egészségügyi szolgáltatók egyenlőségét, gazdálkodási formájukra és tulajdonosukra való tekintet nélkül.**

2G. Meg kell határozni **a kórházak számára legmegfelelőbb gazdálkodási formát**, amely biztosítaná a gazdálkodás és a pályázati eljárások

átláthatóságát, a könyvelés áttekinthetőségét, az ellenőrzést. Be kell fejezni az állami kórházak transzformációját.

2H. A szabályozás a felelősségteljes irányítás, a kiszámíthatóság, és nem a versenyelőnyök megszerzésének eszköze. Az egészségügyi ágazat szabályozásának kulcsfontosságú szereplője **az Egészségügyi Szolgáltatók Hatósági Felügyelete, melynek függetlenségét jelentős mértékben meg kell erősíteni.**

2I. **A fogyasztó (a páciens) védelme** az állam aktív szerepvállalását követeli a társfinanszírozás, a standardok meghatározása és ellenőrzése, valamint az egészségügyi ellátáshoz való, törvényben garantált jog érvényesítése területén. Az állam feladata főként a kötelező szolidaritás elvének érvényesítése, a gyógyszerpolitika kivitelezése, az egészségügyi ellátás színvonalának biztosítása az orvosok és az egészségügyi személyzet megfelelő színvonalú oktatási rendszerének garantálásával, az egészségbiztosítók tevékenységének felügyelete, a közegészség védelmének biztosítása.

3. Az egészségügyi ellátás hozzáférhetőségének biztosítása

Az általános orvosok és szakorvosok látogatottsága az OECD országok közül a harmadik legmagasabb, ez páciensenként kb. 11 alkalmat jelent egy év alatt, míg az OECD átlaga kb. 7. Szlovákiában kiemelkedően nagy számban küldik tovább az általános orvosok a pácienseket további kezelés céljából a szakorvosokhoz. Az általános orvosok rendelőinek területi eloszlása egyenletesnek tekinthető, hozzáférhetőségük nagyon jó. Az egészségügyi ellátás infrastruktúrájának regionális eltérései jelentősek. Ez a másság az egészségügyi ellátás igénybevételének és hozzáférhetőségének eltéréseiben is megnyilvánul. A kórházi ágyak száma Szlovákiában az OECD átlagánál magasabb,

különösen az akut ellátást biztosító kórházi ágyak száma magas. Ugyanakkor hiányoznak a krónikus és hosszú lefolyású betegségekben szenvedők ellátását biztosító kórházi helyek.

3A. Biztosítani kell, hogy **a sürgősségi mentőszolgálat** az esemény bejelentésétől számított **15 percen belül valamennyi régióban** biztosítani tudja a sürgősségi betegellátást.

3B. **Valamennyi régióban biztosítani kell a kórházi sürgősségi ellátás feltételeit** a váratlan esemény bejelentését követő **legfeljebb 60 percen belül.**

3C. A sürgősségi ellátás költségeit **teljes egészében a kötelező egészségbiztosítási rendszer fedezi.**

3D. **A vizsgálatok, beavatkozások tervezett időpontja** gyerekek esetében nem haladhatja meg a 3 hónapot, a felnőttek diagnosztikai vizsgálatainál a 6 hónapot, az egészségügyi beavatkozások esetében a 12 hónapot az adott ellátás igénybevételére tett orvosi javallatot követően.

3E. Szükség van a krónikus betegek, a mozgásképtelen betegek és a geriátriai páciensek **hosszantartó egészségügyi ellátása és ápolása** feltételeinek és finanszírozásának kidolgozására.

Szerzők

Gál Zsolt

Kresák, Andrej

Leontiev, Andrej

Németh Szilvia

Páleník, Michal

Ravasz Ábel (szerk.)

Sárközy Irén

Szabó Rebeka

valamint a párt Szakmai Kabinetje és a párt szakpolitikusai

